

Η ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗΝ 15^{ΗΝ} ΚΑΙ 30^{ΗΝ} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΑΔ'

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 3-4

== 1928 ==

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Ἀρσαλείου. Τὰ Αἷτια τῆς κακο-
δαιμονίας ἡμῶν ὡς ἀτόμων καὶ ὡς Ἔθνηους.

ΔΟΚΤΩΡΟΣ Ι. ΔΡΑΓΑΤΣΗ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΥ, Ἀνθρωπολόγου-Ἐθνογρά-
φου. Νατουραλισμὸς-Κομμουνισμὸς.

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Φιλολόγου. Ὁ Ἀντρέας Καρκαβίτσας καὶ τὸ
ἔργο του.

Δ^{ΟΣ} ΚΑΤΙΝΑΣ ΜΑΡΙΝΑΚΗ, Γλυπτρίας-Ζωγράφου. Ὁ Νικόλαος Γύζης.
(Μετ' εἰκόνων).

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ. Ἀνακοινώσεις Φεβρουαρίου 1928.

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ 80 - ΑΘΗΝΑΙ

ΤΟ "ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΝ,"

ΣΤΡΟΦΥΛΙ ΚΗΦΙΣΣΙΑΣ

ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΣΤΕΡΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ
ΤΕΪ'Α - ΓΕΥΜΑΤΑ - ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

ΔΕΛΦΟΙ

2, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ, 2

Τὸ μεγαλύτερον καὶ ἀριστοκρατικώτερον

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ

Ὀρχήστρα πλήρης
ΤΙΜΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΣ

ΣΧΟΛΗ ΧΟΡΟΥ

Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 48

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΧΟΡΟΥ — ΕΚΜΑΘΗΣΙΣ ΤΑΧΕΙΑ
ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΙ ΩΡΑΙ ΔΙΑ ΚΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΕΜΠΟΡΟΡΡΑΦΕΙΟΝ

Δ. ΧΑΡΤΟΠΟΥΛΟΥ & ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΑΜΟΥΛΗ

— ΔΡΞΑΚΗ, 4 —

ΕΝΔΥΕΣΘΕ ΜΕ ΤΕΧΝΗΝ ΚΑΙ ΜΕ ΤΙΜΑΣ ΛΟΓΙΚΑΣ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΓΑΛΛΙΚΗΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ - ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Ἀνάπτυξις διαφόρων ἐπιστημῶν γαλλιστί. — Cours διάφορα.
Conversation. — Diversité de Sujets.

Παρά Καθηγητρίαν Ἀνωτάτης Παρισίνης Σχολῆς.

Τιμαὶ ἀσυναγώνιστοι.

ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ 87

ΡΟΔΑΛΙΝΗ ΧΙΩΝ

Ἡ καλλιτέρα σκευασία
(ὄχι λιπαρά) πρὸς καλλωπισμὸν
τοῦ προσώπου καὶ πρὸς ἐξάληψιν
τῶν ρυτίδων αὐτοῦ.
ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

ΔΟΚΙΜΑΣΑΤΕ ΤΗΝ

ΟΔΟΝΤΟΠΑΣΤΑ

❧ ΡΟΔΑ ❧

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 3-4

29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1928

Η ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΤΟΑ ΦΕΞΗ 80 - ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἔτησίαι: Δρ. 120
Ἑξάμηνος » 60

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἔτησίαι: Δολλάρια 3

ΙΔΡΥΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΑΡΤΖΗΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΚΟΔΑΙΜΟΝΙΑΣ ΗΜΩΝ ΩΣ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΩΣ ΕΘΝΟΥΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Ἄρσασείου.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσού» 6 Μαρτίου 1928.

Ἀξιότιμοι Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Πέρυσι ἔλαβον τὴν τιμὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ βήματος νὰ πραγματευθῶ ζήτημα τὸ ὁποῖον προσήλκυσε πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ποῖον εἶναι τὸ ὑπέρτατον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τί δηλ. συνίσταται ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία.

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔδοκίμασα νὰ ἀπαντήσω στηριχθεὶς ἀπ' ἐνὸς μὲν εἰς τὰς ἀπροκαλύπτους παρατηρήσεις τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ἀπ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ πορίσματα τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς βιολογίας. Συμπέρασμα δὲ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῶν πορισμάτων ἐκείνων ὑπῆρξαν ὅτι ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀπολαύῃ οὗτος ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας τέρψεως, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ἀσκήῃ τὸ ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἔχει προωρισθεῖ ὑπὸ τῆς φύσεως, παρέχων χρησιμότητα καὶ συμβάλλον εἰς τὴν πρόοδον τοῦ συνόλου εἰς τὸ ὁποῖον ὡς μέλος ἀνήκει. Κατὰ ταῦτα ψυχικὴ κατάστασις εὐδαιμονίας δὲν εἶναι ἡ ταραχώδης ψυχικὴ κατάστασις τῶν ὑλικῶν ἀπολαύσεων καὶ τέρψεων, ἐκ τῶν ὁποίων, κατὰ ψυχολογικὴν ἀνάγκην, καθὼς εἶδομεν τότε, προέρχονται λύπαι αἰ ὁποῖαι τοῦναντίον ἀναγκθεῖσαι εἰς σκοπὸν τοῦ βίου ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὠδήγησαν αὐτὸν εἰς τὴν κακοδαιμονίαν,

ἀλλ' ἡ ψυχικὴ μακαριότης τῆς ὁποίας ἀπολαύει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δρᾷ καὶ ἐνεργεῖ μετ' ἀρετῆς, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ μετ' εὐσυνειδησίας τὸ καθήκον του ἐν τῷ ἔργῳ εἰς τὸ ὁποῖον ἔταξεν ἑαυτὸν.

Ἐπολείεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν σήμερον τὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας ἡμῶν, δηλ. τὰ προσκόμματα τὰ ὁποῖα παρεμβάλλονται εἰς τὰς προσπάθειάς ἡμῶν πρὸς ἐπίτευξιν ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ εὐρωμεν τοιουτοτρόπως ὁμαλὸν τὸν δρόμον ὁ ὁποῖος ἀγεῖ εἰς αὐτήν. Δὲν τολμῶ νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ ζητήματος τούτου. Αἰσθάνομαι, ὡς καὶ πολλοὶ ἐξ ὑμῶν, ἐνδοιασμόν τινα νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἡ μετ' ἀρετῆς καὶ εὐσυνειδησίας δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου ἀρκεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν εὐδαιμονίαν ὑπὸ οἰουσδήποτε ἄλλους ὅρους τοῦ βίου, διότι προβάλλονται εἰς πάντας ἡμᾶς σαρκαστικὰ καὶ βροντώδη τὰ ἐρωτήματα: καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ εὐδαιμονία ἄνευ ὑπάρξεως οικονομικῆς εὐμαρείας; Συμβιβάζεται ἡ εὐδαιμονία μετὰ τὴν πενίαν; Εἶναι δυνατόν ἀνθρώπος πένης νὰ εἶναι εὐτυχῆς ἐφ' ὅσον εἶναι ἠγακασμένος νὰ παλαίῃ κατὰ μυρίων προσκομιμάτων ὅπως συντηρήσῃ τὰς προσφιλεῖς του ὑπάρξεις;

Εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τοιαῦτα ἐρω-

τήματα, ἅτινα ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς πρесеβουμένης γνώμης ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, πρέπει νὰ δώσωμεν μίαν ἀπάντησιν πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κυρίου ζητήματος, διότι τὰ ἐρωτήματα ταῦτα μένοντα ἄνευ ἀπαντήσεως σεῖουν τὰ θεμέλια τῆς γνώμης ὅτι τὸ ὑπέροχον ἀγαθὸν εἶναι τὸ ἐν **ἀρετῇ ζῆν**.

Ἐν πρώτοις εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερόν ὅτι ἡ παγκοίως πρесеβουμένη γνώμη ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος εὐδαιμονίας εἶναι φυσικὸν συμπέρασμα τῆς ἐπίσης ὑπὸ πολλῶν πρесеβουμένης γνώμης ὅτι τὸ ὑπέροχον ἀγαθὸν εἶναι αἱ τέρψεις καὶ αἱ ἡδοναί.

Οἱ ἀβασανίστως πρесеβείοντες τοῦτο, οἱ πολλοὶ δηλαδή, εἶναι λίαν φυσικὸν νὰ θεωροῦν ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς εὐδαιμονίας, τὴν οικονομικὴν εὐπραγίαν, διότι ἡ ἱκανοποίησις ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερων ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπολαύσεων, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερων εὐχαρίστων συναισθημάτων, εἶναι κατὰ φυσικὸν λόγον δυνατὴ διὰ μεγαλύτερας οικονομικῆς εὐπορίας. Καὶ οὕτω ὁ ἀγὼν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ὑπεροχίου ἀγαθοῦ μεταβάλλεται εἰς ἀγῶνα πρὸς δημιουργίαν τῆς ἀπαραίτητου ταύτης προϋποθέσεως πρὸς δημιουργίαν εἰς ἀπόκτησιν πλοῦτου. Ὅσον δαυλιέστερον ἡ προϋπόθεσις αὕτη πραγματοποιεῖται, τόσον μεγαλειότερα εἶναι καὶ ἡ εὐδαιμονία. Κατ' αὐτοὺς ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι μόνον ἀπαραίτητος ὅρος εὐδαιμονίας καὶ εὐτυχίας ἀλλὰ καὶ μέτρον αὐτῆς. Οἱ πλούσιοι εἶναι εὐτυχεῖς καὶ ὅσον πλουσιώτεροι τόσον καὶ εὐτυχέστεροι καὶ τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι ἀλήθεια διὰ τοὺς πολλοὺς αὐτονόητος. Ἐν τῇ προηγουμένῃ ὁμιλίᾳ εἶλομεν ὅτι ἡ ἠδονιστικὴ θεωρία καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀπεδείχθη παράλογος καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἄγει.

Δικαιούμεθα ἐπομένως ν' ἀπορρίψωμεν τὸν πλοῦτον, ὡς μέσον ἄγον εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἀφοῦ ἡ ταῦτα ὑποστηρίψουσα θεωρία ἄγεται εἰς τὴν ἀντίθετον

γνώμην. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐπιμείνῃ ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος εὐδαιμονίας, διότι ἐάν, καθὼς ἡ θεωρία πρесеβύει, ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων καὶ δεξιότητων, ἡ οικονομικὴ εὐπορία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην. Κατὰ ταῦτα τὸ ζήτημα δύναται νὰ τεθῇ ὡς ἐξῆς: ἂν ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ιδιοτήτων καὶ δυνάμεων καὶ τὴν ἀσκησιν καὶ χρῆσιμοποίησιν αὐτῶν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ συνόλου, εἶναι ἀπαραίτητος ὁ πλοῦτος ἢ τοῦλάχιστον συμβάλλει ὀπωσδήποτε εἰς τοῦτο; ὁ πλοῦτος δηλ. ἀναπτύσει περισσότερον τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ ιδιότητες ἢ ὁ ἄπορος, ἡναγκασμένος νὰ παλαίῃ κατὰ μυρίων προσκομιμάτων;

Ἐὰν ὀψώμεν ἐν βλέμμα καὶ ἐξετάσωμεν τί συμβαίνει περὶ ἡμᾶς, θὰ εἶδωμεν ὅτι ἡ κοινὴ ἀντίληψις εἶναι ὅτι οἱ πλεόν εὐτυχεῖς καὶ μακάριοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ διαθέτοντες πλοῦτον.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι φυσικώτατον καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ ἄλλως, διότι διὰ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων τὸ σπουδαιότερον κίνητρον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ἡ ἐμφυτος ὁρμὴ πρὸς συντήρησιν τῆς ζωικῆς ὑπάρξεως αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων τῶν ὑπὸ τοῦ ἐλατηρίου τούτου τοῦ τῶν ταιρινοῦ ὅσον καὶ ἀνθρωπίνου ὠπθούμενοι ἀναπτύσσονται διαρκῶς καὶ τελειοποιοῦνται εἰς τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἔταξαν ἑαυτοὺς. ζῶντες οὕτω σύμφωνα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἀπολαύοντες τῆς οὕτω παραχθείσης εὐδαιμονίας.

Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἀγωνίζονται ὅπως συλλάβουν τὴν ἀσύλληπτον φύσιν τῆς εὐτυχίας, ἀλλὰ προβάλλουν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν καὶ πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ καταβάλλουν ἀπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις. Αὐτὸ συμβαίνει διὰ τοὺς πλουσίους τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πενία ἐξ ἀνάγκης, ὅπως συντηρήσῃ ἑαυτήν, καθίσταται ἡ ἀφαιτηρία τοῦ ζῆν ἐν σχετικῇ εὐδαιμονία. Ἐὰν φαντασθῶμεν τοὺς πτωχοὺς

δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον καθισταμένους πλουσίους, θὰ εἶδωμεν ὅτι, ἐπειδὴ ἐλλείπει τὸ κίνητρον ἐνεργείας καὶ δράσεως, στεροῦνται καὶ τῆς ἐκ ταύτης εὐδαιμονίας. Οἱ πλούσιοι παρέχουν εἰς ἑαυτοὺς ἀφθονα τὰ μέσα πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀναπτύξουν τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς τοῦτο. Ὁ βίος των διέρχεται ἐν ὀκηρίᾳ σωματικῇ καὶ ψυχικῇ, αἱ δὲ πνευματικαὶ ιδιότητες αὐτῶν ὡς πνευματικῶν ὄντων παραμένουν ἀνεκδήλωτοι. Ἄλλ' ἐκ τοιοῦτου βίου πᾶν ἄλλο ἢ εὐδαιμονίαν δυνάμεθα νὰ ἀναμείνωμεν, ἐὰν ἐμένωμεν εἰς τὴν πολλαχῶς ἀποδειχθεῖσαν γνώμην, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν διαρκῆ δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπ' ἀγαθῷ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ συνόλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει.

Εἶναι λοιπὸν ὁ πλοῦτος πρόσφορος διὰ τὴν εὐδαιμονίαν δι' ἀνθρώπους ἀσθενοῦς βουλήσεως ἄνθρωποι ὅμως πεπρωτισμένοι διὰ βουλήσεως ἰσχυρᾶς δύναται ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν ἐπήρειαν αὐτῆν. Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι τόσον ἰσχυραὶ καὶ ἐκδηλοὶ, ὥστε δὲν ἔχουσιν ἀνάγκη κινήτρον ὅπως ἐκδηλωθῶσιν. Ὁ πλοῦτος παρ' αὐτοῖς, ἐὰν ἔχουσι τοιοῦτον, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ καταστήσῃ ἀργὰς τὰς τόσον ἐκδήλους δεξιότητας καὶ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τοῦ βίου αὐτῶν.

Ἄλλ' εἶναι ὀλίγοι οἱ μὴ ὑφιστάμενοι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πλοῦτου, ὁ ὁποῖος ἐπενεργεῖ ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς τύχης τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, διότι παρέχων εἰς αὐτοὺς ἀφθονα τὰ ὑλικά μέσα, δὲν κάμνει μόνον νὰ ὑπνώττων αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις καὶ δεξιότητες αὐτῶν, ἀλλὰ ὠθεῖ αὐτοὺς εἰς δαυλιεστέρην καὶ συχοτέραν τοῦ δέοντος χρῆσιν καὶ ἱκανοποίησιν τῶν κατωτέρων ὁρμῶν τοῦ ἀνθρώπου χάριν τῶν μεγαλειτέρων ἐκ τούτων εὐαρέστων συναισθημάτων, τελείως δὲ ἐξαντλούμενοι τὰς αἰσθήσεις, ζοῦν βίον οἰκτρὸν καὶ ἀποθνήσκουν προωρῶς. Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι δηλητήριον, τὸ ὁποῖον ἄτομα, οἰκογενεῖαι, ἔθνη καὶ φυλὰς ὀλοκλήρους ἐκμηδενίζει,

διότι πρέπει εἰς τὴν ἀπόλαυσιν, ῥαθυμίαν καὶ ἐξουθενώσιν. Ἡ διδασκαλικὴ δὲ πείρα δεικνύει σαφῶς, ὅτι ὅσον καθρὰ τὴν βούλησιν καὶ τὴν σκέψιν εἶναι τὰ τέκνα πλουσίων οἰκογενειῶν, τόσον δραστήρια εἶναι τὰ παιδιά ἀπόρων οἰκογενειῶν τῆς μέσης τάξεως.

Εἶναι ἄρα κακοδαιμονία ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πενία ἀγαθόν; Ἐξ ὅσον ἀνωτέρω ἐβλέψαμεν, προκύπτει ὅτι ὁ πλοῦτος, ὡς προῖον δράσεως ἐνὸς ἀνθρώπου, δύναται νὰ εἶναι δι' αὐτὸν τοῦτο εὐδαιμονία, διότι ἐκτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τόσων ἄλλων συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα δοκιμάζει ἀπ' αὐτὸν εἶναι κίνητρον πρὸς δρᾶσιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ιδιοτήτων καὶ δυνάμεων, τὸ ὁποῖον ὅταν γίνεται μὲ σκοπὸν λογικὸν ἀποτελεῖ τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν ἄλλ' εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ μὴ ἰσχυρᾶς βουλήσεως ἀνθρώπου ὁ ἐκ κληρονομίας ἢ ὁ ὀπωσδήποτε ἄνευ δράσεως ἐκ μέρους αὐτοῦ ἀποκτηθεὶς πλοῦτος, διότι οὗτος δὲν θέτει εἰς κίνησιν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον ὠθεῖ αὐτὸν εἰς ἀδυναμίαν.

Πλοῦτος καὶ πενία ἐν μεγάλῳ βαθμῷ εἶναι ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ὅτι θερμότης καὶ ψυχὸς ἐν τῷ φυσικῷ. Ὅπως καὶ τὸ ψυχὸς καὶ ἡ θερμότης προκαλοῦσι τὸν θάνατον, οὕτω καὶ ἡ πενία καὶ ὁ πλοῦτος προκαλοῦσι μαρασμὸν καὶ πόρωσιν καθὼς ἐν τῷ φυσικῷ, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ἡ εὐκρατος ζώνη εἶναι ὁ καλύτερος ὅρος πρὸς πραγμάτων τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλ' εὐεξήγητον, τὸ γεγονός ὅτι πάντες οἱ διακρινόμενοι εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν πολιτικὴν καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν δρᾶσιν ἀνθρωπίνην ἀνήκουον εἰς οἰκογενεῖας μέσης τάξεως, ὡς ἐπίσης εἶναι εὐεξήγητον ὅτι τὰ τέκνα τῶν ἐν εὐπορίᾳ οἰκογενειῶν δὲν ἔχουν ὁρμὴν πρὸς δρᾶσιν καὶ τελειοποίησιν, ἀλλὰ δαπανῶντα ἀφειδῶς τὸν ἀκόπως κτηθέντα πλοῦτον, ζοῦν βίον, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν ἀνωτέρω γνώμην, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ εὐδαιμονία.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἀπεδείχθη σαφῶς ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος ὁ πλοῦτος διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, δὲν εἶναι ἡ ὁδὸς ἢ ἄγουσα πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ τοῦναντίον διὰ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἄγει εἰς πόρωσιν καὶ ραθυμίαν, δηλ. εἰς κατάστασιν ψυχικῆν ἀντίθετον τῆς εὐδαιμονίας.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν εἶναι ὁ πλοῦτος ἀπαραίτητος εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι ὅροι συντελοῦντες εἰς αὐτήν, οἱ ὅποιοι δυνατόν νὰ θεωρῶνται ὡς ἀπαραίτητοι καὶ ποιοὶ εἶναι οὗτοι; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν ἐὰν ὀρμηθῶμεν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας, ἐκ τῆς ὁποίας ὠρμήθημεν καὶ ὅταν προηγουμένως ἐπεχειρήσαμεν νὰ καθορίσωμεν τὸ ὑπέρτατον τοῦ ἀνθρώπου ἀγαθόν.

Ὁρμήθην δὲ τότε ἐκ τῆς φυσικῆς ἀπόψεως τοῦ ζητήματος. Ἐλέγομεν δηλ. τότε ὅτι πᾶν ἐνεργοῦν ὄν, πᾶσα ζωϊκὴ ὀργανῶσις λέγομεν ὅτι εὐημερεῖ ὅταν ἀναπτύξη καὶ ἐκδηλώσῃ ἀπάσας τὰς φυσικὰς αὐτῆς δυνάμεις, αἵτινες διατελοῦσιν ἕως τότε εἰς ἀφανῆ κατάστασιν, νὰ ζοῦν δηλ. σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν σύστασιν ὅσον τὸ δυνατόν πλήρη καὶ τέλειον βίον. Ὡς π. χ. φυτὰ στερούμενα ἀέρος καὶ ὕδατος ἢ ἐν γένει μὴ ζῶντα ὑπὸ τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ εὐημερίσῃ τὸ γένος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, μαραινοῦνται, ζῶον ἐπίσης ἀποσπόμενον τῆς περιοχῆς αὐτοῦ διάγει βίον δυστυχῆ καὶ ἀποθνήσκει προῶρως καὶ συνήθως ἀνευ ἀπογόνων, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπος εὐημερεῖ, εἶναι εὐτυχῆς ὅταν δύναται ἀκωλύτως, ἢ αἴρων τὰ τυχόν κολύματα, νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἐμφύτους αὐτοῦ δυνάμεις καὶ νὰ ἐξελιχθῇ μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον προῶρσε αὐτὸν ἡ ψυχικὴ του ἰδιοσυγκρασία. Ἀλλὰ ἡ εὐημερία τοῦ φυτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τινων ὄρων· τοιοῦτοι δὲ εἶναι ἡ ἐνσπέρματος φύσις αὐτοῦ, ἡ καλλιέργεια αὐτῆς καὶ οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἀναπτυχθῇ. Οὐχὶ διάφοροι εἶναι καὶ οἱ ὅροι ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἀποδώσῃ εἰς ἔργον ὅτι ἡ φυσικὴ αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασία ἐπιτρέπει πρῆπει α) νὰ ἔχη πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἀριότητα, νὰ ἔχη δηλαδή κληρονομίαν ὑπὸ τῶν προγόνων του ὑγιῆ σωματικὸν καὶ ψυχικὸν ὄργανισμόν, β) νὰ τύχῃ ἐπιμελοῦς καλλιέργειας καὶ ἀγωγῆς ὑποβοηθήσεως καὶ ἐνισχυούσης τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ γ) νὰ ζῆσῃ εἰς περιβάλλον εὐνοοῦν ἢ τοῦλάχιστον μὴ προκαλοῦν ἀπολύτως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων καὶ ἰκανοτήτων. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἀνωτέρω ὄρων ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἐξασκοῦσιν ἐπίδρασιν ἐπ' ἀγαθῶ ἢ κακῶ συντελεσταὶ τινες, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσι τὸ στενὸν ἢ εὐρὸν περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀνθρώπος γεννᾶται ἀναπτύσσεται καὶ ζῆ· τοιοῦτοι δὲ εἶναι ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖον, ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη ἕνα ἕκαστον τῶν στοιχείων τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπίδρασιν αὐτήν. Καὶ ἄς ἀρχίσωμεν ἐκ τῆς οἰκογενείας ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀνθρώπος βλέπει πρῶτον τὸ φῶς καὶ ὑφίσταται τὰς πρῶτας καὶ σπουδαιότερας ἐπίδρασεις. Οἱ γονεῖς ἐν πρώτοις οἱ ὅποιοι μεταδίδουσιν εἰς τὰ τέκνα ζωὴν. Ἐὰν οἱ ἴδιοι εἶναι ἐστερημένοι ὑγιεῶς ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ ὄργανισμοῦ, φέρουσιν εἰς τὸν κόσμον κληρονόμους καταδικασμένους νὰ εἶναι δυστυχεῖς· διότι, ἐὰν ὄντως ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον ἀντικειμενικὴ προϋπόθεσις εὐδαιμονίας διὰ τὸν ἀνθρώπον, τοιαύτη εἶναι ἡ ὑγεία. Ἐγκληματοῦν οἱ γονεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν προσπαθοῦν δι' ὅλων τῶν προσιτῶν εἰς αὐτοὺς μέσων νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς αὐτὰ ὑγείαν. Ἐγκληματοῦν ἐπίσης ὅσοι δὲν δίδουν σημασίαν εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν ἀγωγῆν διὰ τὴν κατεύθυνσιν τῆς βουλήσεώς των εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ ἔργον εἶναι δυσχερές. Τὰ τέκνα μας διέρχονται τὴν ζωὴν των, εἴτε ἐντὸς τῶν ἀνθυγιεινῶν καὶ ἀνηλίων σχολείων, ἢ ἐντὸς τῶν

στενῶν καὶ κονιοβριθῶν ὁδῶν τῶν πόλεων, ὅπου οἱ κίνδυνοι τῆς ὑγείας των ἀμιλλῶνται πρὸς ἐτέρους ἠθικοὺς κινδύνους.

Ἐὰν ὄντως οἱ γονεῖς ἐνδιαφέροντο νὰ ἐξασφαλίσουν καὶ τὰ τέκνα των ὑγείαν θὰ ἐνσωματοῦντο εἰς συλλόγους καὶ θὰ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ κράτους νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτοὺς φόρους πρὸς ἐξεύρεσιν πόρων διὰ τὴν δημιουργίαν ἐξ αὐτῶν σχολείων ὑγιεινῶν καὶ μεγάλων εἰς τὰ ὁποῖα νὰ διέρχονται τὴν ἡμέραν των τὰ τέκνα των ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ μολύσματος ὀλεθρίου περιβάλλοντος.

Ἐτερον μέγα πρόσκομμα τὸ ὁποῖον παρεμβάλλουν πολλοὶ γονεῖς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν τέκνων των εἶναι ὅτι δὲν ἐκλέγουν εἰς αὐτὰ τὸ ἐπάγγελμα πρὸς τὸ ὁποῖον ἐκ φύσεως κλείνουν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναπτύξουν πλεον ἀποτελεσματικῶς τὰς φυσικὰς αὐτῶν δυνάμεις καὶ ἰκανότητας εἰς ὃ συνίσταται ἡ ἀνθρωπίνῃ εὐδαιμονία.

Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ συνετέλουν ἀληθῶς εἰς εὐδαιμονίαν τῶν τέκνων των, εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν ἀγωγῆν, τὰ θεωροῦν δευτερεύοντα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξασφαλίσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον πλοῦτον, ὑλικὴν εὐμάρειαν, ὡς ἐὰν τὰ τέκνα των ἐπρόκειτο νὰ ζήσουν ἐν πλήρῃ ἀργίᾳ καὶ ὡς ἐὰν συνίστατο ἡ εὐδαιμονία εἰς τὸ ἐν ἀργίᾳ ζῆν. Τοῦναντίον προκύπτει ἐξ ὧν εἶπομεν ὅτι, ἐξασφαλίζοντες πλοῦτον, ἀπεργάζονται μόνοι των τὴν κακοδαιμονίαν αὐτῶν διότι οὕτω στεροῦνται τῶν ὄρων ἐκεῖνων, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶδομεν, ἀποτελοῦν τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦ συνόλου τὴν κακοδαιμονίαν συντελοῦν οἱ τοιοῦτοι γονεῖς διότι καὶ τοῦ συνόλου ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν εἰς πλείονα εἰς ἔργον ἀπόδοσιν τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων.

Μετὰ τὴν οἰκογένειαν σπουδαῖος μορφωτικὸς παράγων καὶ συνεπῶς συντελεστής τῆς εὐδαιμονίας τῆς νεότητος εἶναι τὸ σχολεῖον. Καὶ τὸ μὲν εἶδος τοῦ σχολείου ὀρίζει ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἡ οἰκογένεια. Ἀλλὰ ἡ μικροτέρα ἢ μεγαλύτερα

ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κατεύθυνσιν ὀρθὴ ποδηγήσις τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων καὶ κλίσεων καὶ ἡ κατὰ ταῦτα χειραγώγησις καὶ ἀνάπτυξις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἠθοπλαστικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἰκανότητος καὶ ἐν γένει μορφώσεως τοῦ διδασκάλου. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἀδιάφορος ἡ προσωπικότης τοῦ διδασκάλου διὰ τὴν τύχην τῶν ἐμπιστευομένων εἰς αὐτὸν νέων. Διότι οὗτος ἀναλαμβάνει τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν καὶ ἀγωγήν τῆς νεότητος. Ἡ ἀγωγή ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον καὶ σπουδαιότερον ὅρον τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ τὸ σχολεῖον παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι συντελεστής τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος, διότι οὔτε ἡ οἰκογένεια, οὔτε ἡ κοινωνία, οὔτε ἡ πολιτεία ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ἐὰν ἡ οἰκογένεια ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἰδιωτικῶν σχολείων θὰ προετίμα τὸ εὐθυνότερον, ἐὰν δὲ μεταξὺ διαφόρων δημοσίων σχολείων θὰ προετίμα ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον τὸ τέκνον ἠθέλεν τύχῃ ἀκοπωτέρας καὶ εὐκολωτέρας προαγωγῆς καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἠθέλεν ἐπιτύχῃ ἀπολυτήριον καὶ ἰκανοποιητικὸν βαθμῶν, ἀδιαφοροῦσα ἐὰν δὲν τύχῃ ἀριτίας ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως ἠθικοῦ χαρακτήρος. Ἡ κοινωνία ἐξ ἄλλου καὶ ἡ πολιτεία καίτοι ἐν τοῖς λόγοις κόπτωνται ὅπως τὸ σχολεῖον ἴσταται εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ περιωπῆν, ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ θεωροῦν ὑψηλὴν τὴν ἀποστολήν αὐτοῦ. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ψήφισις νόμων περὶ ἐπαγγελματικῶν ἀπορριπτομένων μαθητῶν καὶ φοιτητῶν, παρεχόντων τὴν ἀμάθειαν ὡς γέρας.

Μετὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ σχολεῖον, τοὺς σπουδαιότερους συντελεστὰς διὰ τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῶν ὁποίων τίθενται τὰ θεμέλια τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, μεγαλειότεραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης αὐτῶν ἐξασκεῖ τὸ εὐρύτερον κοινωνικὸν περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἐξελιχθῇ καὶ ἐργασθῇ. Ἐν τῷ εὐρύτερῳ τούτῳ κοι-

νωνικῶ περιβάλλοντι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναπτύξη ἐνεργῶς ὁ νέος τὰς ἐν τῷ σχολείῳ ἀναπτυχθεῖσας δυνάμεις του, ἀσκῶν τὸ ἔργον του τὸ ὁποῖον ἔταξεν εἰς ἑαυτὸν. Διὰ τοῦτο ἡ εὐμενής ἢ δυσμενής ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας τοῦ ἔργου συντελεῖ καὶ εἰς τὴν κακοδαιμονίαν ἢ εὐδαιμονίαν αὐτοῦ.

Τὸ εὐρύτερον κοινωνικὸν περιβάλλον παρ' ἡμῖν εἶναι δυσμενές διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων ἑνὸς ἐκάστου.

Ἐν τῷ φυσικῷ περιβάλλοντι παρ' ἡμῖν, ὁ ἀτομικισμὸς καὶ ὁ φθόνος παρεμποδίζουν τὴν μεγαλειτέραν ἐπίδοσιν εἰς ἔργα κοινωφελῆ, καὶ ἀντὶ νὰ βαστάζωμεν τὰ βάρη ἀλλήλων, κωλύομεν τὴν εὐδαιμονίαν ἀλλήλων. Οὐδαμοῦ ἀλλοῦ προσκορπεῖ ἐπὶ τοσοῦτων κωλυμάτων ὁ κινούμενος καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν θέλησιν νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ συνόλου. Ἐξ ἀπλῆς ματαιοδοξίας καὶ ἐκ φθόνου, ἐξ ἐγωϊστικῶν ἐλαττηρίων κινούμενοι τοῦ κλείου τὸν πρὸς τὰ πρόσω δρόμον καὶ τὸν παρεμποδίζουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων ἧτις ἤθελε φέρει αὐτὸν εἰς μέγιστα τοῦ ἔργου ἀπόδοσιν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ἢ ὁποία τοῦ ἀρμόζει.

Ἡ ἐκ προλήψεων πάσχουσα κοινωνία ἐπηρεάζει καὶ παρακωλύει τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ καὶ τοῦ συνόλου τὴν εὐμάρειαν παρεμποδίζει, ἧτις συνίσταται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν μεῖζονα ἀνάπτυξιν καὶ εἰς πλείονα εἰς ἔργον ἀπόδοσιν.

Ἐκτὸς τῶν ἐλαττωμάτων τούτων τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, τὰ ὁποῖα παρακωλύουν τὴν μεῖζονα εἰς ἔργον ἀπόδοσιν καὶ ἐμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξιν ἱκανοτήτων αὐτοῦ συντελεῖ εἰς τὴν κακοδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μία πατροπαράδοτος ἀντίληψις ἧτις εὐρύτερον εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν ὄρον Νεποτισμὸς ὅτι τὰ τέκνα τῶν πλουσίων καὶ μόνον δικαιούνται λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τῶν θέσεων νὰ ἀποτελοῦσι τὴν ἄρχουσαν τάξιν. Ἀλλὰ τὰ τέκνα τῶν οἰκογενειῶν

αὐτῶν, ἀκριβῶς διότι ζῶσιν ἐν εὐπορίᾳ διότι εἶναι ἀπηλαγμένους ὁ βίος αὐτῶν προσκομμάτων καὶ διότι γνωρίζουν ὅτι δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ παλαίσουν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν αἰσθάνονται ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἐσωτερικὴν ὀρμὴν πρὸς ἀνάδειξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν ἐν αὐτοῖς λανθανουσῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

Πολλὰ τέκνα τοῦ λαοῦ τὰ ὁποῖα θὰ δύνανται νὰ ἀναπτύξουν τὴν δυνάμιν αὐτῆν καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὸ διανοητικὸν ἐπίπεδον τοῦ συνόλου παρεμποδίζονται ὑπὸ τῆς πατροπαράδοτου ἀρχῆς τοῦ Νεποτισμοῦ καὶ ὄχι μόνον παρακωλύεται δι' αὐτοῦ ἡ εὐδαιμονία τοῦ συνόλου ἀλλὰ καὶ δὲν προάγεται ἡ εὐδαιμονία ἐκείνων χάριν τῶν ὁποίων ὑπάρχει ὁ νεποτισμὸς διότι καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶν εὐτιχεῖς ἀναλαμβάνοντες ἔργα ὑπέρτερα τῶν δυνάμεων τῶν.

Ἀλλ' ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀτόμου ἐξαστάται καὶ ἐκ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ εἶδους τοῦ πολιτεύματος. Ταῦτα ἐπηρεάζουν τὴν σταδιοδρομίαν τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ ἀναλόγος τῶν νόμων τῆς, τῶν σχολείων τῆς, τῶν ὁργάνων τῆς καὶ μάλιστα τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων τῆς διευκολύνει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀτόμων καὶ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτῶν. Παρ' ἡμῖν καὶ ἡ Πολιτεία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀπηλαγμένη μειονεκτημάτων. Ὡς ἄτομα ἐπιβληθέντα διὰ τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν παρακωλύουν ἐπιμόνως τὴν δρασίαν τῶν ἀληθῶς ἱκανῶν καὶ οὕτω πολλῶν ἀτόμων ἢ ἐλευθέρᾳ σταδιοδρομία παρακωλύεται καὶ δὲν προάγεται ἐν πολιτείᾳ ἐκπροσωπούμενῃ ὑπὸ προσώπων ἀναξίων. Δὲν δύνανται νὰ συντελέσουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς κοινωνίας καὶ δὲν δύνανται νὰ παράσχουν τὰ τοιαῦτα ὄργανα τοὺς ἀπαραίτητους ὄρους καὶ συνθήκας ἐξασφαλίζοντας τὴν ὑγίαν καὶ εὐημερίαν αὐτῆς. Τὸ συμπέρασμα ἡμῶν εἶναι ὅτι ἡ κακοδαιμονία ἡμῶν ὡς ἀτόμων καὶ ὡς ἔθνος προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι οἱ θεσμοὶ οἱ ὁποῖοι

ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ κυριώτεροι συντελεστοὶ τῆς εὐδαιμονίας ὄχι μόνον δὲν συμβάλλουν εἰς αὐτὴν ἀλλὰ καὶ προσκόμματα παρεμβάλλουν ἀνυπέροβλητα διὰ πολλοὺς ἕνεκα τῶν ἐκ παραδόσεως προλήψεων καὶ ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐμπνέονται.

Τὸ θεμελιώδες ἐλάττωμα τοῦ Ἑλλήνου, ὁ ἀτομικισμὸς, εἶναι ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ κακοῦ. Ἐνεκα τούτου δὲν ἀναπτύσσει ἕκαστος εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ δὲν δύνανται νὰ παράσχῃ εἰς τὴν πολιτείαν τὴν μεγίστην ἀπόδοσιν εἰς ἔργα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παραγάγῃ διότι ὁ φθόνος περιβάλλει προσκόμματα καὶ φράσσει τὸν δρόμον τῆς προόδου του. Οἱ ἀνθρώποι οἱ ἐκφεύγοντες τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆν τοῦ περιβάλλοντος εἶνε περροικισμένοι μὲ δυνάμιν ἠθικὴν καὶ διὰ τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς αὐτῶν ὑπερβάλλουν τὰ προσκόμματα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πολλοὶ ὑποκύπτουν. Ἄλλοτε οἱ παρεμβάλλοντες προσκόμματα ἀντλοῦν ὠφελειὰν τινα ἐκ τούτου καθότι, ὡς ἔλεγον οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι εἰς τὸν φθόνον αὐτὸ τὸ καλὸν ὑπάρχει ὅτι εἶναι μεγίστη συμφορὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὸν ἔχουν.

Ἐκ πάντων τούτων προκύπτει ὅτι τὰ αἰτία τῆς κακοδαιμονίας ἡμῶν εἶναι βαθέως ριζωμένα ἐν τῇ ψυχοσυνθέσει τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐλαττώματος τούτου θὰ ἔπρεπε αὐτὴν τὴν ιδιουσυχρασίαν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους νὰ μεταβάλωμεν, τὴν ιδιουσυχρασίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῦται τὸ βασικὸν ἐλάττωμα τῆς φυλῆς. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἔργου τούτου; Οὔτε ἡ οἰκογένεια, οὔτε ἡ πολιτεία, οὔτε ἡ κοινωνία παρέχουν εἰς ὑμᾶς λαβὴν πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς. Ὁ μόνος συντελεστής, ὅστις παρέχει λαβὴν καὶ τοὺς ἄλλους θὰ ἠδύνάτο νὰ ἐξυγειάνῃ εἶναι τὸ σχολεῖον.

Ἀλλὰ ὁποῖον σχολεῖον; ἐν κοινωνίᾳ οἷα ἡ ἡμετέρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον τοσοῦτον δυσμενῶς ἐπηρεάζει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀτόμων, τὸ σχολεῖον ἔχει ἐξαιρετικῶς μεγάλην

ἀποστολήν. Διὰ τοῦτο ἐξαιρετικῶς παρ' ἡμῖν τὸ σχολεῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν παιδαγωγικὸν σχολεῖον. Θὰ ἔπρεπε οἱ παῖδες τῶν Ἑλλήνων νὰ εἰθίζονται πρὸς πραγματέυσιν σκοπῶν κοινωφελῶν εἰς τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἐργασίαν, εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τὴν πάσας τὰς ἀρετὰς περικλείουσαν ἀληθῶς φιλοπατριάν. Ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ συντελεῖται ἐπαναστατικὴ δρασίς ὅσον ἀφορᾷ τοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου καὶ τὰς μεθόδους αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται.

Ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ κἂν ἠσθάνθημεν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν κίνησιν ταύτην, ἐνδιαφερόμενοι μετὰ ζήλου δι' ἄλλα ζητήματα ἐπουσιῶδη ἐνῶ τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ ἔθνους ἐκ τῆς ὀρθῆς λύσεως τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον καὶ εὐδαιμονία τῆς φυλῆς, τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος παρημελήσαμεν ἐντελῶς. Μεριμνοῦμεν καὶ τυρβάζομεν περὶ πολλὰ, ἐνῶ ἑνὸς ἐστὶ χρεῖα.

Ἀξιότιμοι Κύριοι καὶ Κύριοι, ἐρευνῶντες τὰ αἰτία τῆς κακοδαιμονίας ἡμῶν κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ σπουδαιότερος συντελεστής τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν εἶναι τὸ σχολεῖον διὰ τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα νὰ ἐπιδράσωμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, δηλ. τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας.

Ἡ εὐδαιμονία τῶν μελλουσῶν γενεῶν τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐξαστηθῆ ἐκ τῶν προσπαθειῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θὰ ἐργασθοῦν ὅπως καταστήσουν τὰ σχολεῖα ἀληθῆ φοιταγωγὰ ἰδρύματα ὑποβοηθοῦντα καὶ ἐμπνέοντα τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης πρὸς πράγματῶσιν μεγάλων ἐκπολιτιστικῶν σκοπῶν. Μόνον οὕτω θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν προσήκουσαν θέσιν καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς τῶν Ἑλλήνων ἀληθῆ ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν ἧτις θὰ συνίσταται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μεγαλειτέρων ἠθικῶν δυνάμεων καὶ εἰς τὴν μετ' ἐνεργοῦς ἀρετῆς ἀσκήσιν τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἡ φύσις ἔταξε δι' ἕκαστον.

ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ - ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΔΟΚΤΩΡΟΣ Ι. ΔΡΑΓΑΤΣΗ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ, Ἀνθρωπολόγου - Ἐθνογράφου.

Ἡ ἰσότης, l'egalité, ποῦ ἔτυχε νὰ ἀναγνώσωμεν μὲ κεφαλαῖα τῶν τοίχων, δὲν ὑπονοεῖ τὴν ὕλικήν, ἀλλὰ τὴν ἰσότητα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν νόμων. Ὅλαι αἱ ἀποστάσεις, ὅλαι αἱ γωνίαι, ὅλαι αἱ γραμμαί, ὅλα τὰ ἀναστήματα εἶναι ἴσα, ὡμὴ ἀλήθεια, ἐὰν εἶναι συμμετρικά. Ἡ ὕλική ἰσότης προϋποθέτει πνευματικὴν, κληρονομικὴν, φυσικὴν καὶ σωματικὴν ἰσότητα. Αὐτὰ εἶναι τὸ κριτήριον τοῦ ἀταβισμού καὶ τῆς ἐμφύτου δημιουργικῆς καὶ ἐπικτήτου κατόπιν ἰκανότητος τοῦ ὀργανισμοῦ μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον, ἐνῶ εἶναι εὐκόλον νὰ γείνουν οἱ περισσότεροι πτωχοί, εἶναι δυσκατόρθωτον ἂν ὄχι ἀνέφικτον νὰ γείνουν οἱ περισσότεροι πλούσιοι. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι προϋπάρχει κάποια κεκτημένη δύναμις, εἶδος κεκτημένης ταχύτητος, ἢ ὅποια ἔχει κανονίσει τὴν εὐημερίαν ἢ τὴν δυστυχίαν ἐκάστου ἀτόμου, πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον, μεταφυσικὴ ἢ μεταψυχικὴ, ὅπως θέλετε, ἢ ὅποια ρυθμίζει τὴν διανομὴν τοῦ ἠθικοῦ ἢ ὕλικου πλοῦτου ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅχι διότι ἡ φύσις εὐνοεῖ σκανδαλωδῶς τοὺς πλουσίους καὶ ἀπεχθάνεται τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ διότι ἡ φύσις ἢ ὅποια δημιουργεῖ καὶ ὅταν ἀκόμη καταστρέφῃ, προβλέπει, προνοεῖ, κληρονομεῖ ἀμερολήπτως καὶ ἀφιλοκερδῶς εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τῆς σκέψεως, τῆς δράσεως, τῆς βουλήσεως, τῆς αἰσθαντικότητος, τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδεκτικότητος, ὅτι ὀνομάζω Φυσικὴν κληρονομίαν.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τὰ ὅποια ἐχάρισεν ἢ φύσις εἰς ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς διακρίνῃ ἀπὸ τὰ ζῶα. Διότι, ἐὰν ἀφαιρέσητε τὸ ἔνστικτον

τῆς φυτικῆς ζωῆς, ἀναπαραγωγὴ καὶ συντήρησις, τὰ ὅποια εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς, τὰ ζῶα δὲν ἔχουν συνείδησιν ἀναφορικῆς ζωῆς, τιμῆς, περιουσίας, ἠθικῆς, προσόδου, θρησκείας, οἰκογενείας, ὅτι κοινῶς ὀνομάζομεν ἄνθρώπινα ἰδανικά, ὅτι ματαιοπονοῦν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν κόσμον οἱ τοῦ χειριστοῦ εἶδους σύντροφοι τῆς Μόσχας, οἱ ὅποιοι κηρύσσουν παρὰ τὴν συνείδησιν τῶν, διότι γνωρίζω ὅτι ἐνδομύχως πρεσβεύουν κάποιον μονοθεϊστικὸν δόγμα, ἀδιάφορον ἂν δὲν λέγεται Χριστιανισμός, εἶναι Σιωνισμός.

Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ὑποσυνειδήτως δημιουργεῖ καὶ εἶναι ὑπαίτιος καὶ ὑφίσταται τὴν τύχην του καὶ δὲν πταίει τὸ Α ἢ τὸ Β πολίτευμα ἐὰν εἰς ἄλλους ἢ ἀπόδοσις ἐκδηλοῦται μὲ δάκρυα καὶ εἰς ἄλλους μὲ ἀγαλλίαςιν. Ἐὰν ἐκεῖ τὰ σπέρματα ἐκάθισαν εἰς τὴν ἀναμμένην ἔρημον τῆς ψυχῆς καὶ ἐδῶ ἐβλάστησαν διὰ νὰ δώσουν ἀγλαοὺς καὶ διδύμους καρπούς. Πρέπει βέβαια νὰ διορθωθῇ τὸ κακόν, καὶ συντόμως, εἴμεθα σύμφωνοι, νὰ βελτιωθοῦν οἱ οἰκτροὶ ὄροι τῆς σημερινῆς ζωῆς, νὰ ἐπέλθῃ λογικότερα διανομὴ τοῦ πλοῦτου καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἄλλο κεφάλαιον ὀμιλῶ περὶ κοινωνικῆς καὶ φυσικῆς κληρονομίας. Ἀλλὰ καὶ τότε θὰ ὑπάρχῃ ὕλική διαφορά μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μικροτέρα πάντοτε τῆς σημερινῆς.

Ὑπὸ ὀρισμένην ὀπτικὴν γωνίαν, ἀπὸ κοινωνικῆς π.χ. ἀπόψεως, ἢ κατήχησις εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ νατουραλισμοῦ, ποῦ συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως, εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τῆς πνευματικῆς διὰ τῆς ὕλικῆς πραγματικότητος καὶ εἰς ἀπτότερα ἐπίπεδα, ἢ ἀπώλεια

ποῦ ἀποκαρδιώνει τὰς ἰσχυροτέρας ψυχάς. Ἡ κοσμοθεορία τοῦ νατουραλισμοῦ ὅπως διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπήχησις βαθυτέρας ἐπιστημονικῆς σημασίας, κλονίζει τὰς ἀκαθορίστους ἀκόμη καὶ ρευστὰς συνειδήσεις, τὰς διψώσας ἀλήθειαν εὐπλάστους νεαρὰς ψυχάς, ἱκανὴ νὰ μαράνη τὸ αἶσθημα τῆς δημιουργικῆς παιδικῆς φαντασίας καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἀρνήσεως τῆς βιβλικῆς κοσμογονίας. Καὶ ἂν εἶναι χριστιανικὴ ἀλήθεια, ὅτι ἡ πίστις δύναται νὰ μετατοπίσῃ ὄρη, νὰ κατεδαφίσῃ τὸν Ὀλυμπον μὲ τὰ τεμένη τῶν δώδεκα θεῶν, ἢ ἀπώλεια αὐτῆς ὀπτει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ περιθώριον τῆς συνειδητῆς ζωῆς καὶ κανεὶς εἶναι τότε ἱκανὸς νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν εὐθυνήν πραγματικότητα τῆς ὕλικῆς εὐζωίας. Αἱ θεωρίαι τῆς δαρβινικῆς κοσμογονίας ἀντικατέστησαν τὴν ἀληθινήν θρησκείαν διὰ τῆς λατρείας τοῦ φετιχισμού, τῆς ἀποθεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀφοῦ θεὸς καλλίτερος καὶ κόσμος ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Ἀποστατισμὸς καὶ δαρβινισμὸς κρατοῦν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν κόλασιν τῆς ἀμφιβολίας, ὀπτουν τὰ πλήθη πρὸ τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας πρόθυμα νὰ ἀσπασθοῦν τὰς θεωρίας του, τὰς μνημειώδεις οὐτοπίας καὶ νὰ τὰς ραντίσουν ἀκόμη μὲ τὸ αἷμά των.

Μὲ κομμένη πνοή, σταματημένη σκέψι, μεμνημένοι, ὑπνωτισμένοι μὲ τὸ ὄπιον τοῦ ψευδοσοσιαλισμοῦ ποῦ ὑπόσχεται δωρεὰν ἐπιγεῖους παραδείσους, κατανοῦν ἀνάπηροι νὰ σκεφθοῦν, ἀνίκανοι νὰ δημιουργήσουν, νὰ ζήσουν σὲ ἐπίπεδα δυνατότητος κάποιας πραγματικῆς εὐημερίας. Εἴλωτες ἀκατανικήτου ἀνησυχίας, χάνουν τὸ θάρρος τῆς βουλήσεως καὶ τῆς πνευματικῆς γαλήνης τὴν ἔφεσιν τῆς εἰρηρικῆς ἀποδόσεως. Πελερίνοι τῆς νέας θρησκείας παλαίουν μὲ χίμαιρας ἐκλαμβάνουν τοὺς ἀνεμομύλους ἤρωας αὐτόματα τῶν διεθνῶν κομμουνιστικῶν κέντρων ποῦ ἐγέννησεν ἡ κοσμοθεορία τοῦ Μαξισμού, ἢ ἀνυπότακτος πνοῆ

τοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀρνήσεως. Καὶ πυκνῶνουν ὀλοένα τοὺς στίχους τῶν φανατόρων, ποῦ ζοῦν ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς ἀναμοχλεύσεως τοῦ κοινωνικοῦ μίσους καὶ ἱππεύουν νέφη γὰ νὰ σαροφαλῶσουν τὸν οὐρανὸ μὲ τὸ λάβαρον τῆς ἀναρχίας. Ὑποτακτικοὶ θυσιάζουν μὲ ἐγκαρτέρησιν τὰ πολιτιμότερα κεφάλαια, τὰ ὥραια χρόνια τῆς ἀποδόσεως, λησμονοῦν ἀκόμη τὴν κοινοτιστικὴν, χριστιανικὴν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν των φθείρουν πατριωτισμὸν καὶ ἀτομισμὸν εἰς τὸ τρικυμιῶδες πέλαγος μιᾶς συμβατικῆς λιποταξίας. Ἀνεργάτιστοι στῆς φουσκοθαλασιᾶς τὸ κατακύλισμα ὀπτουν ἀπὸ τὸ κατὰστροφμα τοῦ κοινωνικοῦ ναυαγίου, ἐπαγγελματικά, οἰκογενειακά, κρατικά συμφέροντα, διώκοντες τὴν σκιάν ἀντὶ τοῦ θηράματος ὅπως εἰς τὸν μῦθον. Ἰκανοποιοῦνται μὲ διεθνολογίας ποῦ μεταβάλλουν ὑποσυνειδήτως κάθε ἀστόν, κάθε γεωργόν, κάθε ἐργάτην εἰς ῥόμποι, κάθε ἀσυνειδήτου ποῦ ἐκμεταλεῖται τὴν ἡμιμάθειαν, καὶ τὴν ἀμφιβολίαν διὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ Ἑλλάς δὲν ὑπῆρξε ποτέ, οὔτε μεγάλη εἰς ἕκτασιν, οὔτε ἰσχυρὰ εἰς ὀμοιδεάτην καὶ ὀμοιογενῆ πληθυσμόν, ἀλλ' ἐκρυιάρχησε εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου διὰ τῆς ἀκαταμαχήτου δυνάμεως τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἰδεαλισμοῦ τὴν ἄσβεστον πνοήν. Καὶ ὅτι θίγει τὴν εὐαισθησίαν τῆς φυλῆς καὶ δύναται νὰ μαράνη τὴν αἰσθαντικότητα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρίως εἰς τὴν καρδίαν ἐνὸς λαοῦ ὀνειροπόλου ἐνθουσιώδους, ἐνὸς παναρχαίου λαοῦ μὲ ἐκπολιτιστικὰ ἰδανικά, τὸν ὅποιον κάποια μυστηριώδης ἀποστολὴ κρατεῖ εἰς τὸν βράχον τῆς Προμηθεϊκῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ἐξιλωτικοῦ βωμοῦ τῆς αὐτοθυσίας. Τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη τοῦ οὐνιβερσαλισμοῦ, ἢ διεθνῆς μεγαλοϊδέα, καὶ ἡ θρη-

σκέια τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, ποῦ ζητεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν πνευματικὴν θρησκείαν μὲ εἰδῶλα, ὑποσκάπτει τὰ τεῖχη τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως, τὴν χρυσόπορτα τῶν ἐθνικῶν ἐπάλλεων καὶ ἀπειλοῦν τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς πτώσεως εἰς τὸ βάραθρον τῆς δραματικώτερης σιωπῆς, τῆς ὀμοτέρας ἐθνικῆς ἀφανείας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καμμιὰ ὄψιμος προσπάθεια δὲν θὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ ξανασύρῃ. Καὶ ἂν τύχῃ νὰ σημάνη ὁ χαρούμενος ὄρθρος καὶ ν' ἀντηχήσῃ εἰς τὰ γαλανὰ πελάγη τὸ κλειρόνι τοῦ συναγεροῦ, ὁ Ἀργεῖος Ἡρακλῆς δὲν θὰ εἶναι ἱκανώτερος, οὔτε τὸν Εὐρουσθέα νὰ υπακούσῃ, οὔτε νὰ συντρέψῃ μὲ τὸ ρόπαλον τῆς ἱστορικῆς ἀκμῆς του τὴν βαλκανικὴν Ὑδραν γιὰ νὰ σκορπίσῃ τὰ νέφη ποῦ πυκνοῦνται νὰ σκεπάσουν τὰ ὄροσσημα τῆς Πίνδου, λευκανθέντα ἀπὸ τοὺς Μακεδονικοὺς σταυραετούς, τὰ ὄροσσημα τῶν θρύλλων.

* *

Τὰ εὐρήματα τῆς τριτογενοῦς περιόδου εἶναι ἡ ἀπτοτέρα ἀπόδειξις ὅτι αἱ πρῶται φυλαὶ δὲν ἔζων ἐν ἀγρία καταστάσει, ὅπως τὰ παριστάνουν οἱ οὐμανιστὰι τοῦ σιδηροῦ αἰῶνος. Ἐὰν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κοινωνικῶν αἰτίων, τῆς κοινωνικῆς κληρονομίας, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται ὡς αἴσθημα, ὡς ἰδέα, ὡς ἐξέλιξις, ὡς πολιτισμός, οἱ πρωτόγονοι νομαδικοὶ τύποι εἶχον ἔμφυτον τὸ ἔνστικτον τῆς φυσικῆς κληρονομίας, τῆς εἰρηρικῆς συμβίβασεως, χωρὶς concurrence vitale, οὔτε ἀντελαμβάνοντο τὴν ζωὴν, χωρὶς ἰδανικὰ καὶ χωρὶς ἠθικὰς ἀρχάς, ὁ θεσμός τῆς πολυγαμίας δὲν ἐπεκράτει πανταχοῦ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι εἰς πολλὰς φυλάς ἦτο ἀνεπτυγμένον τὸ ἔνστικτον τῆς ἀνθρωποφαγίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὁ Μιθριδατισμός, ὁ Καννιβαλισμός ἐλάμβανε χρίσμα ἱεροτελεστίας. Ἡ ἐνατένισις αὕτη εἶναι μακρυνὴ ἀπήχησις τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Βουδισμού, τοῦ Βραχμανισμοῦ καὶ τοῦ Φακιρισμοῦ, οἱ ὁποῖοι ὑποβάλλουν, τὴν ψυχὴν εἰς

τὴν λυτρωτικὴν δοκιμασίαν τῆς ὕλης. Δὲν ἔχομεν καλλιτέρας ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν βιοτεχνικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου τῶν σπηλαιῶν, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰρηνικοῦ, ἠπίου καὶ προοδευτικοῦ χαρακτῆρος καὶ διεδέχθη ἓνα ἄλλο πλάσμα τὸ ὁποῖον κακῶς ὠνομάσθη Τρωγλοδύτης τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἀφοῦ τίποτε δὲν ἦλθεν ἀκόμη εἰς τὸ φῶς ἀπὸ τὴν μεταπλειόκαινον πρὸ 160-80 χιλ. ἐτῶν οὔτε ἀπὸ τὴν βιοτεχνίαν του. Αἱ φυλαὶ τῆς Πλειστοκαινοῦ δὲν εἶχον ἀνεπτυγμένα τὰ ἔνστικτα τῆς κοινωνικῆς κληρονομίας, τὸ αἰσθητήριον τῆς ὀργανωμένης πολιτείας ἀφοῦ δὲν εὐρέθησαν μεγάλα κέντρα. Εἶχον ὅμως ἀνεπτυγμένα ἐντατικώτερον ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν κληρονομίαν τὰ φυσικὰ ἔμφυτα, τὰ ἔνστικτα ποῦ ἐξεδηλοῦντο ὡς ψυχισμός, θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, μυστικοπάθεια. Αἱ παιθαρχημένα εἰκεῖναι προσπάθειαι καὶ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ τύποι ἐκεῖνοι εἶχον ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοκατανοήσεως, θὰ ὀνομάσω δὲ Φυλετισμόν τὰς πνευματικὰς αὐτὰς ἀρετὰς τῆς φυσικῆς κληρονομίας. Εἰς τὴν Ὀρινιατεῖον π. χ. περίοδον, 20-30 χιλ. ἔτη, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἦτο ἀνεπτυγμένον τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα τοῦ ἀνθρώπου τῶν σπηλαιῶν, ὥστε αἱ διακοσμητικαὶ τοιχογραφίαι ἐνέπνευσαν τοὺς φουτουριστὰς καὶ ἐξπρεσιονιστὰς τῆς συγχρόνου τέχνης.

Τὴν πρώτην περίοδον τῆς Καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως τῶν πρωτόγονων διεδέχθη ἡ Συμβολικὴ περίοδος, ὁ κυριώτερος σταθμὸς τῆς Προϊστορίας, φθάνομεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Homo Sapiens, τοῦ Νοήμονος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, τὰ διακοσμητικὰ τῶν ἀγγείων, ἐστυλιτοποίησε δηλαδὴ τὰς ρουπεστρίους εἰκόνας καὶ παρέλαβε ἀπὸ αὐτὰς τὰ ἰδιογραφικὰ σχήματα, τὰ στοιχεῖα τῶν ἰδιωμάτων τῶν ἀρχαιοτάτων φυλῶν. Αἱ ἔμφυτοι αὐταὶ ἐκδηλώσεις τοῦ Φυλετι-

σμοῦ (φυσικῆς κληρονομίας), εἶναι ἰσχυρότερα ἀπὸ τὰς ἐπικτήτους. Ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν κληρονομικότητα τὴν ἐπικτήτων δηλαδὴ, ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς μὲ τὰ ἀσφυκτικὰ κέντρα, τὸν συνωστισμόν, μὲ τὶς τερμιτιέρες τοῦ θανάτου, ὁ οὐνιβερσαλισμός, ὁ βραχύβιος αὐτὸς ὀργανισμός, ὁ ὁποῖος δὲν ἐγνώρισε ποτὲ ἀτομικότητα, γαλήνην, φυσικὴν ἐνότητα, ἀλλὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα τεράστιον μωσαϊκὸ ἀλληλοσπαρασσόμενων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Γ' αὐτὸ μόλις μετὰ δύο χιλιετηρίδας τίποτε δὲν ἔμεινε ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς Θηβαΐδος ἀπὸ τὴν δέσμη καὶ τοὺς πελέκει τῆς Ρωμαϊκῆς ἰσχύος, ἀπὸ τὸν βυζαντινορωμαϊκὸν δικέφαλον, ἀπὸ τοὺς ἐφημέρους κόσμους τῶν Καρολομάγων.

Τὰ μεγάλα κέντρα φέρουν εἰς τὸν ὀργανισμόν των ἔμφυτον τὸ σπέρμα τῆς καταστροφῆς, ὅπως ἡ Νινευί, ἡ Βαβυλών, ἡ Σουσιανή, ἡ Μέμφις, ἡ Καρχηδών, ἀλλὰ διατὶ νὰ ἀπομακρυνόμεθα τόσον, δὲν ἐχάθη πρὸ ὀλίγου ἡ Πετροῦπολις, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθῇ κανεὶς;

Μετὰ τὸ καλλιτεχνικὸν συμβολικὸν αἴσθημα τοῦ Νεενδαρταλεῖου καὶ Ὀρινιατεῖου αἰῶνος, αἱ εὐγενεῖαι θεωρεῖται τῶν ἀξιλιανῶν φυλῶν πρὸ 10-15 χιλ. ἐτῶν, ἐμφανίζονται μὲ ἀνεπτυγμένην εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν τὴν πνευματικὴν ἐπιρροὴν τῆς φυσικῆς κληρονομικότητος. Ἐπικρατεῖ τώρα τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ὄχι βέβαια ὡς αὐτοαποκάλυψις, ἀλλὰ ὡς εὐλάβεια τῶν νεκρῶν καὶ ἀποδείξεις εἶναι οἱ Μεγαλιθικοὶ τάφοι, τὰ Δολμῆνια μασωλεῖα ὅπως τὰ Κρουμπλέκια, τὰ Μνίρια, αἱ Θολωταὶ κατακόμβαι, οἱ Σπηλαιώδεις τάφοι μὲ τὰς λάρνακας, αἱ Στοαί, οἱ Τύμβοι, αἱ Κουργάναι, ποῦ εἶδα νὰ κωματίζον εἰς τὰς στέππας τῆς Κασπίας, τῆς Σκυθίας, αἱ παγόδες τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἰς νεωτέρους χρόνους 4-5 χιλ. π. Χ. αἱ Πυραμίδες Χεόπας, Fayooum, Σακαρά, Γκιζέ. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν νεκρῶν ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν νὰ κατασκευάζονται τὰ μνη-

μεῖα ἐκεῖνα μεγαλεῖτερα καὶ στερεώτερα ἀπὸ τὰς τοιχοδομὰς τῶν ζώντων. Τὰ κτερίσματα, τὰ ἐπιτύμβια καὶ βοτῖβια ἀναθήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλιζον τὰς λάρνακας καὶ τὰ σαρκοφάγα, αἱ τροφαὶ τὰς ὁποίας εὐρίσκομεν εἰς τοὺς τάφους εἶναι ἀπόδειξις εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἀθανασίας καὶ τὴν μετεμψύχωσιν.

Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἦτο ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοθυσίας, ἓνα εἶδος ὑψηλοτέρας ἰδέας αὐτοδιαθέσεως, ὥστε γυναῖκες τῆς νεολιθικῆς περιόδου συνώδευον τοὺς ἄνδρας των εἰς τὰς ὑπερέραν μονὰς καὶ ἐθυσιάζοντο ἐπὶ τοῦ τάφου των. Ἀπήχησις τῶν παραδόσεων ἐκείνων εἰς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους εἶναι ὁ θρύλλος τῆς καθόδου τοῦ Ὀρφῆως εἰς τὸν Ἄδην.

Ἀστέρες τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ ἄλλου στερεώματος, Εὐρουδίκαι καὶ Ἀλκήστεις τοῦ σιδηροῦ αἰῶνος, θὰ ἐθυσιάζοντο ἄραγε ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀδμήτου των, ἀφοῦ μάλιστα δὲ ζῆ οὔτε ὁ Ἡρακλῆς ποῦ θὰ ἤρχετο νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴν ζωὴν;

Ἡ κοινωνικὴ κληρονομία, ἐκμεταλλουμένη τὸ τρομερώτερον ὄπλον, τὴν ἄνισον διανοητικότητα τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖ τὴν ἀνίστητά των ἀστικῶν, στρωμάτων καὶ ἀναμοχλεύει ἀντικειμενικῶς τὰ ἀνθρώπινα μίση. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐκ φύσεως πολεμοχαρῆς, οὔτε ἀγαπᾷ τὰς ἐριδας. Τὸ μικρόβιον τῆς πάλης τῶν τάξεων δὲν εἶναι ἔμφυτον εἰς τὸν ὀργανισμόν μας, οὔτε ὁ καρκίνος τῶν πολέμων. Εἶναι ἀντίδρασις, δημιουργημα, ἀπήχησις τῆς ἐπιδράσεως τεχνικῶν αἰτίων, ὅπως ἡ ἐντατικὴ καὶ ἀκουσία ἀνάπτυξις ἐνεργείας εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἐκούσιοι, ἐγκάθειρτικοὶ τῶν βιομηχανικῶν κλωβῶν, τῶν ἀνθρωπομηχανικῶν τοῦ βορρᾶ ἢ στενότης τοῦ χώρου δὲν εἶναι βέβαιοι. Εἰς προϊστορικὰς ἐποχὰς ἔζη εἰς τὸ τροπικὸν κλίμα τῆς Ἀττικῆς ὀλόκληρος θηριόκοσμος, ὅπως εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν. Δεινοθήρια, Ἑλλαδοθήρια, Ἀγκυλοθήρια, Μαχαιρόδοντες, Λέοντες τῆς Νεμεάς,

Καλυδόνιοι, Ἐρμάνθιοι κάπροι καὶ κοντὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν μικρὰν δευράδα τοῦ Πικερμίου, ἄθικτοι σκελετοὶ δορκάδων, ἀντίλοπων, πιθήκων, ἀμαλθειῶν, αἰγῶν, εἰρηνικῶν βισόνων, εὐρυκέρων ἐλάφων. Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν τότε concurrence vitale; Διὰ τὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἁρμονικὴν ἐκείνην συμβίωσιν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὔτε εἰς τὰ θηρία εἶναι ἔμφυτος ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών, πάλῃ τῶν τάξεων εἰς τὸ προσευχητάριον τοῦ Μάρξ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Λάβριν ἐστήριξε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς καλλιτερέσεως τῶν εἰδῶν. Αὐτὰ πιστεύει ὁ Gaudry Al. καὶ ὁ Ed. Perrier τοῦ ἐμελέτησαν τοὺς προϊστορικοὺς σταθμοὺς τῆς θηριοχαροῦς Ἀτικῆς μᾶς.

Διὰ τὰ ἐκλείπει ὁ ἐμφύλιος σπαρταγμός, διὰ τὰ μὴ φθίρει τὴν ἱστορικὴν ἀκμὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνος, δίδουν τὸ μακάριον θέαμα γίγαντος παλαίοντος πρὸς ἀσυλλήπτου κομμουνιστικῆς χιμαίρας, τὴν πολιτικὴν ἀποκέντρωσιν εἶναι καιρὸς νὰ ἀκολουθήσῃ, καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ταχύτερον καὶ εἰς εὐρύτεραν κλίμακα, ἢ κοινωνικὴ ἀποκέντρωσις. Ἡ ἐπάνοδος σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὴν στέγην τῆς ὑπαίθρου, ἀφοῦ ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας τὰ μέσα τῆς εὐκολίας εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐκεῖ ὄχι μόνον νὰ ἀνοίξωμεν τὸν τάφον τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ νὰ θάψωμεν τὸν πολιτισμὸν τῆς ταχύτητος ποῦ τὸν ἐδημιούργησε, ἀλλὰ νὰ εὐρωμεν κάτι περισσότερον τὸν κεκρυμμένον θησαυρὸν τῶν παραμυθῶν.

Διότι οὔτε ὁ ἄδικος πόλεμος ἐναντίον τοῦ φιλοπόνου κοινωνικοῦ στοιχείου τὸ ὁποῖον ὁ κομμουνισμὸς εὐχαριστεῖται νὰ ὀνομάζῃ κεφαλαιοκρατικὸν ὀκτάποδα, οὔτε ἡ διανομὴ τοῦ δημοσίου πλούτου, οὔτε ἡ ἀρπαγὴ τῶν φουσκωμένων θυλακίων τῶν Κροίσων, ἐὰν ἐπιτυχάνετο μίαν ἡμέραν, διὰ τῆς νομιμοποιουμένης, τῆς συμβατικῆς βίας, θὰ ἦσαν ἱκαναὶ νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν μετὰ τὸς αἰών-

νας ἀναμενομένην ἐκ τῶν ἄνω ἢ ἐκ τῶν κάτω, κοινωνικὴν ἰσορροπίαν. Διότι τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχη ἡ μετὰ λυσώδη μάχην σκύλλεισις τῶν πτωμάτων, συγκρινομένην μετὰ τὴν ἀδιάπτωτον, τὴν αἰωνίαν ἀνθρωπίνην προσπάθειαν τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ πλούτου, ἀπὸ τὰς τυφλὰς δυνάμεις καὶ τοὺς φυσικοὺς πόρους τῆς γῆς; Φωνὴ βοῶν ὡς ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Μὰ εἶναι κοινὸ μυστικόν, ὅτι ἡ προσπάθεια τῆς ὀργανώσεως τῆς βιομηχανίας, τῆς γεωργίας τῆς πραγματικῆς προόδου, διὰ σοβιετικῶν πειραμάτων, διὰ κρατικῶν μονοπωλίων, διὰ συνδικαλιστικῶν ἢ κομμουνιστικῶν μεθόδων ἢ ἀκόμη διὰ τοῦ συστήματος τῶν συνεταιρισμῶν, εἰς οὐδὲν κράτος ἐκαρποφόρησε, οὔτε ἐπέφερε τὴν ἀναμενομένην ἀπὸ τὰ γειτονικὰ μπαλκόνια, βελτίωσιν τῆς βιομηχανίας, οὔτε ἐξησφάλισε ἀφθονώτερον τὴν παραγωγὴν τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι βέβαια προοδευτικὴ προσπάθεια, οὔτε ἐξυπηρετεῖ κανένα ἀνθρωπιστικὸν σκοπὸν ἐκείνη ἣτις ἐξασφαλίζουσα τὴν εὐημερίαν τῶν ἀτόμων, θυσιάζει τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνικῆς ὁλότητος.

Καὶ ὅταν λέγω κοινωνικὸν σύνολον, δὲν ἐννοῶ κρατικὸν σοσιαλιστικόν. Ἡ λογικὴ δὲν συνόδευει πάντοτε τὴν ἀλήθειαν οὔτε τὸ δίκαιον. Κάθε προσπάθεια ποῦ ἐδοκίμασε νὰ λύσῃ τὸ θεώρημα καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν θεσμὸν τοῦ κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς δημιουργικότητος καὶ ἐξηκολούθησε βασιζομένη εἰς τὴν λογικὴν διανομὴν τοῦ πλούτου, νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ νέον οἰκονομικὸν λενινικὸν σύστημα, ἀντὶ νὰ φέρῃ τὴν ἰσότητά, τῆς ἀδιαπτώτου ἀνατάσεως τῆς ἐνεργείας καὶ τὴν ἁρμονικὴν διανομὴν τῆς δυνάμεως, διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀποδόσεως ἢ τὴν καλλιτέρευσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς, κινδυνεύει νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν καταστροφὴν ὄχι μόνον τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κράτους ἐκείνου, ἀλλ' ἐὰν ὑπῆρχε δυνατότης νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς εὐρύτεραν κλί-

μακα τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς καταστροφῆς τῆς καλλιτέρας πολιτικῆς προσπάθειας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄς οἴσωμεν τώρα ἕνα βλέμμα εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Μόσχας. Δὲν ὑπάρχει βέβαια κυψέλη χωρὶς κηφήνας, οὔτε μεγαλόπολις χωρὶς ἀλήτας. Ὅταν διήρχεσθαι εἰς ἄλλας ἐποχὰς ἀπὸ τὸν Koulakowski ντβόρ, ὀλίγοι ἀπόκληροι τῆς τύχης καὶ αὐτοὶ γέροντες, ἔτεινον μαζὺ μετὰ τὰ ράκη των ἐπαίτιδας χεῖρας. Σήμερον ἑκατοντάδες ἀλητόπαιδες, τῶν δύο φύλων 10—15 ἐτῶν, ὡς ἐπιτίθενται εἰς τὸ μέσον τῆς κεντροκωτέρας λεωφόρου Petowka π.χ. καὶ σὰς ἀδειάζουν μετὰ τὰς ψωριώσας χεῖρας των τὰ θυλάκια, γράφει ὁ Henry de Korab Matin 11 Janvier 1928. Ἡ κυρία Lenin τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸ μέγα οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Ρωσσίας, ἐπὶ τοῦ παρόντος χίρα Kroupskaia, περιορίζει βέβαια τὸν ἀριθμὸν εἰς τὰς 4 ἢ 5 μεγαλοπόλεις τῆς Ρωσσίας εἰς ἑπτὰ ἑκατομμύρια (ἄλλοι εἰς 12) τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἄνθη τῆς σοβιετικῆς χαρᾶς. Μήπως δὲν ἐφόνευσαν τὸν Ἰταλὸν πρόξενον τῆς Ὀδησοῦ καὶ τὸς αὐτοὺς ἄλλους ἀγνώστους διὰ τὰς τοὺς γδύσουν καὶ νὰ ντυθοῦν οἱ γυμνοὶ αὐτοὶ ἐωσφόροι τοῦ ἐγκλήματος τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου; Ἐρχεται τώρα τὸ ἐρώτημα, ἀφοῦ οἱ ἀλητόπαιδες 10—15 ἐτῶν, δηλαδὴ ὅσοι ἐγεννήθησαν τὸ ἔτος τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Σοβιετικοῦ πολιτεύματος, εἶναι 7 ἑκατομμύρια κατὰ τὸ λέγειν τῆς πρώην δικτατορίας, πόσοι νὰ ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου, κατὰ τὸ διάστημα τῆς δεκαετίας καὶ πόσοι νὰ ἀπέθανον ἀπὸ βερμύνη ἢ ἀπὸ ψῦχος εἰς τὸν ἐπίγειον αὐτὸν παραδείσον, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἡ κρεουργηθεῖσα Ρωσσία κατοκεῖτο ἀπὸ 180 ἑκατομμύρια; Δὲν κατέρριψαν ἀπὸ τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεβίβασε τὴν γυναικα ὁ χριστιανισμὸς, διὰ τὰ τὴν χρησιμοποιήσουν ὡς εὐτελὲς μέσον, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν κτηνωδῶν ὀρέξεων των, οἱ σύντροφοι, διὰ τὰ σκορπιίζουν εἰς τὰς ἀγνυὰς τὰ μαδημένα ρόδα τῆς

παστάδος; Καὶ μήπως εἶναι μόνον οἱ ἀλητόπαιδες; Πηγαίνετε εἰς τὰς ὄχθας καὶ τὰ ἐτοιμόροπα μουράγια τῶν ποταμῶν, τοῦ Βόλγα π.χ. Κοπάδια σκλάβων τραβοῦν μετὰ κοιμῆν πνοὴ τὰ βαρεῖα παλαμάκια τῶν φορηγίδων, ἐλλείπει μηχανικῶν μέσων μεταφορᾶς. Ἐπιστρέφομεν ὀλοταχῶς μετὰ 5 χιλιετηρίδας εἰς τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐσύροντο ἀπὸ ἀνθρωπίνης χεῖρας οἱ ὀγκόλιθοι τῶν πυραμίδων. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐξυπηρετεῖται ὁ σκοπὸς ἕως τώρα. Τὰ μνημεῖα ἐκεῖνα μᾶς δίδουν ὀλοζώντανη τὴν εἰκόνα τοῦ ἀφθάρτου ἀλυπτιακοῦ πολιτισμοῦ. Τὶ ὑπερηφανεύεται ὅτι θὰ ἐπιδείξῃ ὁ μολοσεβικισμὸς εἰς τὰς γενεὰς ποῦ θὰ ἔλθουν μετὰ 5 χιλιετηρίδας; Καὶ ἐπὶ τέλους τότε δὲν ὑπῆρχον τὰ μέσα τῆς σημερινῆς ταχύτητος. Καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ μᾶς δμιλοῦν περὶ βελτιώσεως τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τῶν πληθυσμῶν αἱ μοσκοβιτικαὶ σειρῆνες; Εἰς ἄλλας περιστάσεις καὶ ἡ ἰδέα μόνον τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἀνθρωπίνων βραχιόνων ἀντὶ λευκοῦ ἀνθρακος, θὰ ἐπροκάλεῖ ἀναστάτῳσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ἱμπεριαλιστικῆς Ρωσσίας. Ἐχομεν βέβαια τὸ δικαίωμα νὰ σκέπτονται οἱ ὀρθολογοῦντες, ὅτι ἐγγείρησις τοῦ σκινθικοῦ γίγαντος ἐπέτευχεν, ἀλλὰ ὁ ἀσθενὴς ἀπέθανεν καὶ κηδεύεται σεμνοπρεπῶς παιανίζούσης τῆς ὀρχήστρας τοῦ Κορεμλίνου. Εἶναι καιρὸς ἢ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, νὰ ἐπέμβῃ διὰ τὰ ἀνοίξῃ τὸ τεράστιον μογγολικὸν ἀπόστημα νὰ σώσῃ ἀπὸ τὸ γαγγραινώδες πῦρον, ὅτι ἀπέμεινεν ὑγιὲς εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου.

Ὅσοι εἰς τὸν τόπον αὐτὸν πιστεύετε ἀκόμη εἰς τὴν διεθνῆ θεωρίαν καὶ ἐφαντάσθητε νὰ σπᾶσσετε τὰ παλιὰ εἶδωλα καὶ νὰ πετᾶξετε τὰ σάπια ἰδανικά, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐγαλοῦχθη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, καὶ νὰ ἀντικαταστήσετε τὴν γλώσσαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐγιγαντώθησαν οἱ Ἑλληνικοὶ αἰῶνες τοῦ Θαμύριδος, τοῦ Δημοδόκου, τοῦ Πυθαγόρα, τῶν Χρυσοστόμων, ὅσοι συνδέετε τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς δημοκρατίας μετὰ

τὴν ἐπιβολὴν ἑνὸς ἀκράτου μαλαριαρισμοῦ, ὅσοι ἀκολουθεῖτε τὴν πολιτικὴν τῆς στρουθοκαμήλου καὶ κρύπτεσθε ὑπὸ τὴν λεοντὴν τοῦ κομμουνισμοῦ διὰ τὰ ἐκμεταλλεύεσθε τὴν δυστυχίαν τοῦ προλεταριάτου, ψευδοκήρυκες τῆς ἐλευθέρως σκέψεως καὶ τῆς ὀργανωμένης δράσεως εἰς τὴν φοικαλέαν νύκτα τῆς πνευματικῆς σας ἀνησυχίας, φθείρετε μαζὺ μὲ τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα τὰς τελευταίας ἐλπίδας τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, νεκροθάπται τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῆς μαθητικῆς νεότητος.

Ὅσοι δὲν θέλετε νὰ ἱκανοποιήσετε προσωπικὰ συμφέροντα, ὅσοι ἐπιθυμεῖτε νὰ μεταδώσετε εἰς τὰ τέκνα σας τὴν κληρονομίαν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας τῆς ὑγιῶς παιδείας, τῆς οἰκογενείας, ὅ,τι ζῆ εἰς τὸ βαθύτερον ὑποσυνείδητον τοῦ ἔθνους ὡς παράδοσις, ὡς μυστικὴ ἀξίωσις παρωχημένων γενεῶν, ἀφήσατε

τὴν ψυχὴν σας νὰ συγκινηθῆ γύρω ἀπὸ τὸν ἱερὸν κισσὸν τῆς συγχρόνου ἐθνικῆς προσπαθείας, πυκνώσατε τοὺς στοίχους γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τῆς ἀναγεννήσεως ὅχι μόνον τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τῆς ιδέας τῆς παλινορθώσεως τοῦ ἱεροῦ θεσμοῦ τῶν ἀμφικτυονίων τῶν ἀρχαίων ἀποικίων καὶ τῶν δώδεκα πόλεων τῆς Μεσογείου.

Ἐὰν τέλος ἡ κοινωνικὴ κληρονομία εἶναι ἡ ἐφήμερος, ἡ τεχνητὴ, ἡ συνειδητοποιημένη καὶ συγκεντρωτικὴ πνευματικὴ ἐκδήλωσις, τὴν ὁποίαν ἐμπυχῶνει σήμερον τὸ λάιτ-μοτιβ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ φυσικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ κληρονομία εἶναι ἡ ὑποκειμενικὴ, ἡ ἔμφυτος, ἡ αἰωνία ἐκδήλωσις τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν ἐνστικτων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Καὶ ὡς τοιαύτην οὔτε ἀσφυκτικὰ βόμβαι, οὔτε τάγγαι οὔτε κοινωνικὰ ἐπαναστάσεις εἶναι ἱκαναὶ νὰ καταστρέψουν.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΥΠΟ Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Φιλολόγου.

Εἰς τὴν «Φοιτητικὴν Συντροφίαν». 16 Φεβρουαρίου.

Ὅταν ὁ μέγας μας Σολωμὸς ἀποφάσιζε νὰ γράψῃ στὴ ζωντανὴ ἐθνικὴ μας γλῶσσα, εἶχε προστά τὸν μιᾶν ἀξιόλογον ποιητικὴν παράδοσιν. Εἶχε πρὸ παντὸς τὰ Δημοτικὰ μας τραγούδια, ἐκεῖνα ποὺ τότε δημοσίευσεν ὁ Φωριεὺς καὶ ἐκεῖνα ποὺ τραγουδοῦσε ὁ λαός. Εἶχε ἀκόμα τὸν Ἑρωτικότροπον καὶ τὸ Κρητικὸ Θέατρο. Μετὰ τὸ θάνατό του ἄφινεν πίσω του μίαν σειρὰ ἀπὸ ξεχωριστοὺς μαθητῆς, ποὺ ἄλλος λίγο, ἄλλος πολὺ συνέχισαν τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου τῶν Δασκάλου.

Αὐτοὶ σταθήκανε ἀντιμέτωποι στὸ Φαναριωτισμὸν, ποὺ εἶχε πιά ἐπικρατήσῃ πέρα γιὰ πέρα στὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἑλευθέρης Ἑλλάδος δείχνοντας μὲ τὸ παράδειγμα τους, πῶς σὲ μιᾶν ἄλλῃ ζωντανῇ πηγῇ—τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν—πρέπει νὰ λουστῆ ἡ ποιήσῃ μας καὶ ὅχι στὴ σοφία καὶ τὴν τυραννικὴν μίμησιν τῶν ξένων καὶ πρὸ παντὸς τῶν Γάλλων ρομαντικῶν ποιητῶν: πῶς ἡ γλῶσσα—τὸ βιολλὶ τοῦ ποιητῆ, ποὺ ἐξωτερικεύει τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον—πρέπει νὰ ἀναβλύσῃ μεσ' ἀπ' τὰ σπλάγχνα του καὶ ὅχι ἀπ' τὰ ἀρχαῖα λεξικά.

Ἔτσι ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Δροσίνου, ποὺ κυριαρχεῖ πιά στὴ ποιήσῃ ἡ Δημοτικὴ, οἱ Μετασολωμικοὶ ποιητῆς μαζὶ μὲ τὸ Βαλαωρίτη κρατήσανε ἀδιάσπαστη τὴν Δημοτικὴν ποιητικὴν παράδοσιν. Ἀν ἔγινε ὁμοῦς τὸ ἴδιον καὶ στὸ Πεζὸν λόγον.

Ὅτε ὁ Σολωμὸς βρῆκε ἀξιόλογον παράδοσιν γραφοῦ πεζοῦ λόγου. Ἡ μόνη ἀξιοπρόσεχτη προσπάθεια ὡς τότε εἶχε γίνῃ ἀπ' τὸ Βηλαρᾶ μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ Πλατωνικοῦ Κρίτωνου, οὔτε πάλι ὁ ἴδιος ἔγραψε στὸ πεζὸν λόγον—ἐξὸν ἀπ' τὸ περίφημον Διάλογόν του μὲ τὸ σοφολογιώτατον καὶ τὰ πεζὰ σχεδιάσματα τῶν

ποιημάτων του. Οἱ μαθητῆς του πάλι δὲ καταπιάνονται μὲ τὴν πεζὴν δημιουργικὴν φιλολογοῦν. Καὶ ἔτσι βγῆκε ἡ περιεργὴ θεωρία, ποὺ καὶ αὐτὸς ὁ Βαλαωρίτης παρασύρθηκε ἀπ' αὐτὴ καὶ σήμερον μερικοὶ ἀφελεῖς τὴν πιστεύουν. Ὅτι δηλ. ἡ Δημοτικὴ μπορεῖ νὰ εἶνε κατάλληλη γιὰ τὴν ποιήσῃ, ὅχι ὁμοῦς καὶ γιὰ τὸν πεζὸν λόγον.

Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ Φαναριῶτες θριαμβεῦσαν μὲ τὸ Σοῦτσο καὶ τὸ Ραγκαβῆ. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲ ὅλην τὴν σοφίαν καὶ τὴν Ἑυρωπαϊκὴν μόρφωσιν στάθηκαν πάντα ξένοι γιὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, γιατί οὔτε γεννήθηκαν, οὔτε μεγάλωσαν στὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑυρώπη τοὺς μεγάλωσεν, τοὺς μόρφωσεν, καὶ Ἑυρωπαῖοι μέναν ὅλην τὴν ζωὴν, μὲ ὅλην τὴν καλὴν θέλησιν ποῦσαν νὰ γείνουν Ἕλληνες.

Κι ἂν στὰ ποιήματά τους δὲν γίνεταί τόσο φανερὴ ἡ ξενικὴ τους καταγωγὴ, γιατί μὲ τὸ ποίημα κανεὶς ἐξωτερικεύει τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον, στὸ πεζὸν ὁμοῦς—στὸ διήγημα καὶ μυθιστόρημα—, ποὺ κύρια τους γνωρίσματα εἶναι ἡ ψυχολογία καὶ ἀνάλυσις τῶν προσώπων καὶ ἡ ζωντανὴ ἀναπαράστασις τῶν τόπων—ἀφίνουμε πιά τὴν γλῶσσαν—ἐκεῖ βλέπουμε ὀλοφάνερα πόσον ξένοι στάθηκαν γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν.

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία, ἡ ξένη στὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν, ὅταν ἐρχόταν μιά νέα γενιά, ὅχι Φαναριῶτες αὐτοὶ μὲ Ἑυρωπαϊκὴν σοφίαν καὶ μόρφωσιν, ἀλλὰ παιδιὰ, ποὺ θρηφτήκανε μὲ τὸν Ἑλληνικὸν βουνοῦ τὸ γάργαρον νερό, τῆς Ἑλληνικῆς θάλασσης τὸ μαῖστράλι καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡλίου τὴν λαμπράδα, γιὰ νὰ φουσηξοῦν τὴν γνήσιαν ζωὴν, ποὺ νοιώσαν μέσα τους καὶ στὴν ἐτοιμοθάνατη τέχνην.

Ἔνας ἀπ' τοὺς ξεχωριστοὺς ἀντιπρο-

σώπους τῆς γεννιάς αὐτῆς εἶναι κί ὁ Ἀντρέας Καρκαβίτσας.

Ὁ Ἀντρέας Καρκαβίτσας γεννήθηκε σὶὰ Λεχαιὰ τῆς Ἠλείας σὶὰ 1866. Ἐσοῦδάσε σὶὴν Ἀθήνα γιατρός καὶ ἀπὸ νέος κατατάχθηκε σιραιωτικός. Πρωτοπαρουσιάζεται σὶὰ 1885 σὶὴν «Ἐβδομάδα» τοῦ κ. Δημ. Καμπούρογλου μὲ τὸ δῆγημά του «Ὁ Καπετὰν-Βέργας», γραμμένο σὶὴν Καθαρεύουσα. Ἡ ὑπόθεση, παρμένη ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση, εἶνε τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ Καπετὰν-Βέργα καὶ τῆς ἀρραβωνιαστικιάς του, γιατί παράκουσε τὴ παραγγελία τῆς πεθαμένης μάνας του κί ἄφισε τὸ τίμιον ξύλον, πὸν τὸν φύλαγε ἀπὸ τὶς τούρκικες σφαῖρες.

Ἀπὸ τὸ πρῶτον τοῦ αὐτοῦ δῆγημα ἀρχίζει νὰ θαμποφαίνεται ὁ κατοπινὸς Καρκαβίτσας. Πηγὴ του εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ ζωὴ μὲ τὶς παραδόσεις τῆς καὶ τέχνης του ἢ ἀμίμητη ψυχολογία τῶν προσώπων καὶ ἡ ζωντανὴ περιγραφή τοῦ Ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου.

Στὸν ἴδιον τόμον τῆς «Ἐβδομάδος» βρίσκονται «Τὸ Κουνυπέλι» (περιγραφή) καὶ «Τὰ Φιζικάρια» (Λαογραφικὴ μελέτη) κί ἀκόμα πὸν ἀξιοπρόσεχτα δὺο δῆγηματά του γραμμένα σὶὴν Δημοτικὴ «Ὁ Ἐβνθός» καὶ «Τὰ Ἀνὸ Σκέλεθρα». Ὁ Καρκαβίτσας ὑποσημειώνει βέβαια πὸς τὰ γράφει γιὰ παραδόσεις τοῦ λαοῦ καὶ ὅπως τὶς ἄκουσε. Μ' αὐτὸ δὲν εἶνε ἀλήθεια.

Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ πλοκὴ τοὺς φανερόνουν πὸς τὰ δούλεψε ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα. Ἀπόδειξη πὸς δὲν εἶνε δὺο ἀπλὲς παραδόσεις, ἀλλὰ δὺο δῆγηματα δουλεμένα ἀπὸ τὸ συγγραφέα μὲ βάση δὺο λαϊκὰ παραδόσεις, εἶνε τὸ ὅτι τὰ ξαναδημοσίεψε ὕστερ ἀπὸ χρόνια σὶὴν συλλογὴ του «Παλιὰς Ἀγάπες». Γιατὶ ὁμῶς δὲν τὰ παρουσιάζει γιὰ προσωπικὰ του ἔργα; Ἐὐκολὴ ἢ ἀπάντησις. Ἡ ἐποχὴ ἐκεῖνη ἦταν μεταβατικὴ. Κί ἄλλοι ἀκόμα πὸν γνωστοὶ συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Παλαμᾶς, ἦταν δισταχτικοὶ ἂν πρέπει νὰ

γίνῃ ὄργανο καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου ἢ Δημοτικὴ. Μονάχα ὕστερ ἀπὸ τρία χρόνια, σὶὰ 1888 ἦρθε ὁ Ψυχάρης μὲ τὸ «Ταξίδι του» νὰ σκορπίσῃ κάθε δισταγμὸ. Στὴν ἴδια «Ἐβδομάδα» δημοσιεύει ἀργότερα τὰ «Κρυφὸς Καὶμὸς» καὶ «Κακὴ ἀδελφή» σὶὴν Δημοτικὴ καὶ ξαναδημοσιευμένα σὶς «Παλιὰς ἀγάπες».

Μὲ τὰ πρῶτα του αὐτὰ δῆγηματα ὁ Καρκ. φαίνεται πὸς κάνει μεγάλῃ ἐντύπωσι, γιατί, μὲ ὅλο πὸν εἶνε τόσο νέος, γίνεται ταχικὸς συνεργάτης καὶ σὶὴν «Ἐβδομάδα» καὶ σὶὴν «Ἐστία» τὸ περιοδικό, πὸν ἔβγαζε ὁ Κασδόνης καὶ ὁ Δροσίνης. Ἐκεῖ ἐδημοσίεψε καὶ τὰ «Διηγήματά» του, πὸν ἀργότερα σὶὰ 1892, τὰ ἔβγαλε σὲ βιβλίον. Στὸ πρῶτον τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, γραμμένο σὶὴν Καθαρεύουσα, βρίσκονται ἕξ δῆγηματα. Γράφει ὁμῶς καὶ ἕναν ἀξιοπρόσεχτον πρόλογον ἀπὸ τὸ ἀτμόπλοιο «Ἀθῆναι», πὸν ὑπηρετοῦσε γιατρός. Ἀπὸ τὸν πρόλογον αὐτὸ βλέπουμε καθαρά πὸς ὁ Καρκ. εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους πὸν μὲ ἐνθουσιασμὸ δεχτήκανε τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη μὲ κάποια ὁμῶς ἐπιφύλαξη. Πρᾶμα σπάνιον γιὰ Ἑλληνα τοῦλάχιστον συγγραφέα, ἀρνείται τὸ πρῶτον τοῦ βιβλίου προτοῦ ἀκόμα τὸ βγάλῃ. Ἐπὶ πὸς δὲ θὰ εἶνε ἀσκοπία μερικὰ λόγια ἀπὸ τὸν πρόλογόν του αὐτόν ἢ ἀκουστοῦν καὶ σήμερον.

«Ποτέ μου δὲν τὸ ἤθελα οὔτε τὸ ὄνειρευόμουν πρὶν, πὸς θὰ ἐφθάνεν ὦρα τὸ πρῶτον μου βιβλίον νὰ εἶναι παραγεμισμένο ἀπὸ παλαιὰς ἀμαρτίας μου. Γιατὶ τὰ παλαιὰ ἔργα τοῦ συγγραφέα καὶ οἱ ἀμαρτίες του ἕνα εἶναι. Ἐγὼ νέα ἤθελα, πάντα νέα, μὲ ἀκμὴ καὶ δύναμη καὶ τελειότητα πάντοτε, τόμον ἀπάνου σὶὸν τόμον, πὸν νὰ ἔχῃ ἕνα σκοπὸν, νὰ ἐξυπηρετεῖ μιὰν ἰδέαν, ἢ ἀποτυπώσῃ πιστὰ καὶ καθαρά καὶ μεγάλα μιὰν ἐποχὴ ὁλόκληρη».

Καὶ παρακάτω

«Ἀχ, εἰς ἑσᾶς τὰς μελλούσας γενεάς, τοὺς μέλλοντας συγγραφεῖς, πὸν ὅταν σᾶς συλλογισθῶ καὶ σᾶς

συλλογίζομαι συχνὰ μὲς τὴν δυστυχία μου, ἀνεβαίνει τὸ αἷμα σὶὸ κεφάλι μου, πὸν σᾶς ζηλεύω καὶ σᾶς μισῶ συγχρόνως, ἠξέυρω πὸς θὰ σᾶς φανοῦν τὰ ἰδικὰ μας ἔργα χειρότερα ἀπὸ ὅτι φαίνονται σὲ ἐμᾶς τοῦ Μπερτολδίνου καὶ τοῦ Γαϊδάρου οἱ φυλλάδες. Ἄλλ' ἂν μᾶς κρίνετε ἀπὸ αὐτὸ, πολὺ θὰ μᾶς ἀδικήσετε. Δώσατέ μας τὴν ἐποχὴ σας, τὴν ἀκμὴν τοῦ ἔθνους σας καὶ τὴν φιλολογικὴν δίψαν τῶν συγχρόνων σας, τὰ μέσα σας κί ἔβλέπατε ἂν δὲν σᾶς ἀφίναμε γραπτοὺς Παρθενῶνας».

Ἐτοι μιλάει παρακάτω γιὰ τὴν γλῶσσαν τῶν δῆγημάτων του. «Γλῶσσα μπαλσαμωμένη... Γλῶσσα πὸν κάμμοσοι ἔξυπνοὶ ἀντὶ νὰ τὴν ἀφήσουν μέσα σὶὴν σεβαστὴ θήκη τῆς, τὴν ἐσῆκωσαν, τῆς ἔδωσαν ὀλίγη ζωὴ καὶ μὲ τὰ δεκανίκια σὲ τὰ χέρια, μὲ τὶς ἀράχνης καὶ τὴν σκόνην τῶν αἰῶνων, τὴν ἔβγαλαν μπροστὰ γιὰ νὰ τοὺς πάγῃ κούτσα-κούτσα σὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δουκιανοῦ καὶ τοῦ Ξενοφῶντος.... Εἶναι γλῶσσα, πὸν σοῦ παγώνει τὸν ἐνθουσιασμό, σοῦ πλαστογραφεῖ τὴν ἰδέαν, σοῦ κόβει τὴν δύναμιν, σοῦ ἀλλάζει τὸ αἶσθημα.... τῆς ἔχνεϊς χρυσάφι καὶ σοῦ βγάζει κάρβουνο, τῆς ἔχνεϊς φωτιὰ καὶ σοῦ βγάζει στάχτη, τῆς ἔχνεϊς αἷμα καὶ σοῦ βγάζει λαχανόζουμο. Καὶ ἂν καμμιά φορὰ ἔβγαλε καὶ λαμπρὸν μέταλλον, πρέπει νὰ φαντασθῆς πὸς σὲ καλλίτερον καλοῦπι τὸ μέταλλον αὐτὸ θὰ ἦταν ἀκόμη λαμπρότερον».

Στὸ καθῆνα βέβαια κάνει ἐντύπωσι, γιατί βγάζει ἕνα βιβλίον, πὸν δὲν τοῦ ἱκανοποιεῖ τὴν συγγραφικὴν φιλοδοξίαν. Γιὰ νὰ κερδίσῃ λεπτὰ; Δὲν τὸ πιστεύω, ἀφοῦ καὶ σήμερον βρίσκονται μορφωμένοι καὶ φιλόλογοι ἀκόμη πὸν τὸν ἀγνοοῦν. Τὰ πρῶτα του δῆγηματα ὁ Καρκαβίτσας ἔβγαλε σὲ βιβλίον, γιατί εἶχε τὴν πεποίθησιν πὸς ὅσο κί ἂν τὸ φόρεμά του εἶναι κακότερον κατασκευάσμα, ἢ ψυχὴν τοὺς ὁμῶς εἶναι γνήσια Ἑλληνικὴ. Πὸς

μέσα τοὺς βρίσκειται τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνον μέταλλον, πὸν «σὲ καλλίτερον καλοῦπι θὰ ἦταν ἀκόμη λαμπρότερον». Καὶ γιὰ τὴν φτωχὴν ἐποχὴν τοῦ τέτοιου μεταλλοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ περιφρονηθῆ, ἀφοῦ δὲ βρίσκονταν ὄχι καλότερόν του, μὰ οὔτε ὁμοίον του μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεῖς.

Ὁ Ψυχάρης μίλησε μὲ ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὰ «Διηγήματα». Ὁ Παλαμᾶς ὁ ἕνα ἄρθρον του, ἀληθινὸν ὕμνον γιὰ τὸ Καρκ. ξαναδημοσιευμένο τώρα σὶὰ πρῶτα Κριτικὰ παρατηρεῖ γιὰ τὴν γλῶσσαν «τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐπιβουλεύεται ἢ μορφὴν των».

Τὸ πρῶτον δῆγημα τῆς Συλλογῆς εἶναι «Ἡ Φλογέρα του». Ἡ Σμάλτω, ἀτίθασση βλαχοπούλα παντρέβεται σὲ χωριὸν κί ἀναγκάζεται νὰ πλῆττει τὴν μονότονον ζωὴν τοῦ σπιτιοῦ αὐτῆ ἢ μαθημένη σὶὴν ἐλεύθερον νομαδικὴν ζωὴν. Ἡ φλογέρα τοῦ Μήτρου, παλιῦ τῆς σύντροφου τοσοῦτον τῆς ξαναθυμᾶει τὴν παλιὰν ζωὴν καὶ τῆς ξυπνάει κοιμισμένους πόθους. Τόσον πολὺν μαγεύεται ὥστε γιὰ μιὰ στιγμὴν πέφτει σὶὴν ἀγκαλιὰν τοῦ Μήτρου. Γρήγορα ὁμῶς συνέρχεται, βλέπει πόσον ἐπικίνδυνον τῆς εἶνε ἡ φλογέρα καὶ παραφυλάγοντας τὴν πρῶτην εὐκαιρίαν τὴν σπάει. Τὸ δεῦτερον «Γιάννος καὶ Μάρω» στηρίζεται ἀπάνου σὶὴν παράδοσιν, πὸν τὰ δὺο ἀδέρφια κνηνημένα ἀπὸ τὴν μητριὰν ἰουσι τὴν μάγισσαν κυρὰ-Ρήνην ὕστερ ἀπὸ πολλὰς περιπέτειας γίνονται ἀστέρια.

Τὸ τρίτον «ὁ Σπαθόγιαννος» μὲ ὑπόθεσιν παρμένη ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ Ζάχος κατορθώνει νὰ ξαναπαρῆ σκοτώνοντας τὸν Ἀλβανὸν Ταχῆρ-Γιάση τὸ ξακουσμένο οἰκογενειακὸν του καρποφίλι, πὸν ἐκεῖνος εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν πατέρα του ἀφοῦ τὸν σκότωσε.

Τὸ τέταρτον «Ὁ Ἀφωρεσμένος», ἡ τραγικὴ ἱστορία ἐνὸς ἀφωρεσμένου φτωχοῦ ἐργάτη, πὸν βρῆκε τρακόσους δραχμὰς κί ἀντὶ νὰ τῆς δώσῃ σὶὸν ζωέμπορον πὸν τὶς ἔχασε, τὶς ἔδωκε σὲ ἕνα φτωχὸν βλάχον γιὰ νὰ παντρέψῃ τὴν κόρην του.

Τὸ πέμπτον «Νεοὶ Θεοὶ» πραγματικὰ

τὸ καλλίτερο τῆς Συλλογῆς. Ὁ Γέρω-Χειμάρρας, παλιὸς ἀγωνιστὴς τοῦ εἰκοσιᾶ, δὲ θέλει νὰ πεισῆ πῶς στὸ «σα-σεπὸ» τοῦ νωματάρχου Παπαθεοδωρακοπούλου μπορεῖ νὰ παραβῆ στὸ δοξασιμένο του καρνοφίλι κὶ ἀποφασίζει νὰ κατέβῃ στὸν ἀγῶνα ἀγῶνα. Νικίεται ὅμως καὶ καταλαβαίνει πῶς ἡ θέση του δὲν εἶναι πιά ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς ἀλλ' ἀνάμεσα στοὺς πεθαμένους σύγχρονούς του.

Λήγημα, πὸν στηρίζεται ἀπάνω στὴν αἰώνια πάλη τῆς παλιᾶς καὶ τῆς νέας γενιάς. Νικίεται ἡ παλιὰ γενιά—ὅσο ἐνδοξη κὶ ἂν ἦταν στὸ καιρὸ τῆς—, γιὰτὶ—ἀνήκει πρὸ παρελθόν νικαίει ἡ νέα γενιά, ὅσο ἀσημάντη κὶ ἂν εἶναι στὰ μάτια τῶν γέρον—γιὰτὶ ἀνήκει στὸ μέλλον.

Τὸ ἔκτο «Ἡμέραι τῆς Γριᾶς», ἀπάνω στὴ Λαϊκὴ παράδοση, πὸν ἐνῶ τελειώνει ὁ Μάρτης καὶ ἡ Γριὰ χαρούμενη βγαίνει νὰ βοοκήσῃ τις κατοίκους τῆς, ξάφνου πέφτει ἀνεπάντεχο χιόνι καὶ σκεπάσει τὴ Γριὰ μὲ ὅλη τὴ καλύβα τῆς.

Πρέπει νὰ διαβάσῃ κανεὶς μὲ προσοχὴ τὰ ἔξη αὐτὰ διηγήματα γιὰ νὰ νοιώσῃ πόσο δίκιο ἔχει ὁ Παλαμᾶς «Τὴν ψυχὴν των ἐπιβουλεύεται ἡ μορφή των». Ἐκεῖ πὸν θαυμάζει τὴν ποιητικὴν πνοὴ τῆς «Φλογέρας του», τὴ μοναδικὴν τέχνη μὲ τὴν ὁποία ὁ συγγραφέας ἐκμεταλλεύεται δύο λαϊκὰς παραδόσεις, στὸ «Γιάννης καὶ Μάρω» καὶ στὸ «Ἡμέραι τῆς Γριᾶς», ἐκεῖ πὸν θαυμάζεται κανεὶς μπρὸς στὸ ἐπικὸ ὕψος τοῦ «Σπαθόγιανου», κεῖ πὸν λυγίζει κὶ ἡ πρὸ σκληρῆ καρδιά στὴ τραγικότητα τοῦ «Αφωρεσμένου», κεῖ πὸν μένει στοχαστικὸς μπρὸς στὴ φιλοσοφικὴ διάθεση τῶν «Νέων Θεῶν» κὶ ἄθελά σου θυμᾶσαι τὸ τὸ «τὰ πάντα ρεῖ» τοῦ ἀρχαίου Ἡράκλειτου, πάντα τὸ ἴδιο κακότεχνο κατασκευάσμα ἢ γλῶσσα,—πὸν δὲν εἶνε κὶ ἀπ' τὴ καλὴ Καθαρεύουσα—σὲ κνηγάει, ζητῶντας νὰ σοῦ σκεπᾶσῃ κοκοζήλα κάθε γνήσια ὁμορφία.

Ἐγὼ διαβάζοντας τὰ «Διηγήματα» τοῦ Καρκαβίτου σχημάτισα τὴν ἰδέα πῶς

πρέπει νὰ τὰ διαβάσῃ κανεὶς ὄχι μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ μὲ τὸ νοῦ, ὄχι μὲ λέξεις, ἀλλὰ μὲ εἰκόνες.

Τότε μονάχα θὰ μπορέσῃ νὰ ἰδῆ ἀνάμεσα ἀπ' τὴν σελίδες τους νὰ περνᾶ φυσικὴ καὶ ἀβίαστη ἡ γνήσια Ἑλληνικὴ φύση καὶ ζωὴ μὲ ὅλες τὶς ὁμορφίαις κὶ ὅλες τὶς ἀσχημίες τῆς. Γιὰτὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἓνα ἀπ' τὰ καλλίτερα προτερήματα τοῦ Καρκαβίτου εἶναι τὸ ὅτι ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του κοιτάει πῶς νὰ παρουσιάσῃ τὴν συγχρονὴν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν μὲ ὅλες τὶς ἀρετὰς καὶ μὲ ὅλες τὶς κακίαις τῆς, μὲ ὅλες τὶς ὠραῖες παραδόσεις ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλες τὶς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες τῆς, μὲ ὅλα τὰ καλὰ ἔθιμα καὶ μὲ ὅλες τὶς κακὰς συνήθειάς τῆς. Καὶ ὁ αὐτὸ διαφέρει ἀπ' τὸν ἄλλον ὁμοτέχνην τὸν τὸν Παπαδιαμάντη, πὸν σὰν ἐξόριστος νοσταλγὸς περιγράφει τὴν ἡσυχὴν ζωὴν τοῦ νησιοῦ του.

Στὰ 1896 βγάζει τὸ δεύτερο βιβλίον του «Ἡ Ἀνγερὴ», ἓνα μεγάλο διήγημα, γραμμένο κὶ αὐτὸ στὴ Καθαρεύουσα. Εἶναι κὶ αὐτὸ ἓνα ἀπ' τὰ παλιότερα ἔργα του πρωτοδημοσιευμένο στὴν «Ἐστία». Ἡ ὑπόθεσις παρμένη ἀπ' τὴν ἰδιαιτέραν πατριίδα του τὰ Λεχαινά. Ἡ (Ἀνγερὴ) κόρη τοῦ ἐμπόρου Παναγιώτη Στριμμένου ἀγαπάει τὸν καρρολόγο Γιώργη Βρανᾶ. Ὁ πατέρας τῆς ὁμοῦ οὔτε θέλει ν' ἀκούσῃ γι' αὐτὸ τὸ συνοικέσιον, γιὰτὶ προορίζει γι' ἄντρα τῆς Ἀνθῆν τὸν ἄλλοτε ὑπάλληλό του καὶ τώρα συνεταιρὸν τοῦ Νικολοῦ Πικόπουλου. Ἡ Ἀνθῆ ὄχι μονάχα δὲ συμπαθεῖ τὸν Νικολὸ ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὸν συχαίνεται. Κεῖ ὅμως ἀναγκάζεται νὰ ὑποταχθῆ στὸν πατέρα τῆς τὴν ἀπόφαση. Ἡ ζωὴ τῆς στὸν πρῶτον χρόνον τοῦ γάμου τῆς εἶν' ἓνα ἀληθινὸ μαρτύριον, ὡς πὸν ἔρχεται τὸ πρῶτον παιδί, νὰ γεννήσῃ τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν ἀνάμεσα στὸ ἀντρόγυνον.

Ὅλη ἡ ζωὴ τῆς χωριάτικης μικροκοινωνίας περνᾶει ὀλοζώντανη μὲς ἀπ' τὶς σελίδες τῆς «Ἀνγερῆς». Οἱ χαρακτῆρες τῶν προσώπων ζωντανοί. Ἐκεῖ βλέπουμε τὴ χωριατοπούλα, πὸν μὲ ὅλη τὴν

ἀγάπην τῆς δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ σταθῆ ἀντιμέτωπὴ τοῦ πατέρα τὴν ἀπόφαση καὶ στὴ κακογλωσσία τῆς κοινωνίας. Μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου γι' αὐτὴν εἶναι τὸ παιδί. Κεῖ ὅταν ἀναλογίζεται πῶς ὁ ἄντρας, πὸν αὐτὴ συχαίνεται, εἶναι αὐτὸς ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ τῆς, πῶς ἔχουν ὑποχρέωσιν γιὰ τὸ καλὸν τοῦ παιδιοῦ τους νὰ ἐργαστοῦνε κὶ οἱ δυὸ τότε ἡ αἰσθηματικὴ κόρη γίνεταιπραχτικὴ μητέρα. Τότε βλέπει τὸ πραχτικὸ Πικόπουλον πολὺ ἀνώτερον ἀπ' τὸ γλεντζέ Βρανᾶ.

Ὁ γέρω-Στριμμένος καὶ ὁ Πικόπουλος, δυὸ ἄνθρωποι παραδόπιστοι, πὸν μόνος τους σκοπὸς εἶναι πῶς νὰ μεγαλώσουν τὶς δουλειὰς τους καὶ νὰ συναγωνιστοῦνε τοὺς ἄλλους ἐμπόρους. Γι' αὐτοὺς αἰσθηματὸν δὲν ὑπάρχει παρὰ μονάχα παρᾶς.

Ὁ Γιώργη Βρανᾶς κὶ οἱ ἄλλοι καρρολόγοι, τὸ ἄκρον ἀντίθετον τοῦ Στριμμένου καὶ Πικόπουλου. Αὐτοὶ οὔτε εἶχανε, οὔτε θᾶχονε παρᾶ. Ὅσο βρίσκουν δουλειὰ δουλεύουνε μέρα-νύχτα. Τὸν ἄλλο καιρὸ γλεντοῦνε. Πανηγύρια, παραδόσεις, δεισιδαιμονίες, ἔθιμα τῆς χωριάτικης ζωῆς, περνῶν ὅλα ζωντανεμένα ἀπ' τὴν πέννα τοῦ Καρκαβίτου. Ὅταν διαβάσῃ κανεὶς τὴν «Ἀνγερὴν» δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ νοιώσῃ—χωρὶς καὶ νὰ ξέρῃ καθόλου τὸ συγγραφεῖα—πῶς εἶναι βιβλίον βγαλμένο ἀπὸ ἄνθρωπον πὸν τὴν ἔζησε χρόνια τὴ ζωὴ αὐτῆ.

Καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Καρκαβίτου ἂν καὶ βγαλμένο τέσσαρα χρόνια ὕστερον ἀπὸ τὰ διηγήματά του, πὸν ὅπως εἶδαμε ἀπ' τὸ πρόλογόν τους, ἔχει γίνῃ φανταστικὸς ὁπαδὸς τῆς Δημοτικῆς—εἶναι γραμμένο στὴ Καθαρεύουσα. Καὶ τοῦτο, γιὰτὶ ὅπως εἶπαμε, εἶχε ξαναδημοσιεύῃ τὴν Ἀνγερὴν στὴν «Ἐστία».

Ἦσως νὰ εἶχαμε τὴν ἀπαίτησιν ἐμεῖς ἀπ' τὸ συγγραφεῖα, ἔργα σὰν τὰ «Διηγήματα» τὴν «Ἀνγερὴν» νὰ τὰ ξανακοιτάξῃ καὶ νὰ τὰ ξαναχύσῃ στὸ καλοῦπι τῆς Δημοτικῆς. Φαίνεται ὅμως πῶς ὁ Καρκαβίτου ἦταν ἀπ' τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους, πὸν δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ μεταφράζον τὸν ἑαυτὸ

τους. Ἄλλως τε εἶχε τὴν αὐτοπεποίθησιν πῶς θᾶδινε καὶ στὴ Δημοτικὴν ἔργα ἀρτιώτερα, ὅπως τὰ ἔδωκε.

Ἐνα χρόνον ἀργότερον, στὰ 1897, βγάζει τὸ πρῶτον τοῦ βιβλίου τῆς Δημοτικῆς. Τὸ «Ζητιᾶνον».

Ὁ Καρκαβίτου, στρατιωτικὸς γιὰτὸς, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ σὲ πολλὰ μέρη. Ἐδύχημα, πὸν δὲ κλείστηκε, ὅπως οἱ περισσότεροι ἄλλοι, μέσα στὸ γραφεῖον τοῦ ἐδῶ στὴν Ἀθήναν, γιὰ νὰ ξεθάβῃ νεανικὰς τὸν ἐντυπώσεις κὶ ἀπάνω ὁ αὐτὸς νὰ στηρίξῃ τὰ ἔργα του. Τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν τὴν ἔζησε, καὶ τὴν πόνεσε ὅσο κανεὶς ἄλλος. Ὅλο του τὸ ἔργο, τὸ γραμμένο στὴ Δημοτικὴν, εἶναι βγαλμένο ἀπὸ τὸ πόνον τοῦ αὐτοῦ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν. Ἀπ' ἐδῶ κὶ ἔπειτα καὶ πρὸ παντὸς στὸ «Ζητιᾶνον» καὶ στὸν «Ἀρχαιολόγον», στὰ κυριώτερα ἔργα του, δὲ βρίσκουμε πιά μονάχα τὸ δυνατόν παρατηρητὴν Καρκαβίτου, ἀλλὰ καὶ τὸν γιὰτὸν Καρκαβίτου, πὸν ζητᾶει νὰ βρῆ τις ἀφορμὰς τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὴν κατάλληλην θεραπείαν.

Τὰ Γκράβαρον τῆς Ἀκαρνανίας εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πρῶτα ἄγωνα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κάτοικοι μὴ ἔχοντας ἄλλο πόρον νὰ ζήσουν βροῦσαν πατροπαράδοτον ἐπάγγελμα τὴν ζητιανίαν. Διαστρεβλώνουν τὰ διάφορα μέρη τῶν παιδιῶν, ἅμα γεννηθῶν καὶ ὕστερον τὰ σπουδάζουν μὲ διαβολικὴν τέχνην γιὰ τὸ ἐπαγγελμά τους. Σὰν σὲ ἔθνικόν Μουσεῖον φυλᾶνε τὰ ὄραβιά τῶν προγόνων τους, πὸν ἀπάνω τους στηρίχθηκα γυρίζοντας Ἀνατολὴν καὶ Δύση. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ στηρίξῃ ὁ ζητιᾶνος μονάχα στὴ φιλενοπλαχίαν τοῦ κόσμου. Ἄν θέλῃ νὰ γυρίσῃ μὲ γεμάτα τὰ σακούλια του πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ κὶ ἄλλες τέχνες. Καὶ καταφεύγει στὴ μαγγανείαν, στὴν ἀγιότερη ὡς τὰ σήμερον αὐτὴ πληγὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς ζωῆς αὐτῆς κὶ ἀριστοτέχνης ζητιᾶνος ὁ Τζιζιτόκωστας, ὁ ἥρωας τοῦ διηγήματος, φτάνει μιά μέρα στὸ χωριὸν τῶν Καραγκούνηδων Νυχτερέμης Θεσσαλίας. Ἐρεῖ πῶς οἱ κάτοικοι δὲν

φημίζονται οὔτε γιὰ τὰ πλούτη τους οὔτε γιὰ τὴ φιλοξενία τους. Δέρνεται ἀλύπητα ἀπὸ τὸν τελωνιακὸ ὑπάλληλο καὶ μὲ ὄλη τὴ σωματικὴ του ὀδύμη ὑπομένει. Στὴν ἀμάθεια τῶν Καρκαβίτσων θὰ στηρίξη καὶ τὸ γέμισμα τῶν σακουλιῶν του καὶ τὴν ἐκδίκησίν του. Δὲν εἶναι φιλόξενοι οἱ ἄνθρωποι; Ἀμέσως εἰς ἐνέργεια τὰ βότανα γιὰ τίς γυναῖκες. Σὰν κοσμογυρισμένος ξέρει μὲ λίγα λόγια νὰ ψυχολογῇ καὶ νὰ βροῖσκῃ τὸν πόνο τῆς καθεμιᾶς. Γιὰ τὴ μιὰ τὸ ἀγαποβότανο, γιὰ τὴν ἄλλη τὸ σερνικοβότανο, τὸ στεροφοβότανο καὶ τόσα ἄλλα, γεμίζουν τὰ σακούλια του. Τώρα ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἐκδίκηση. Πεθαίνει ὁ ψυχρογυῖος του καὶ τὸν μεταφέρουν σ' ἕνα σπῆτι. Στὸ ἴδιο σπῆτι ὑστερα ἀπὸ μιὰ νυκτερινὴ περιπέτεια μπαίνει κί ὁ τελωνοφύλακας. Βρίσκει τὴν εὐκαιρία ὁ ζητιᾶνος. Τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ βλέπουν τὸ τελωνοφύλακα, καὶ τρομάζουν πῶς βρονκολάκισε ὁ ψυχρογυῖος. Ἀμέσως ὅλο τὸ χωριὸ τὸ μαθαίνει. Ὁ Τζιό. πρωταγωνιστὴ. Καταφέρει τοὺς χωριάτες καὶ τὸν παπᾶ νὰ κάρουν τὸ βρονκόλακα. Ἡ φωτιά μπαίνει καὶ στὸ κονάκι τοῦ ἀγᾶ. Ἐρχεται ἡ ἀστynomία καὶ κονβαλαίει ἄνθρωποι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ἐνῶ ὁ ζητιᾶνος μὲ κατάλληλη μεταμόρφωση περνάει ἐλεύθερος γιὰ ἐμπαιγμὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

Ὁ ὁμὸς νατουραλισμὸς, πὸν χαρακτηρίζει τὸ ἔργο, ἔφερε τὸν κ. Καμπάνη στὴ θεωρ. πῶς ὁ Καρκαβίτσας ἔγινε ζηλωτῆς τοῦ Ζολᾶ καὶ τῆς Σχολῆς του.

Μπορεῖ νὰ διάβασε ὁ Καρκαβίτσας τὰ μεταφρασμένα ἔργα τοῦ μεγάλου Γάλλου συγγραφέα, μπορεῖ νὰ ἐπηρεάστηκε κί ὅλας ἀπ' αὐτόν. Αὐτὸ καθόλου δὲν ζημιώνει τὴν ἀξία του. Πολλὸ περισσώτερο μάλιστα θὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὸν ἐκτιμήσουμε, γιατί ὅ,τι κί ἂν δανείστηκε ἢ ἀπ' τὸ Ζολᾶ ἢ ἀπ' ὅποιον ἄλλο συγγραφέα, κατώρθωσε σὰν ἀληθινὸς καλλιτέχνης πὸν ἦταν νὰ τὸν ξαναχύσῃ στὸ καλοῦπι τῆς δικῆς του τέχνης κί ἔτσι νὰ βγῆ ἕνα ἔργο ζωντανὸ μὲ τὰ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δικῆς του τεχνο-

τροπίας. Ἐξ ἄλλου δὲν ξέρομε πόσο εἶναι οἱ συγγραφεῖς, οἱ τόσο πρωτότυποι, πὸν ἔμειναν ὀλοτέλα ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴ προηγούμενη φιλολογικὴ παράδοσι. Ἀλλὰ ὁ Καρκαβίτσας δὲ φαίνεται νὰ ἔχη ξεχωριστὴ ἐκτίμηση σὲ μιὰ ὠρισμένη Σχολή.

Ἡ ζητιανιά εἶναι μιὰ κακιὰ πληγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος μὲ τὴν μικροπολιτικὴ καὶ τὴν ἀστοργία του, μὲ τὸ ξεχαρβάλωμα τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως, τὴν ἀμορφωσίνῃ τῶν παπᾶδων καὶ τοῦ λαοῦ, ὄχι μονάχα δὲ καταφέρει νὰ γιατρέψῃ τὴν πληγὴ αὐτὴ, ἀλλὰ κατατάει καὶ τὸ περιγέλο τοῦ ζητιάνου. Μιὰ τέτοια κατάστασι δὲ μποροῦσε ὁ συγγραφέας παρὰ νὰ τὴ χαρακτηρίσῃ μὲ τὰ ὠμότερα χρώματα.

Ὅτι δὲν ἔχει ξεχωριστὴ προτίμηση στὴ νατουραλιστικὴ Σχολή φαίνεται ἀκόμα κί ἀπ' τὴ ποιητικὴ περιγραφή τῶν Θεσσαλικῶν τοπειῶν, πὸν ἀνάλογες σελίδες μονάχα σ' ἕνα Κουστάλλη μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῆ.

Ἐκεῖνο ὅμως πὸν κάνει τὸν ἀναγνώστη νὰ θαυμάζῃ ἀκόμα περισσώτερο τὸ «Ζητιᾶνο» τοῦ Καρκ. εἶναι ἡ γλῶσσα τ' ἄλλα προτερήματά του μᾶς εἶναι ἄγνωστα σὲ κατώτερη βέβαια βαθμίδα καὶ ἀπ' τὰ «Διηγήματα» καὶ τὴ «Αὐγερή». Ἡ γλῶσσα ὁμῶς τοῦ «Ζητιάνου» μᾶς φανερώνεται σὰ θαῦμα. Πῶς κατάφερε νὰ βγῆ ἔτσι ἀπότομα μιὰ τόσο ζωντανή, τόσο κρουστάλλη, τόσο πλούσια γλῶσσα, χωρὶς νὰ ἔχη τοῦλάχιστο μιὰν ἀξιόλογη παράδοσι μπροστά της πὸν νὰ ὀδηγηθῆ, αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς τέχνης καὶ τῆς δύνάμει τοῦ Καρκ. Πρέπει νὰ παραβάλλῃ κανεὶς τὴ γλῶσσα τοῦ «Ζητιάνου» μὲ τὴ γλῶσσα πολλῶν σημερινῶν ἔργων, φημισμένων μάλιστα διηγηματογράφων, καὶ τότε μονάχα θὰ μπορέσῃ, νὰ νοιώσῃ τὴ μεγάλη ἀξία του.

Μετὰ τὸ «Ζητιᾶνο» ὁ Καρκ. ἔβγαλε τὰ «Λόγια τῆς Πλώρης» σὲ δυὸ τόμους (Α' 1899—Β' 1902).

Εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ εἴκοσι θαλασσινὰ

διηγήματα, εἴκοσι θαλασσινὰ δράματα καλύτερα.

Γιατὶ τὸ δραματικὸ στοιχεῖο, εἶναι ἕνα ἀπ' τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς τέχνης τοῦ Καρκαβίτσα. Ὅλα του τὰ ἔργα μικρὰ καὶ μεγάλα εἶναι κί ἀπὸ ἕνα δράμα. Τὸ στοιχεῖο τοῦτο κορυφώνεται στὰ «Λόγια τῆς Πλώρης».

Ὁ Καρκαβίτσας ὑπηρέτησε γιατρὸς δυὸ ὀλάκερα χρόνια σὲ ὑπερωκεῖνιο. Τότε τοῦ δόθη καιρὸς νὰ σπουδάσῃ καὶ τὴ θαλασσινὴ ζωὴ. Καὶ συμπεράσματα τῆς σπουδῆς του αὐτῆς εἶναι τὰ εἴκοσι του διηγήματα.

Ὅπως ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς χωριάτικης ζωῆς, τὰ βρίσκει κανεὶς στὰ πρῶτα του βιβλία, τὸ ἴδιο βρίσκει στὰ «Λόγια τῆς Πλώρης» ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς θαλασσινῆς ζωῆς. Τὸ καθημερινὸ χαροπάλεμα τοῦ θαλασσινοῦ μέσ τ' ἀργεμένα κύματα, οἱ παραδόσεις του, ἡ ἀπλοϊκὴ του ψυχὴ, ἡ θρησκοληψία κί ἡ δεισιδαιμονία του—κύριο γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου πὸν βρίσκεται σὲ καθημερινὸ κίνδυνον—περιγραφῆς ἀμίμητες τῶν ἑλληνικῶν ἀερογιαλιῶν μὲ τοὺς θρούλους τους, ὅλα αὐτὰ περιγράφονται μὲ μοναδικὴ τέχνη, μὲ πλούσια καὶ ζωντανὴ γλῶσσα.

Αὐτὸ-τρία ἀπὸ τὰ διηγήματα αὐτὰ θαρροῦ πῶς ξεχωρίζουν. «Οἱ σφουγγαράδες» εἶναι ἡ τραγικὴ ἱστορία ἐνὸς σφουγγαροῦ πὸν σκοτώνει τὸν ἀδελφὸ του στὰ βάθη τῆς θάλασσας, γιὰ ἕνα κομμάτι σφουγγαροῦ. Θαρροῦ πῶς δὲν ἔχει ὁμοίον στὴ τραγικότητα ὅλη ἡ Νεοελληνικὴ διηγηματογραφία. «Ὁ Κακότυχος» εἶναι ἡ ἱστορία ἐνὸς κατατρεγμένου ἀπ' τὴ τύχη καπετάνιου, πὸν χάνει πάνω στὰ βράχια καὶ τὸ τελευταῖο καρᾶβι, τοῦ κονιάδου του αὐτοῦ, ἀφοῦ πρωτίτερα εἶχε χάσει τόσα δικὰ του. Ἀπ' τὴ μαρτυρία του δέρνεται τὸ εἰκόνημα τοῦ Ἀη-Νικόλα καὶ μένει ἀπάνω στὸ χιονισμένον βράχο πιστὸς στὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι ἢ θὰ γυρίσῃ μαζί μὲ τὸ καρᾶβι ἢ δὲ θὰ γυρίσῃ οὔτε αὐτός.

Μὰ πὸν καλὸ ἀπ' ὅλα «Ὁ Κάτω Κόσμος». Πεθαίνει ὁ ναῦτης καὶ πάει

στὸν Κάτω κόσμον. Πάει στὴ Κόλασι, δὲν τὸν δέχονται. Πάει στὸ Παράδεισον τὰ ἴδια. Ἀντὶ νὰ γυρίσῃ λοιπὸν καὶ αὐτὸς στὴ ζωὴ καὶ νὰ ξαναρχίσῃ τὰ βᾶσινα, μαδάει ὄση τρίχα, εἶχε ἀπάνω του καὶ πλέκει πανί.

Κόβει κρυφὰ καὶ μιὰ κλάρα ἀπ' τὸ Παράδεισον, τὴ πελεκάει καὶ στένει δικὸ του τσαντήρι ἀνάμεσα στὸ Παράδεισον καὶ στὴ Κόλασι. Ἀπὸ τότε οἱ ναυτικοί, ὅπως στὸ πάνω κόσμον περᾶσανε ξεχωριστὴ ζωὴ ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ στὸ Κάτω Κόσμον ἔχουν δικὸ τους τσαντήρι.

Στὰ 1900 βγάξει τις «Παλιὲς Ἀγάπες», Συλλογὴ δεκαπέντε παλιωτέρων του διηγημάτων, πὸν δὲ φτάνουνε βέβαια στὴν ἀξία τῶν «Λογιῶν τῆς Πλώρης».

Τὰ περισσώτερα εἶναι στηριγμένα ἀπάνω σὲ παραδόσεις τοῦ λαοῦ. Βρίσκονται ὁμοῦ καὶ μερικὰ ἀρετὰ ἀξιοπρόσεχτα. «Ὁ Ἀποσπασματάρχης» καὶ τὸ «Ἡρώων τέκνα», ἀρετὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ξεχαρβαλώματος τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ μικροπολιτικοῦ πνεύματος τῆς τότε ἐποχῆς. «Ἡ Πατρίδα» καὶ ἡ «Θυσία» εἶναι δυὸ ἕμνοι τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ἡρωϊκὴ γενιά τοῦ εἰκοσιᾶνα, πὸν ὅλα τὰ ἐθυσίασαν γιὰ τὴ πατρίδα, χωρὶς καμμιά ἰδιότητεια.—Στὴ «Πατρίδα» ὁ Ρουμειώτης ἀγωνιστῆς Πετρολέτσος μέσα σ' ὄλη τὴ δυστυχία καὶ τὴ περιφρόνησίν του, δὲ χάνει τὴ περηφάνειά του. Κί ὅταν ὁ μικροσυμπερονολόγος Μωραΐτης Δαμπρόπουλος τὸν ρωτᾶει μὲ κάποια εἰρωνεία «τὶ ἀπόχητες;» αὐτὸς μὲ ὄλη τὴν αὐτοπεποίθησιν πῶς γιὰ κατὶ εὐγενέστερο ἐργάστηκε κί αὐτὸς τὴ ζωὴ του ἀπαντᾶει «τὴ πατρίδα». Ὑπερβολικὸς πατριωτισμὸς, θὰ εἰποῦμε ἐμεῖς σήμερα. Μὰ τέτοιος πατριωτισμὸς ἔπρεπε νὰ θερμαίνῃ τὰ στήθη τῶν τιτανομάχων ἐκείνων, γιὰ νὰ καταφέρουν, ὅ,τι κατάφεραν. Μὲ τέτοιον πατριωτισμὸ θὰ πάῃ ἡ πατρίδα ἐμπρὸς κί ὄχι μὲ τοὺς μικροαθρώπους τῆς ἐποχῆς του, φωνάζει ἐδῶ πέρα ὁ Καρκαβίτσας. Ἡ «Πατρίδα» τοῦ Πετρολέτσου

καὶ ἡ «Θυσία» τοῦ Γιάννη Γούναρη στέκονται μὲ περιφρόνηση μπρὸς τὸν ἀσημαντὸ «Αποσπασματάρχη» καὶ σὶ ἀνάξια «Ἠρώων Τέκνα».

Καὶ ἔ άλλα διηγήματα τῆς Συλλογῆς, χωρὶς νὰ παύουν βέβαια νὰ εἶνε ξεχωριστὰ κομμάτια τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας, ὅστεροῦν μπρὸς στὰ «Δόγια τῆς Πλώρης», γιατί συχνὰ μᾶς ξαναλένε, ὅτι μᾶς εἶπαν τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ συγγραφέα. Ἔτσι φτάνουμε στὸ κύκνειο ἄσμα τοῦ Καρκαβίτσα τὸν «Ἀρχαιολόγο» (1904). Ὁ Καρκαβίτσα, εἶπαμε παραπάνω, γράφοντας τὸ «Ζητυῖνο» δὲν ἀρκιέται νὰ κεντηρίσῃ μονάχα τὴν ἀθλιότητα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ σὰ γιὰ τὸς ζητάει νὰ βρῆ καὶ τὴν ἀρχικὴ αἰτία, ποῦ δημιουργεῖ τὴ κατάσταση αὐτή. Ἀπὸ τὴ ζήτηση αὐτὴ βγαίνει ὁ «Ἀρχαιολόγος». Ἡ προγονοπληξία εἶναι ἡ πρώτη αἰτία ὄλου τοῦ κακοῦ. Τὴ προγονοπληξία αὐτὴ δὲν τὴ σατυρίζει μονάχα ὁ συγγραφεὺς ἀλλὰ τὴ χτυπάει ὡς ποῦ νὰ τὴν ἀφανίσῃ.

Τὰ πρόσωπα τοῦ «Ἀρχαιολόγου» εἶνε σύμβολα ὡς ἰδοῦμε μὲ λίγα λόγια τὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ γενιά τῶν Εὐμορφόπουλων (ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς) ἦταν μιὰ φορὰ μεγάλη καὶ δοξασμένη. Μὰ ἦρθε ἡ γενιά τοῦ Χαγάνου (Τούρκου) καὶ σκλάβωσε τοὺς Εὐμορφόπουλους. Οἱ ποῦ πολλοὶ σκόρπισαν στὰ πέτρατα τοῦ κόσμου. Ἐνας μονάχα ἀπόμεινε. Ὁ πρόπαππος τοῦ Ἀντρέα. Ὅλα ἀλλάξανε μεσὶ τῆ σκλαβιά. Ὡς κὶ αὐτὸ ἔ ὄνομά τους ἔγινε Μορφόπουλος ἀπὸ Εὐμορφόπουλος. Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια σκλαβιά ὁ Ἀντρέας Μορφόπουλος (ἡ γενιά τοῦ εἰκοσιένα) κατάφερε νὰ ξαναπάρῃ ἀπὸ τὸ Χαγάνο ἕνα μικρὸ κομμάτι ἀπὸ τὸ ἀπέραντο προγονικὸ του τσιφλίκι καὶ νὰ χτίσῃ ἕνα σπιτάκι. Πεθαίνει μὲ τὴν πεποίθησιν πὼς τὸ μικρὸ του ἔργο εἶνε ἡ μεγάλη ἀρχὴ γιὰ νὰ ξαναποχτήσουν τὰ παιδιὰ του ἢ τὰ γγόνια του, ὅτι χάσανε οἱ πρόγονοὶ του. Ἀφίνει πίσω του δυὸ παιδιὰ, τὸν Ἀριστόδημο καὶ τὸ Δημητράκη (μετεπαναστατικὴ γενιά). Μὰ τὰ δυὸ ἀδέρφια εἶναι ὀλίγετα

διαφορετικὰ ἀναμεταξύ τους. Ὁ μεγάλος Ἀριστόδημος βρῆκε μερικὰ παλιὰ χαρτιά τῶν προγόνων του καὶ βάλθηκε νὰ φέρῃ τὴ ζωὴ του μαζί τους. Κλιέται μὲ τὸ γραφεῖο του καὶ μέρα-νύχτα τίποτε ἄλλο δὲ κάνει παρὰ ν' ἀντιγράφῃ σὲ τετραδία τίς λέξεις, ποῦ βρῆκε στὰ παλιὰ χαρτιά. Γίνεται ἀρχαιολόγος. Στὴ δουλειά του αὐτὴ πρόθυμα τὸν βοηθᾶνε οἱ Εὐρωπαῖοι ἀρχαιολόγοι Ἀλαμῖνος, Περάχωρος καὶ Γκενεβέζος. Βρῖσκουν γραμμὴν στὰ παλιὰ ἐκεῖνα χαρτιά πὼς μιὰ φορὰ κὶ ἕνα καιρὸ στὸ χτήμα του αὐτοῦ οἱ πρόγονοὶ του εἶχανε παλάτια καὶ ἔργα τέχνης. Δαρεῖται γιὰ νὰ κἀν ἀνασκαφὴς μὴ προσέχοντας στὶς διαμαρτυρίες τῆς μητέρας του ἢ τοῦ ἀδερφοῦ του. Βγάζει σπασμένα μάρμαρα, καθὼς καὶ μιὰ μαρμάρωτη δόξα τῶν προγόνων του, μὰ χάνει τὸ χτήμα καὶ κιντνεύει νὰ χάσῃ καὶ τὸ σπιτί. Μ' ὄλο του αὐτοῦ τὸ ξεπεσμό δὲ παύει ὅμως νὰ εἶναι τρομερὰ μισαλλόδοξος. Στηρίζεται πάντα στὴ δόξα τῶν προγόνων του.

Ὁ μικρότερος ἀδερφος Δημητράκης πιστεύει πὼς ἡ δόξα τῶν προγόνων τίποτε δὲν ὀφείλει ἂν κὶ οἱ ἀπόγονοι δὲν φανοῦν ἀντάξιοί τους. Καὶ γι' αὐτὸ ὄχνεται στὴ δουλειά. Δὲν ἐνθουσιάζεται καθόλου μὲ τὰ λόγια. Ὅταν ὁ ἀδερφος διαβάζοντας τὸ «Μητρός τε καὶ Πατρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων τιμώτερον κ.τ.λ.» ἐνθουσιάζεται καὶ λέει «Μὲ τούτα ἔγιναν μεγάλοι ἐκεῖνοι», ἐκεῖνος ἀπαντᾷ.

«Ἐγὼ πιστεύω τὸ ἀντίθετο ἦταν μεγάλοι καὶ γι' αὐτὸ εἶπαν τέτοια λόγια». Ὅποτε κατὰ τὸ Δημητράκη τὰ μεγάλα λόγια δὲ κάνουν τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ οἱ μεγάλοι ἀνθρώποι τὰ μεγάλα λόγια. Ἀγαπάει τὴν Ἑλπίδα (Δημοτικὴ γλῶσσα. Νέα Ἑλληνικὴ ζωὴ) τὴ κόρη τῶν Μαλαματέσιων (ὁ νέος Ἑλληνικὸς λαός). Ὅλους αὐτοὺς ὁ Ἀριστόδημος τοὺς μισεῖ, γιατί τοὺς θεωρεῖ βάρβαρους, ὅπως κὶ ὄλους τοὺς ἄλλους γειτόνους. Ἐνῶ ὁ Δημητράκης δὲ νομίζει ντροπὴν τὸν νὰ ξενοδοουλεύῃ, ὅταν ἔχη καιρὸ. Ὁ Δημητράκης πέρνοντας τὴ μητέρα τους Πα-

νάρα (ἀρχαία Ἑλλάδα) πηγαίνει στὸ σπιτί τῆς Ἑλπίδας, ὅταν ὁ ἀδερφος του βάλθηκε σώνει καὶ καλά νὰ κἀν ἀνασκαφές. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα; Οἱ ξένοι ἀρχαιολόγοι, ἀφοῦ κάμει τὴ δουλιὰ τους ἀφίνουν στὰ κρῦα τοῦ λουτροῦ τὸν Ἀριστόδημο. Ἡ μητέρα τους Πανάρα πεθαίνει στὸ σπιτί τῶν Μαλαματέσιων, στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἑλπίδας. Ὁ Ἀριστόδημος ἀναγκάζεται νὰ δεχτῆ στὸ σπιτί τὸ Δημητράκη μὲ τὴν Ἑλπίδα καὶ νὰ μὴ φέρῃ ἀντίρρηση στὸ γάμο τους, γιατί ζῆ ἀπὸ τὸ κόπο τους.

Ἡ προγονοπληξία του ὅμως κορυφώνεται. Καὶ τὴν ἡμέρα τῶν γάμων ζητιῶνας νὰ τοποθετήσῃ κατάλληλα τὴ μαρμάρωτη δόξα τῶν προγόνων μέσα στὸ γραφεῖο του, γιὰ νὰ φαντάξῃ ποῦ πολλὸ δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ τὴ σηκώσῃ, ξεγλυσιράει καὶ σκοτιώνεται ἀπὸ τὸ βαρὸν μάρμαρο!!

Ὁ Ἀρχαιολόγος, ἡ σχολαστικὴ γενιά τῶν προγονοπληκτῶν ἀφανίζεται κάτω ἀπὸ τὴ δόξα τῶν προγόνων. Ἡ γενιά, ἡ γιομάτη ζωὴ κὶ αὐτοπεποίθησιν παντρέβεται μὲ τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἐθνικὴ ζωὴ.

Πολλοὶ χτυπήσανε τὸν «Ἀρχαιολόγο» καὶ πολλὰ τοῦ βρῆκανε ἐλαττώματα. Ὁ κ. Ξενόπουλος ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν ὁ συγγραφεὺς ν' ἀννῶσῃ τὰ πρόσωπά του ὡς τὸ σύμβολο. Ὁ Πέτρος Χάρης ὅτι «ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων τοῦ «ἀρχαιολόγου» εἶναι συναρμολόγησιν γεγονότων κατασκευασμένων ἐπιτηδες γιὰ τὴν περίστασιν. Ὁ Παρορίτης λέει πὼς ἀγνοεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς Κοινωνιολογίας. Ἐννοεῖται πὼς ὄλοι αὐτοὶ δὲν ἀρνοῦνται πὼς ὁ «Ἀρχαιολόγος» ἔχει σκηνὴς μὲ μοναδικὴ ὁμορφιά, ὅπως ἡ σκηνὴ ποῦ ὁ Δημητράκης βοηθάει τὴν Ἑλπίδα νὰ κόψῃ ἕνα κλωνὶ λεμονιάς μέσ στὸν ἡλιόλουστο κήπο, ἐνῶ ὁ Ἀριστόδημος φοβάται ν' ἀνοίξῃ τὸ παράθυρο γιὰ νὰ τὸν δροσίσῃ τὸ ἀγέρι καὶ νὰ τὸν φωτίσῃ μὴ ἀχτίδα ἡλίου (σελ. 39), τὸ ξεριζώμα τοῦ γέρω-πλάτανου (σελ. 62), ἡ περιγραφή τοῦ μεγάλου κεντήματος μὲ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα

τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας (σελ. 97) τὸ μοιρολόι τοῦ Ἀριστόδημου μπρὸς τὸ φέρετρο τῆς μητέρας του. Μὰ ὡς σύνολο τὸν βρῖσκουν ἀδυνατισμένο.

Ἄς κοιτάξουμε ὅμως μήπως ὑπάρχει καμμιά παρεξήγησιν. Ὁ Καρκαβίτσα βλέπει πὼς ἡ προγονοπληξία δὲ θὰ βγῆ σὲ καλὸ. Μὲ τὸν Ἀριστόδημο δὲ συμβολίζει τὸν ἐπιστήμονα ἀρχαιολόγο, κὶ οὔτε θέλει νὰ χτυπήσῃ τὸν ἐπίμονον αὐτὸν ἐργάτη ποῦ ζητάει ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν Ἑθνικὴν μᾶς ἱστορία καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς ὅτι μπορέσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαία τέχνη.

Μὲ τὸν Ἀριστόδημο συμβολίζει ὄλην ἐκείνη τὴ τάξιν τῶν μορφωμένων, ποῦ πιστεύουν πὼς ἀρκεῖ ποῦ εἴμαστε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, γιὰ νὰ μᾶς σέβωνται, νὰ μᾶς βοηθᾶν οἱ ξένοι, γιὰ νὰ βρέξῃ ὁ θεὸς καρβέλια καὶ δὲ κοιτᾶν πὼς θὰ ὀδηγήσουνε τὸ ἔθνος νὰ γίνῃ ἄξιο καὶ σεβαστὸ μὲ τὴ δικὴ του δύναμιν, ὅπως γενήκανε κὶ οἱ πρόγονοὶ του κὶ ὅπως θέλει νὰ κἀν ὁ Δημητράκης (ἡ ἀντίθετη τάξιν).

Ἡ Ἑλπίδα λέει κάπου γιὰ τὸν Ἀριστ. «Ἐκεῖνος πῆρε τὰ βιβλία τους μοναχά. Μὰ ἐμεῖς κληρονομήσαμε τὴν ψυχὴ τους». Κὶ ὁ Δημ. ἀπαντᾷ μὲ αὐτοπεποίθησιν «Ἐγὼ θὰ πάρω καὶ τὰ δύο».

Μὲ τὴν Ἑλπίδα δὲ συμβολίζει μοναχὰ τὴ Δημοτικὴ γλῶσσα, γιατί φωτισμένος δημοτικιστὴς ὁ Καρκαβίτσα εἶβλεπε πὼς δὲν ἦταν μοναχὰ ἡ γλῶσσα ποῦ ἐχώριζε τίς δυὸ ἐκεῖνες τάξεις τῶν μορφωμένων, ποῦ τότε ἐμάχονταν. Ἀπὸ διαφορετικὴς ἀντιλήψεως γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ δρόμο, ποῦ ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουνε, χωρίζε καὶ χωρίζει ἀκόμα τίς δυὸ τάξεις.

Σχολαστικισμὸς καὶ προγονοπληξία ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, αὐτοπεποίθησιν καὶ δουλειὰ ἀπὸ τ' ἄλλο. Τὴ πλατειὰ λοιπὸν αὐτὴν ἰδέαν τοῦ Δημοτικισμοῦ, τοῦ ἀγνοῦ Ἑθνομισμοῦ καλύτερα, συμβολίζει ἡ Ἑλπίδα τὴ δόξα τῶν προγόνων δὲ πρέπει νὰ τὴ ζητᾶμε στὰ μάρμαρα. Γιατί

τὸ μάρμαρο, ὅσο ὁμορφοὶ καὶ νᾶνε, εἶναι βαρὺ καὶ σκοτώνει. Ἄμα καταφέρουμε νὰ μοιάσουμε τοὺς προγόνους στὰ ἔργα, τότε ἔρχεται κί ἡ δόξα μονάχη της, ὄχι μαρμαρένια γιὰ νὰ μᾶς σκοτώσῃ, ἀλλὰ φτερωτὴ γιὰ νὰ μᾶς ὑψώσῃ στὰ μάτια τοῦ κόσμου.

Ποῦ βρίσκει τώρα τὴν ἀδυναμία τῶν προσώπων, ποὺ συμβολίζουν τίς διαφορτικὲς ἰδέες, ὁ κ. Ξενοπούλος, δὲν μπορῶ ἀλήθεια νὰ καταλάβω. Μήπως δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιάσῃ τὴν Ἐλπίδα σὰν μιὰ χωριατοπούλα; Μὰ με ποῖο ἄλλο πρόσωπο θὰ συμβόλιζε καλύτερα τὴν ἀγνότητα, τὴν ἀπλοϊκότητα, τὴ ζωὴ, τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ φρεσκάδα, ποὺ ἔπρεπε νᾶχη μέσα της ἡ Ἐλπίδα; Ἡ μήπως τὴ χωριατοπούλα δὲν ἐπῆρε γιὰ σύμβολο του κί ὁ Μαβίλης σὲ ἄθνατο σονέτο του; Τὴ μαρμαρῆνὴ ζωὴ, τὴ σχολαστικότητα καὶ τὴν οὐτοπία πῶς ἄλλοῶς θὰ μπορούσε νὰ τὰ συμβόλιση παρὰ με τὸν τυμβωρῆχο Ἀριστόδημο; Γιατί περισσότερο τυμβωρῆχος παρὰ ἀρχαιολόγος παρουσιάζεται ὁ Ἀριστόδημος. Οὔτε πάλι ὁ Πέτρος Χάρης ἔπρεπε νᾶχη τὴν ἀπαίτηση ὄλες οἱ λεπτομέρειες νὰ εἶναι σύμφωνες με ἱστορικὰ γεγονότα. Ὁ Καρκ. συγγραφέας ἦταν κί εἶχε ὅλη τὴν ἐλευθερία νὰ δώσῃ δική του πλοκή στὴν ὑπόθεση, γιὰ νὰ βγῆ ἄξιο λογοτεχνικὸ ἔργο. Οὔτε κοινωνιολογικὴ μελέτη ἔκανε, γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ τίς θεωρίες τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης Σχολῆς. Ἦταν λογοτέχνης, ποῦστεκε πολὺ καλά στὰ πόδια του καὶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ δεκανίκια.

Κατὰ τὴ δική μου λοιπὸν γνώμη ὁ ἀρχαιολόγος εἶναι τὸ κύκνειο ᾄσμα τοῦ Καρκ. (τὸ τελευταῖο καὶ καλύτερο), γιατί καὶ ἡ γλώσσα του εἶναι πιδ πλούσια καὶ πιδ ἁρμονική, γιατί ἡ πλοκή του εἶναι πιδ καλλιτεχνική με σκηρῆς μοναδικῆς ὁμορφιάς καὶ πρωτοτυπίας, γιατί ὁ ὀρίζοντάς του εἶναι πιδ ἀνοιχτός καὶ πιδ φωτισμένος.

Στὸν ἴδιο τόμο τοῦ «Ἀρχαιολόγου» εἶναι δημοσιευμένα καὶ τέσσαρα ἄλλα διηγήματα. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ξεχωρίζει τὸ

«Κόνισμα». Σ' ἓνα μαναστήρι οἱ καλόγεροι βρίσκουν ἓνα στολίδι ἀπὸ βασιλικὸ Ρούσικο καράβι. Τὴ πέρνουν γιὰ εἰκόνησμα καὶ ἀνοίγουν πόλεμο με τοὺς χωριάτες, ποὺ πᾶν νὰ τοὺς τὰ πάρουν. Οἱ χωριάτες τὸ φέρνουν με λιτανεία στὸ χωριό, γιατί τὸ νομίζουν γιὰ θαυματουργό. Ἐπειτα καταλαβαίνουν τὴν πλάνη τους καὶ ξεσπᾶνε σὲ βροσιές καὶ βλαστήμιες καὶ κλωτοσβολοῦν τὸ ξύλο, σὰν νὰ ἦταν ἔμψυχο καὶ νὰ τοὺς εἶχε ἀπατήσῃ. Ἡ χειρότερη μορφή τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, καὶ τῶν μεσαιωνικῶν προλήψεων, ποὺ καλλιεργεται κί ἀπ' αὐτὸ τὸ κλῆρο, εἶναι θέση τοῦ διηγήματος.

Ἐδῶ τελειώνει τὸ ἔργο τοῦ Καρκαβίτσα, ἐκεῖνο δηλ. ποὺ ὁ ἴδιος ἔβγαλε σὲ ξεχωριστὰ βιβλία. Ὅπως βλέπουμε ὄλο διηγήματα. Ἐχει ὅμως καὶ ἄλλα δημοσιευμένα στὴν «Ἐβδομάδα» «Ἐστία» «Παναθήρνα» «Νομᾶ» καὶ ὁ ἔφημερίδες, ποὺ δὲ βρίσκονται μέσα στοὺς τόμους αὐτοῦς. Στὰ 1922, μετὰ τὸν θάνατο του, βγῆκε ἀκόμα ἓνα βιβλίο του «Τὰ Διηγήματα τοῦ Γυλιού» ἀπ' τὸ τυπογραφεῖο τῆς «Ἐστίας». Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μιὰ συλλογή ἀπὸ παλιότερα διηγήματά του. Στὸ ἐξώφυλλό του βλέπουμε τὴν ἀγγελία πῶς θὰ ἐκδοθοῦν προσεχῶς τὰ «Ἄγνωστοι Ἀθῆναι» «Οἱ φύλακες τοῦ Ναυπλίου» «Εἰκόνες τῆς Ρούμελης» «Θεσσαλικὲς εἰκόνες» «Ἱστορικαὶ σελίδες» «Ἱστορικὰ ἀνέκδοτα» «Σ' ἀνατολή καὶ δύση», ποὺ ἀκόμα ὅμως δὲν δημοσιευθήκανε. Ὅλα του αὐτὰ τὰ βιβλία θαρρῶ πῶς θὰ ἦταν συλλογὴ τῶν Ἀπάντων του μαζί με τὰ προηγούμενα, καὶ ὄχι ἀνέκδοτα ἔργα του. Ὅσο γιὰ τὴν ἀξία τοῦ συγγ. βέβαια μπορεῖ νὰ μὴ προσθέτουν τίποτε περισσότερο ἀπ' τὸ «Ζητιᾶνο» καὶ τὸν «Ἀρχαιολόγο». Πάντα ὅμως σὰν ἔργα τοῦ Καρκαβίτσα δὲ θὰ ἦταν καὶ σήμερα ἀξιοπεριφρόνητα στὴ φτωχή μας ἀκόμη φιλολογία.

Οἱ «Εἰκόνες τῆς Ρούμελης» καὶ οἱ «Θεσσαλικὲς εἰκόνες» θᾶχον κάποια ξεχωριστὴ θέση. Γιατί ὁ Καρκ. εἶναι ὁ

ἀριστοτέχνης ζωγράφος τῆς Ἑλλην. φύσης. Ἀς προσθέσωμεν ἀκόμη τὸ λαογραφικὸ πλοῦτο ἀπαραίτητο στοιχεῖο τῆς τέχνης τοῦ Καρκαβίτσα καὶ τότε θὰ καταλάβουμε πῶς εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ καλὴ ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων» του.

Πρᾶμα ἀνεσῆγητο μένει, γιατί παύει μετὰ τὸν «Ἀρχαιολόγο» ἡ συγγραφικὴ παραγωγή τοῦ Καρκαβίτσα. Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ Ἀρχαιολόγου ἀναγγέλλει τὴν προσεχῆ ἔκδοση τοῦ Ἱστορικοῦ μυθιστορήματος «Ἀμαρτωλός».

Ὅταν ὅμως πέθανε στὸ Μαρούσι στὶς 24 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1923 δὲ βρήκανε σὰ χειρόγραφο του τίποτε ἀπ' τὸ ἔργο του αὐτό. Μερικοὶ θέλουν ν' ἀποδώσουνε τὸ ξαφνικὸ του αὐτὸ σταμάτημα ὁ ἀδυναμία καὶ ἀμφιβολία. Σὲ κάθε ἓνα ὅμως, ποὺ γνώρισε τὴν δύναμη τοῦ Καρκαβίτσα, δὲν ἐπιτρέπονται τέτοιες ὑποθέσεις.

Ἀνυστηχῶς πολὺ λίγες πληροφορίες ἔχουμε γιὰ τὴ ζωὴ του, οἱ κριτικοὶ μας δὲν ἔχουν ἄλλη δουλειὰ παρὰ νὰ τρώγονται ἂν ὁ Σολωμὸς ἢ ὁ Παλαμᾶς εἶναι μεγάλος ποιητὴς καὶ νὰ ξεσαχνίζονται τὸ ἔργο καὶ τὴν ζωὴ τους μέχρι σχολαστικισμοῦ. Γιὰ τὴ ζωὴ ὅμως τοῦ Καρκαβίτσα κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους, τοὺς συναδέλφους του, δὲν ἐνδιαφέρθηκε ἀκόμα νὰ μᾶς πῆ τίποτε. Ἴσως τότε θὰ μπορούσαμε με μεγαλύτερη βεβαιότητα νὰ κρίνουμε γιὰ τὸ ξαφνικὸ του σταμάτημα ξέρουμε μονάχα ὅτι μαζί με τὸν ἀλησμόνητον Δραγούμη καὶ τὸ κ. Μᾶρκο Τοιομιζκο ἦταν ἀπ' τοὺς πρώτους ἰδρυτῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ δμίλου στὰ 1910.

Ὅσο λοιπὸν δὲν ἔχουμε καλὲς πληροφορίες, μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε πῶς ἡ ἀγίαφρενη ἀρρώστεια του γιατί πέθανε φθισικός ἴσως ν' ἄρχισε ἀπὸ τότε νὰ ἐκδηλώνεται δεκαοχτὼ ἡλάκερα χρόνια μετὰ τὴν ἔκδοση τοῦ «Ἀρχαιολόγου».

Κί ἐκεῖνος σὰ γιαιρός ἤξερε βέβαια πολὺ καλά πῶς ἡ ἀρρώστεια του δὲ δέχεται πνευματικὴ κόπωση. Τὸ κράτος πάλι δὲν εἶχε ποτὲ τὴ πρόνοια νὰ τὸν

βάλῃ σὲ μιὰ ποῖο ἀναπαντικὴ θέση, ἀλλὰ τὸν ἄφησε, ὡς τὸ θάνατό του στρατιωτικὸ γιατρό. Πέθανε μάλιστα με τὸ βαθμὸ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχιάτρου. Ἐχομε ἀκόμη καὶ τὸ ἀνέκδοτο πῶς κάποτε ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἀνώτερό του πιδ ἀναπαντικὴ θέση. Ἐκεῖνος βέρος Ρωμιὸς ἀξιοματικὸς τοῦ ἀπάντησε. «**Ἐσύ, βρὲ ἀδερφέ, τὰ γαλόνια σου τὰ πῆρες γράφοντας παραμύθια! ἔνῶ ἐμεῖς ἰδρώσαμε νὰ τὰ πάρουμε!**» (τὸ διηγήθηκε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στὸ χρονόγραφο Ἱερεμία).

Τὴν ὑπόθεσή μας αὐτὴ τὴν ἐνισχύει καὶ ἓνα — τὸ μοναδικὸ ἴσως — ποίημα, ποῦγραψε ὁ Καρκαβίτσα.

ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

Ἀργησες, ἄστρο, νὰ φανῆς στὸ θλιβερό σὺρανό μου
Τώρα χειμῶνας πλάκωσε, τώρα τὰ χιόνια κλώθουν,
Τὰ περιστέρια πέταξαν κ' ἔρχονται τὰ κοράκια
Κί αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς πέρνει νὰ κρου-

[σταλιάξῃ.

Ἀπέραγο τὸ πέλαγο ποῦ μᾶς χωρίζει, Ἀγάπη!
Γιὰ σὲ φωντῶνον πασχάλιες γιόμενα κυπαρισσία,
Ἐὸν σ' ἡ θύρα φαίνεσαι κ' ἐγὼ ἀπ' τὴ θύρα

[βγαίνω,

Βρίσκουσι στὴν Ἀνατολή μὰ γὼ τραβῶ στὴ Δύση.
Χαρὰ σὲ σένα, λυγρὴ κί ἄλοίμοιο σὲ μένα!

30 Νοεμβρίου 1910 † Α. Καρκαβίτσα

Τώρα, ἀφοῦ εἶδαμε τὸ ἔργο του, ποῖα θέση θὰ δώσωμε στὸ Καρκαβίτσα; Ἄν τὸν ἐξετάσωμε ἀπόλυτα, ἢ σχετικὰ με ξένους σύγχρονούς του, βέβαια δὲ μπορούμε νὰ τοῦ δώσωμε πρώτη θέση στὴ παγκόσμια διηγηματογραφία. Στὴν ἑλληνικὴ ὅμως διηγηματογραφία ἔχει τὴ πρώτη καὶ καλύτερη θέση.

Ἐκεῖνο πρὸ παντός ποὺ διακρίνει τὸ ἔργο του ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν ἄλλων συγχρόνων του ἢ καὶ τῶν κατοπιῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων, εἶναι τὸ ὅτι τὸ ἔργο του δὲν εἶναι στενὸ καὶ μονοκόμματο. Πέτυχε ν' ἀποτυπώσῃ **πιστὰ καὶ καθαρὰ καὶ μεγάλα μιὰν ἐποχὴ ἀλάκαιρη**. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς, ποὺ ὀνειρεύτηκε στὸ πρόλογο τῶν «Διηγημάτων» του. Στὸ ἔργο του μέσα βρίσκεται ὅλη ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τῆς ἐποχῆς του, ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλλήνα χωριάτη, τοῦ Ἑλλήνα ναυτικοῦ καὶ

τοῦ Ἑλληνα μορφωμένον (στὸν ἀρχαιο-
λόγο). Γι' αὐτὸ τὸ ἔργο του μονάχα πα-
ράπλευρο στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ μπορεῖ
νὰ σταθῆ.

Ἄν πάλι δὲ μπόρεσε νὰ φτάσῃ στὴν
ἀξία ἐνὸς Κροντὶ Χάμσον, ὁ αὐτὸ ἴσως
νὰ μὴ φταίῃ τόσο ὁ ἴδιος, ὅσο ἡ ἐποχὴ
του. Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς
του δὲ μπορεῖ βέβαια νὰ συγκριθῆ μετὰ τὴ
Νορβηγικὴ κοινωνία τῆς ἰδίας ἐποχῆς.
Ἄς ἔχουμε πάντα ὑπ' ὄψιν μας τὰ λόγια
τοῦ «Προλόγου» του. Θὰ εἶναι τὰ καλύ-
τερα μέτρα γιὰ τὴν ἐχτίμησιν τοῦ ἔργου του.

Ὁ Καρκαβίτσας εἶναι ἐθνικιστής. Ὁχι
ὅμως ἐθνικιστὴς μετὰ ὀρθοκτικὴ καὶ ῥωμαν-
τικὸ ἐνθουσιασμό. Ἡ ἰδεολογία του εἶναι
καταστάλαγμα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πόνου,
ποῦ νοιώθει γιὰ ἕνα λαό. Γιὰ τὴν ἀπο-
στολὴ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ δὲν πιστεύει μοι-
ρολατρικά. Πιστεύει ἀκράδαντα πῶς ὁ
λαὸς αὐτὸς ἔχει μέσα του διαλεχτὰ σπέρ-
ματα. **Μὰ οἱ ὀδηγοὶ του τὸν τραβήξανε
σὲ κακὸ δρόμο. Ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς
ὀδηγοὺς αὐτοὺς νὰ γυρίσουνε στὸν
ἴσιο δρόμο καὶ νὰ φουσήξουνε ζωὴ στὰ**

**κοιμισμένο σπέρματα τῆς Ἑλληνικῆς
ζωῆς. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, πρέπει
νὰ πλησιάζουνε, νὰ γνωρίσουνε κα-
λύτερα, ν' ἀδελφωθοῦνε μετὰ τὸ λαό.
Αὐτὴ ἡ προσέγγισις τοῦ μορφωμένου
στὴ λαϊκὴ ψυχῆ, καὶ ὁ δρόμος ὁ σωστός
ποῦ θὰ τὴν ὀδηγήσῃ λέγεται δημο-
τικισμός. Δημοτικισμὸς δὲν εἶναι λέξεις
καὶ φράσεις Δημοτικισμὸς εἶναι ζωὴ.**

Μετὰ τὸν ἐθνικισμὸν του πλησιάζει πρὸς
πολὸν τὸ Παλαμᾶ. Ἴσως εἶναι ὁ μοναδι-
κὸς του σύντροφος.

Τὸ ἔργο του, ὡς τὰ σήμερα τοῦλάχισ-
το, στέκεται στὴ πρώτη θέσιν τῆς Ἑλλη-
νικῆς δηγηματογραφίας. Μὰ καὶ ὅταν
αὐτοῦ—ὅπως ἐλπίζουμε καὶ εὐχόμεστε—
θάροθον ἄλλοι πρὸ μεγάλοι συγγραφεῖς,
τὸ ἔργο αὐτὸ γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Νεο-
ελληνικῆς φιλολογίας θάῃ πολὺ μεγάλη
σημασία. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ
πρῶτα χρονικὰ καὶ τὸ πρῶτο ἀπ' ὅλα
στὴν ἀξία, ποῦ ἐκκλίσῃ μέσα του παλλη-
καρσία τὴ γνήσια Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ
ντύθηκε τὴ γνήσια Ἑλληνικὴ φροεσιὰ.

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΔΟΣ ΚΑΤΙΝΑΣ ΜΑΡΙΝΑΚΗ, Γλυπτοῖας - Ζωγράφου.

Εἰς τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων. 28 Φεβρουαρίου.

Ἡ νῆσος Τήνος εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ νησιά
τῶν Κυκλάδων ποῦ ἐστεφάνωναν καὶ
ἐλάμπρυναν μετὰ τῆς ἐμορφίης των τὴν ἰε-
ρὰν νῆσον τῶν θεῶν, τοῦ Ἀπόλλωνος
καὶ τῆς Ἀρτέμιδος.

Στὴν ἐποχὴν ποῦ συνεκεντρῶνετο
ὅλη ἡ δόξα τοῦ
θηροσκευτικῆ
μεγαλείου τῆς
πολυθείας εἰς
τὴν περιφέ-
ρειαν ἐκείνην
ἀναμειγνύοντο
καὶ οἱ Τήνιοι
καὶ ἐλάμβανον
ἐνεργὸν μέρος
εἰς τὰς πανη-
γύρεις καὶ τὸν
καλλωπισμὸν
τῆς Δήλου μετὰ
τὴν ἐπιτηδεύ-
σητά τους καὶ
τὴν καλαισθη-
σίαν τους.

Σήμερον ἡ
θηροσκευτικὴ ἢ
αὐτὴ πίστις
μετεφέρθη εἰς
τὴν Τήνον διὰ
τοῦ πεφημι-
σμένου ναοῦ
τῆς Εὐαγγελι-
στρίας ποῦ ἀ-
ναρριπίζει τὸ
θηροσκευτικὸν
αἰσθημα τῶν
χριστιανῶν
καὶ προσφέρει μεγάλα θηροσκευτικὰ ὠφε-
λήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν θηροσκευτικῶν ὑπη-
ρεσιῶν ποῦ μᾶς δίδει τὸ νησί διὰ τῆς

ἐκκλησίας, προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον μας
ἡ καλλιτεχνικὴ του παραγωγή.

Τὴν καλλιτεχνικὴν τῆς νεωτέρας
ζωῆν ἡ Ἑλλάς τὴν ὀφείλει κατὰ μέγα
μέρος εἰς τὴν Τήνον.

Θὰ ἔχη βέβαια κατὰ ἀπὸ τὸ ὑπερ-
τατον καλὸν
εἰς τὰς γραμ-
μὰς τῶν βου-
νῶν της, σὶὰ
ἀκρογιάλια μετὰ
τὸ ὠραῖον ζω-
ηρὸν βλέπ-
χρῶμα τῆς θα-
λάσσης, ὥστε
οἱ εἰκόνες αὐ-
τῆς, ὠραῖες καὶ
ζωηρές, ἐντυ-
πώνονται εἰς
τὴν φαντασί-
αν τῶν μικρῶν
ἀνεξίτηλα.

Γιὰτὶ μετὰ ὅ-
λον τὸν ἀττα-
βισμὸν (τὴν
κληρονομικό-
τητα) μεγαλει-
τέραν ἐπιρο-
ὴν ἔχει σὲ μᾶς
τὸ κλίμα, ἡ
εἰκὼν ποῦ γύ-
ρωμασπαρου-
σιάζει τὸ ὑ-
παιθρον τῆς
χώρας ποῦ
ζοῦμε καὶ ποῦ
γεννώμεθα.

Τὰ χωράφια τῆς Τήνου ξερὰ καὶ
ἄγονα. Τὸ πνεῦμα ὅμως τῶν κατοίκων
λεπτὸ καὶ ἀνώτερο.

Ἡ εὐφυΐα τους, ἡ ἐργατικότης τους

Ὁ Γύζης στὸ ἐργαστήριόν του.

καὶ ἡ καλαισθησία τους ἀντικαθιστᾷ ὅλας τὰς ἐλλείψεις τοῦ νησιοῦ του.

Ὀλίγοι κάτοικοι μπορούσαν νὰ ζήσουν ἀπὸ τὰ ἄφορα χωράφια καὶ ἐστρέφοντο εἰς τὴν ναυτηλίαν καὶ τὴν βιοτεχνίαν.

Καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν καὶ σήμερον μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐργασίας, τῆς ὀλιγαρκίας καὶ τῆς ὠραιότητος.

Ἡ ξυλογλυπτική, ἡ χαρακτική, ἡ ξυλουργική, ἡ μαρμαρογλυπτική, εἶνε τὰ ἐπαγγέλματα ποῦ ξεχωρίζουν γιὰ τὴ ζωὴ τους.

Ἀλλὰ ἰδίως ἡ μαρμαρογλυπτική.

Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐργασίας ἄρχισε ἀπ' οὗτου λατομήθησαν τὰ μάρμαρα τῆς νήσου καὶ ἐβοήθησε τοὺς κατοίκους νὰ πάρουν τὸν δρόμο τῆς τέχνης τοῦ μάρμαρου.

Ἡ Τήνος εἶνε ἡ Καράρα τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς μαρμαρογλύπται οἱ Τήνιοι εἶνε οἱ καλλίτεροι ἐργάται.

Εἰς τὴν Καράρα τῆς Ἰταλίας τὸ κράτος ἔχει σχολὴν εἰς τὴν ὁποίαν σπουδάζουν τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ δωρεάν. Καὶ ἔτσι ἡ Ἰταλία ἔχει μαρμαρογλύπτας συστηματικούς.

Οἱ Τήνιοι ὅμως μανθάνουν μόνοι τους τὴν τέχνη κοντὰ στοὺς μεγάλους τεχνίτας ἀπὸ μωρὰ. Δὲν ἔχουν καμμία ἀνώτερη βοήθεια καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἀνέχεια καὶ ἀπὸ τὴν μικρὰν ἐπίβλεψιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ γράμματα στεροῦνται.

Ἐχουν ὅμως μέσα τους τὴν κληρονομικότητα ποῦ τοὺς κάνει ἀνώτερους.

Στὶς πιὸ δύσκολες ἐργασίες τοῦ μάρμαρου θὰ βοήθη τὸν Τήνιον ἐργάτη.

Τὰ καλλίτερα οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν Τήνιοι ἐργάται τὰ ἐδοῦλεσαν.

Καὶ στὴ Ρουμανία, Ρωσσία, Κωνσταντινούπολι ἐταξείδευαν καὶ μετέδιδαν τὴν ἐπιτηδειότητά τους μὲ τὴν ἐργασίαν τους καὶ τὴν ἰσορροπημένη τους σκέψη.

Ἐκεῖ δὲ ποῦ φαίνεται ὑπέροχος ὁ Τήνιος ἐργάτης εἶνε στὴν ἐργασία τῆς ἀνασηλώσεως τῶν μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως.

Συναρμολογοῦν ἀπὸ διάφορα τεμάχια κιονοκράνων τέλεια κιονόκρانا ποῦ θαυμάζει κανεὶς πῶς κατόρθωσαν ἀγράμματοι ἄνθρωποι νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου τεχνίτου.

Καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι εἰς τὰς ἐργασίας τους ἐργάτας Τήνιους προτιμοῦν, διότι αὐτοὶ εἰσέρχονται εὐκολώτερα εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Οἱ Τήνιοι λοιπὸν ἐργάται ποῦ ἔδωσαν τὰ χέρια μὲ τοὺς ἀρχαίους τεχνίτας τῶν ἀθανάτων καλλιτεχνῶν ἀξίζουν ὅλον τὸν ἔπαινο.

Πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς πρακτικούς καλλιτέχνους ἡ τέχνη τοὺς ἐσπρωξε στὴν ἀνώτερη σπουδὴ τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς.

Ἐνας ἀπὸ αὐτούς, ποῦ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ μωρὸ ἐξήτησε τὴν τέχνη, εἶνε καὶ ὁ Γύζης.

Ὁ Νικόλαος Γύζης γεννήθηκε τὸ 1842 εἰς τὸ Σκλαβοχωριὸ τῆς Τήνου καὶ, μόλις ἔγινε ἱκανὸς νὰ φάγη μόνος του, πῆρε τὸ μολύβι, τὸ παιδικὸ του παιγνίδι, νὰ ἀντιγράψῃ τὴν εἰκόνα ἐνὸς ἀγωνιστοῦ ποῦ ἦτο κρεμασμένη στὸν τοῖχο τοῦ φτωχικοῦ του σὰν καλὸς μαθητῆς.

Ἡ ξυλουργικὴ τέχνη τοῦ Πατέρα του δὲν ἔδιδε πολλὰ κέρδη στὸ φτωχὸ χωριὸ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ οἰκογενιακῶς στὴν Ἀθήνα γιὰ καλλίτερη ζωὴ.

Τὸ καράβι ποῦ τοὺς ἔφερεν ἐφθάσε στὸν Πειραιᾶ πρωτῶ.

Μέσα σὲ θόρυβο, σὲ καράβια γραμμῆ, σὲ κίνηση, ὁ μικρὸς Νικόλας μὲ τὴ βρακοῦλα τὴν Τηνιακὴ καὶ τὸ σκουφάκι τᾶχασε καὶ μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα χάζευε ἀπολιθωμένους.

Μέσα στὸ σασισμὸ τοῦ αὐτὸν ἔρχεται ἕνας ἄνεμος δυνατός, πέρνει τὸ σκουφί του καὶ τὸ πάει στὴ θάλασσα. Καὶ τότε συνῆλθε ὁ μικρὸς καὶ λυπημένος γιὰ τὸ πάθημά του πῆρε τὸν δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα ξεσκουφωτός.

Ἦτο τότε ὀκτὼ χρόνων μόνον καὶ ἡ ψυχὴ του κάτι τοῦ ἔλεγε ἀνέκδηλο, ἀνέκφραστο καὶ τὸν ἐσπρωχνε στὴν τέχνη.

Θέλει νὰ ζωγραφίξῃ, μὰ ὁ πατέρας του τὸν θέλει ξυλογλύπτη καὶ ἐπιμένει. Ἄρχισε μάλιστα νὰ τοῦ καλλιερῆ τὴν ἐπιτηδειότητά του στὴν τέχνη ποῦ ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ ὡς ἐφόδιον τῆς ζωῆς του.

Καὶ ἐπὶ τέλους ἡ γυναῖκα μὲ τὴν διαίσθησή της, ἡ Μάνα μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν τρυφερότητά της, πείθει τὸν πατέρα καὶ ἀποφασίζεται ὁ μικρὸς Νικόλας νὰ πάρῃ τὸ δρόμο τοῦ καλλιτέχνου.

Καὶ τὸ 1850 ἐνεγράφη μαθητῆς τῆς σχολῆς τοῦ Πολυτεχνείου ὁ μικρότερος μαθητῆς ἕως τώρα τοῦ σχολείου.

Τὰ πρώτα ἔτη ἡ σπουδὴ τοῦ σχολείου εἶνε ἡ ἰχνογραφία ἀπὸ γύψινα ἀγάλματα.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ψυχρὴ μελέτη στενοχωρεῖ τοὺς μαθητὰς διότι δὲν συναρμόζεται μὲ τὴν αἰσθηματικὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς σκέψεως.

Παρεπονοῦντο λοιπὸν οἱ μεγαλήτεροι κατὰ πολὺ μαθηταί, παρεπονεῖτο καὶ ἐκεῖνος γιὰ τὸ ἄθλιον σύστημα καὶ ἀνυπομονοῦσε νὰ ῥθῆ ἡ ὥρα ποῦ θὰ ἔβλεπε μπροστὰ του μοντέλο ζωντανό.

Ὁ ὄργασμός του γιὰ τὴν τέχνη, πρόωρα ἐκδηλούμενος, τοῦ ἔδειχνε ἐμπρός του τὴν εὐρύτητα τῆς τέχνης καὶ ἐβιάζετο νὰ φθάσῃ τὸν ὠραῖον δρόμον της χωρὶς καμμία προπόνηση.

Εἰς τὸν ἐτήσιο διαγωνισμὸ τοῦ Πολυτεχνείου δίδεται εἰς τὸν πρωτεύοντα μαθητὴν χρηματικὸν βραβεῖον.

Φαντάζεται βέβαια κανεὶς τί γίνεται μεταξὺ τῶν μαθητῶν γιὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βραβεῖου ποῦ θὰ ἐνισχύσῃ καὶ τὸ κενὸν βαλάντιον.

Ἐτσι καὶ ὁ Γύζης ἠσθάνθη τὸ ἰσχυρὸ αὐτὸ μαθητικὸ καρδιοχτύπι διότι μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ καὶ τὸ μικρὸ κέρδος ποῦ εἶχε ἀπὸ ἰδιαίτερες ἐργασίες του θὰ κατόρθωνε νὰ συντηρῆ τὰς σπουδὰς του καὶ νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ τὸν πατέρα του.

Τὸ χρηματικὸν μάλιστα βραβεῖον τῆς τελευταίας τάξεως εἶνε πολὺ ἀνώ-

τερο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θὰ ἦτο περιουσία.

Δυστυχῶς ὅμως ἐπανεπαύθη εἰς τὴν συνήθειαν νὰ βραβεύεται πάντοτε καὶ βέβαιος γιὰ τὴν ὑπεροχὴν του, ἠργάσθη μὲ ὀλιγωτέραν προσοχὴν καὶ ἀπέτυχε.

Αὐτὸ συμβαίνει καὶ σὲ δυνατοὺς εὐαίσθητους μαθητὰς ποῦ ταράσσεται τὸ νευρικό τους σύστημα λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ δὲν ἔχει καμμία τεχνικὴ σημασία ἢ ἀπότυχία.

Τὸν Γύζη ὅμως τὸν ἐλύπησε τρεμερὰ καὶ δὲν ἐξέχασε ποτὲ αὐτὴν τὴν ἀποτυχίαν του.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα δὲν μπορούσε νὰ τὰ παρακολουθῆ στὸ σχολεῖον καὶ ἠναγκάσθη μὲ μεγάλες θυσίες νὰ πάρῃ δάσκαλο στὸ σπίτι.

Ἐτσι ἐδιδάσκετο συγγρόνως τὰ γράμματα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τὰ γράμματα τῆς τέχνης.

Ὁ μαθητικὸς του βίος εἶνε σχετικῶς μὲ ἄλλους ὀμαλός, διότι φαίνεται ἡ τύχη πάντοτε τὸν ἠνώνησε. Αὐτὸ τὸ ἀναγνώριζε καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἐλυπεῖτο ἄλλους καθυστερημένους ζωγράφους ποῦ ἀτύχησαν καὶ τὸ ταλέντο τους πῆγε χαμένο.

Ἡ εὖνοια βέβαια τῆς τύχης τὸν ἐσπρωξε στὴ γνωριμία τοῦ Νάξου, Τηνίου καὶ ἐκεῖνου εὐγενοῦς ἀρχοντος, ὁ ὁποῖος συνεπάθησε τὸν νεαρὸ μαθητὴ καὶ ἀνέλαβε τὴν προστασίαν του μὲ τὴν καλωσύνη καὶ εὐγένεια τελείου ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ Λύτρα ἡ συμπάθεια δὲν τοῦ ἐχρησίμευσε ὀλιγώτερον.

Ὁ Νικηφόρος Λύτρας, συμπατριώτης του, εἶνε καὶ βοηθὸς τοῦ στὴν τέχνη, ὡς μεγαλύτερός του καὶ προχωρημένος μαθητῆς.

Ἡ ἰδικὴ του σύσταση ἔστερέωσε τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Νάξου διὰ τὸ ταλέντο τοῦ Γύζη.

Καὶ εἰς τὸ Μόναχον ὅταν συναντήθηκαν ἀργότερα οἱ δύο φίλοι καὶ συμπατριῶται, ὁ Λύτρας ἔσπευσε καὶ πάλιν νὰ βοηθήσῃ τὸν Γύζη καὶ τὸν συνέ-

στησε εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς Ἀκαδημίας Πιλότι ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε τοῦ Λύτρα τὸ σχέδιον καὶ τὴν κρίσιν, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐνθουσιάστηκε ἐξ ἀρχῆς γιὰ τὸ σχέδιον καὶ τὸ ταλέντο τοῦ νεαροῦ μάρθητοῦ.

Ὁ Γύζης δὲν ἐξέχασε ποτὲ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτὰς καὶ ἦτο πάντοτε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὁ πολῦτιμος φίλος

δὲ ἦτο ἡ ἀνυπομονησία του νὰ ταξειδεύσῃ, ὥστε κατέβηκε ἀπὸ τὴν παραμονὴ στὸν Πειραιᾶ νὰ δῆ τὸ καράβι ἂν εἶνε ἐκεῖ καὶ δὲν ἔφυγε χωρὶς αὐτόν.

Ἐφλέγετο καὶ ἐκεῖνος, ὅπως κάθε μαθητῆς, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξειδεύσῃ στὴν Εὐρώπῃ διότι κάθε ἕνας νομίζει ὅτι ἐκεῖ τὰ ταλέντα ἀναπτύσσονται εὐκολώτερα, ἀκούραστα.

Ἑαρινὴ συμφωνία.

του, ὁ ἀγαπητός του σύντροφος, ὁ ξεχωριστός του καλλιτέχνης.

Στὴν ἐποχὴ πού ἐπερίμενε μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖον τὴν ὑποτροφίαν, τὴν βοήθειαν τοῦ Νάζου, εἰργάσθη, μεταξύ ἄλλων προσωπογραφῶν, καὶ τὴν διακόσμησιν τῆς τραπεζαρίας τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας τοῦ Νάζου εἰς τὸ Χαϊδάρι. Καὶ ὅταν ἔλαβε τὴν εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν τοῦ Ὑπουργείου ἔφυγε ἀμέσως.

Ἦτο τότε εἰκοσιτριῶν ἐτῶν. Τόση

Ἀλλὰ σὲ λίγο κατάλαβε ὅτι γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς καλὸς καλλιτέχνης δὲν ἀρκεῖ νὰ ταξειδεύῃ, ἀλλὰ νὰ δουλεύῃ ἀδιάκοπα, μὲ ψυχὴ, μὲ ζωὴ πού εἶχε ὁ Γύζης ἀτελείωτη.

Μόλις ἔφθασε στὸ Μόναχο ἄρχισε μαθήματα γερμανικῶν, μουσικῆς, καὶ διάβαζε σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ φιλόλογος καὶ ὄχι καλλιτέχνης.

Αὐτὸ εἶνε ἕνα δείγμα τῆς μεγάλης του καὶ εὐρείας σκέψεως πού ἐννοοῦσε πόσον ὁ καλλιτέχνης ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ

πολλὰς γνώσεις, μεγάλας μελέτας γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ ὕψος τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας.

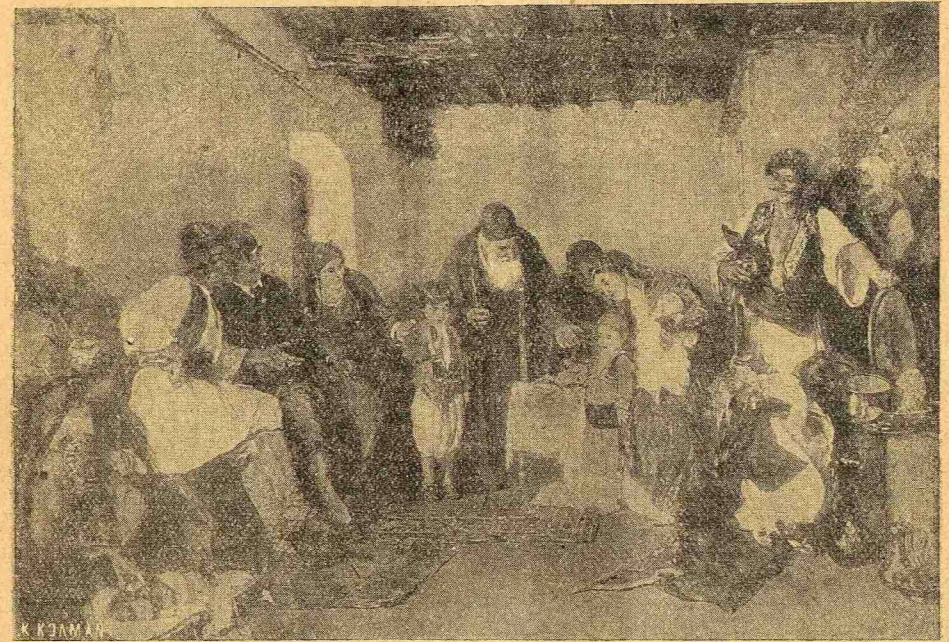
Ἐμελέτησε τοὺς μεγάλους σοφοὺς τῆς τέχνης καὶ ἔβλεπε τὸν ὄγκο τους, τὸ ὕψος τους καὶ τὴν σμικρότητά του καὶ δυνάμωνε τὰς δυνάμεις του καὶ ἐδούλευε σὰν γίγας, ἀνεξάντλητος σὲ ὄρεξι.

Στὴ ζωγραφικὴ τραπεζαρία ὁ Γύζης παρουσίασε ὅλας του τὰς ἀρετὰς καὶ ὅλας του τὰς ἀδυναμίας.

λούδια διαφαίνεται τὸ ὠραιότερο γαλανὸ χρῶμα ἐνὸς ἀνοιξιάτικου Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ.

Διάφορα πουλιὰ κάθονται στῆς βέργης καὶ κελαιδοῦνε.

Στὴ βορινὴ πλευρὰ πού ἀπεικονίζετο ὁ χειμὼν ἔχει κρεμασμένα σὲ ἕνα στύλο μιὰ ἀρμαθιὰ ψάρια, μπαμποῦνια, πού διακρίνεται ὅλη ἡ ἰκανότης τοῦ Γύζη γιὰ τὴ νεκρὰ φύσιν.

Ἀρραβῶνες τῶν παιδῶν.

Ἡ χάρις, ἡ γλυκύτης καὶ ἡ ποιήσις εἶνε ἐκεῖ.

Τὸ σκοτεινὸν δωμάτιον ἔλαμψεν ἀπὸ τὴ φρεσκάδα τοῦ χρώματος καὶ ἔγινε ὑπαίθριον.

Ἀπεικόνισε ἕνα σιδερένιο κιόσκι μὲ τέσσερα μεγάλα τόξα στῆς τέσσερες πλευρὰς τοῦ δωματίου· οἱ βέργαιες του εἶναι στολισμένες μὲ τριαντάφυλλα καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὶς σιδερένιες βέργαιες καὶ τὰ λου-

Κάθε κενὸν πού τοῦ ἀφίνει ἡ σύνθεσις τοποθετεῖ ὀλίγη θάλασσα μὲ καρῖα καὶ βαρκοῦλες καμωμένες παιδιάστικα καὶ σχηματίζεται μιὰ ἀντίθεσις μὲ τὶς ἐποχές.

Χαριτωμένα, λεπτοφυῆ κοριτσάκια εἶνε προωρισμένα νὰ παίζουσι τὸν ὄλο τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους.

Τὸ ἕνα κρατάει σταφύλια καὶ εἶνε τὸ Φθινόπωρον, τὸ ἄλλο ἕνα πουλὶ καὶ

εἶνε τὸ Θέρος· καὶ τὸ ἄλλο πλέκει μὲ λουλούδια στεφάνι καὶ εἶνε ἡ ἀνοιξις.

Ὁ χειμὼν κατεστράφη γιὰ ν' ἀνοιξῆ τὸ πιὸ ἀκαλαίσθητο παράθυρο.

Ἡ ἀνοιξις διατηρεῖται σχετικῶς καλὰ καὶ εἶνε ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης τὸ καλλίτερο κομμάτι.

Ἐκεῖ βλέπομε τὸ μεγάλο Γύζη, ὅλη τὴν εὐγενικὴν ψυχὴν ποὺ ξέρει νὰ συγκινή ἀβίαστα, ἀφελέστατα.

Παραμῦθι τῆς Γιαγιάς

Τὸ κοριτσάκι ποὺ πλέκει στεφάνι μὲ τὰ ἀνοιξιάτικα λουλούδια στέκει χαρούμενο σὲ ἀγρὸ ἀνθόσπαρτο καὶ στὸ ἀγνό του μειδιάμα φαίνεται ὅλη ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ἠρεμία τῆς ψυχῆς του.

Προσεπάθησε ὁ Γύζης ν' ἀποδώσῃ ἐκεῖ ὅλην τὴν ὁμορφιά τῆς ζωῆς γιὰ νὰ αἰσθάνωνται οἱ νοικοκυραῖοι τοῦ τῆν

ῶραν τοῦ φαγητοῦ τους ὅλην τὴν εὐτυχία καὶ τὴν χαρὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἐσκόρπισε στὴ γῆ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Τὸ μάτι, ποῦ θὰ ἀτενίσῃ στὸ δωμάτιο αὐτό, μεταδίδει στὴν ψυχὴ τὴν εὐχαρίστηση τῆς ἐξοχῆς.

Τὸ ζωγραφιστὸ αὐτὸ κίσκι ἐστέγασε τὶς ὠραιότερες στιγμὲς τῆς ἡμέρας μιᾶς εὐτυχισμένης οἰκογένειας. Ἀλλὰ εἶδε καὶ τὸν Γύζη νὰ ξετυλίσσει τὴν ἀγύμναστη

ἀκόμη ψυχὴν του σὲ ὅλη τῆς τὴν ποιητικὴν κατέντα, ὅλη ἡ αἰσθηματικὴ τέχνη του μέσα σὲ λίγες μέρες.

Γιὰ τὸν Γύζη ἔμεινε πάντα ὁ ζωγράφος τοῦ δωματίου αὐτοῦ, ὁ ἴδιος στὸ χαρακτῆρα, στὴν εὐγένεια, στὴν εὐαισθησία, στὴν ποίηση.

Οὔτε ἡ Γερμανικὴ Ἀκαδημία, οὔτε

οἱ μεγάλοι ζωγράφοι τῆς ἐποχῆς τοῦ μένενα καὶ ἀπρόοπτα. Ἀναπτύσσεται τακτικὴς διάφορες τάσεις τοὺς κατώρθωσαν καὶ μεταπλάσσουν τὴν ψυχὴν του καὶ νὰ τοῦ δώσουν κάτι δικό τους.

Μὲ ὅλη τὴν σπουδὴ τῆς ἐργασίας τῆς τέχνης μὲ τοὺς μεγάλους τεχνίτας τῆς Γερμανίας, ὁ ἀνώτερος καλλιτέχνης ἔμεινε στὴν ψυχὴ καὶ στὴν ἐκδήλωση ὁ ἴδιος ὁ ζωγράφος τοῦ παρημελημένου καὶ μι-

κότερα, μεθοδικώτατα.

Αἱ ἐμπνεύσεις του καὶ αἱ τάσεις του, αἱ ψυχικὲς του διαθέσεις εἶνε πάντοτε αἱ αὐτές, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὴν σπουδὴ τῆς Ἀκαδημίας ποὺ ἔχει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τῆς μαθητικῆς σπουδῆς τοῦ σχολείου.

Στὴν ξένη σχολὴ ὁ Γύζης παρουν-

Ὁ μικρὸς Σοφὸς

σοκατεστραμμένου δωματίου τῆς πλουσίας ἐπαύλεως.

Στὴν ἐποχὴν ἐκείνη ὁ Γεράσιμος Μανρογένης, αἰσθητικὸς καὶ λογογράφος, ἐνθουσιασμένος γιὰ ὅ,τι ἔβλεπε στὸ Γύζη, προέβλεψε σὰν προφήτης τὸ ἐνδοξον μέλλον του καὶ τοῦ ἔγραψε κριτικὴ ποῦ εἶνε καὶ σήμερον ἀκόμη ἀρκετὴ

Τοῦ Γύζη ἡ ἐξέλιξις δὲν παρουσιάζει

σιάστημε ἀξιοπρεπέστατος, ἰσορροπημένος, ἐργατικώτατος.

Βιάζεται ν' ἀνέλθῃ, ν' ἀποκτήσῃ ἀξίαν καὶ στὴν Ἀκαδημία εἶνε παράδειγμα ἐπιμελείας καὶ τάξεως.

Ἡ καλοσύνη του, ἡ ἔμορφιά του, ἡ εὐγένειά του προκαλεῖ ὅλην τὴν συμπάθεια καὶ τὴν ἀγάπη.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅλην τὴν προ-

σοχή του έχει στη σπουδή του σχεδίου πού ησθάνετο την αδυναμίας του και προσπαθοῦσε νὰ τὴν καταπολεμήσῃ.

Ἐχει τὴν ψυχὴν του ἐντελῶς χαλιναγωγῆσει καὶ δὲν ἀφίνει νὰ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἐλευθερίαν της· καὶ αἱ συνθέσεις του παρουσιάζουν, ἄλλες μὲν σπουδὲς μὲ Γερμανικὸν χαρακτήρα, ἄλλες δὲ

Ἄλλη σάτυρα πολὺ ἀπλῆ, λεπτὴ, ἄλλὰ καὶ καυστικὴ εἶνε «ὁ Ἔρως». Μία ἠλικιωμένη καλλιτέχνης ζωγραφίζει ἕνα νεαρὸ μοντέλο, ὡς ἔρωτα. μὲ κάτι ψεύτικες φτεροῦγες, πού ἡ μιὰ εἶναι σπασμένη καὶ ἡ ἄλλη μόλις στέκεται καὶ τὸ μοντέλο μὲ δυσκολία ποζάρει καὶ κρυφολέπει μὲ ἀνυπομονησίαν τὴν καλλιτέ-

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο

τὴν σάτυρα τοῦ σχολείου, τὴν εὐθυμίαν τῆς μαθητικῆς σχολῆς.

Τότε ἐξετέλεσε σατυρικά ἔργα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς Γερμανίας.

Σ' αὐτὰ εἶναι «ἡ ἐπίσκεψις τῶν σκύλων» πού σὲ μιὰ ἐπιδημία τὰ φέρουν οἱ κύριοί τους στὸ γιατρό· ἡ ἀνισότης τῆς τύχης τῶν ζώων μὲ τὴν διαφορὰ τῶν τάξεων τῶν ἀνθρώπων, συμμαζιμένη σὲ μιὰ αὐλή, παρουσιάζει τὴν ὑπόθεσιν μὲ χαρακτήρα κωμικό.

χνίδα νὰ τελειώσῃ ἡ πόζα γιὰ νὰ φάγῃ ἕνα φρούτο πού βρίσκεται ἐκεῖ χάμου καὶ τοῦ προκαλεῖ ὅλην τὴν προσοχήν.

Ποιὸς ἔξορι ποιὰ καλλιτέχνης τοῦ ἔδωσε τὴν εἰρωνία αὐτὴ γιὰ τὴν ἐργαζομένη γυναῖκα καὶ ἀποθανάτισε τὴν σκέψιν του σὲ μιὰ στιγμὴν εὐθυμίας.

Σ' αὐτὸ βέβαια θὰ ἐνισχύθῃ καὶ ἀπὸ τὸ Λύτρα, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε χαμένον τὸν καιρὸ τῆς γυναίκας στὴν τέχνη, διότι εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ὁ νοῦς της εἶνε

περισσότερο στὸ γάμο καὶ στὸν ἔρωτα, ὅπως ἡ ζωγράφος τοῦ Γύζης μὲ τὶς μποῦκλες της καὶ τὴν ἐπιμελημένη της περιβολήν.

Ἡ κυρία αὐτὴ θὰ ἦτο βέβαια Γερμανίς, διότι τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον ἡ Ἀλταμοῦρα ἦτο γνωστὴ Ἑλληνίς καλλιτέχνης καὶ ἦτο ἀνωτέρα πάσης εἰρωνίας.

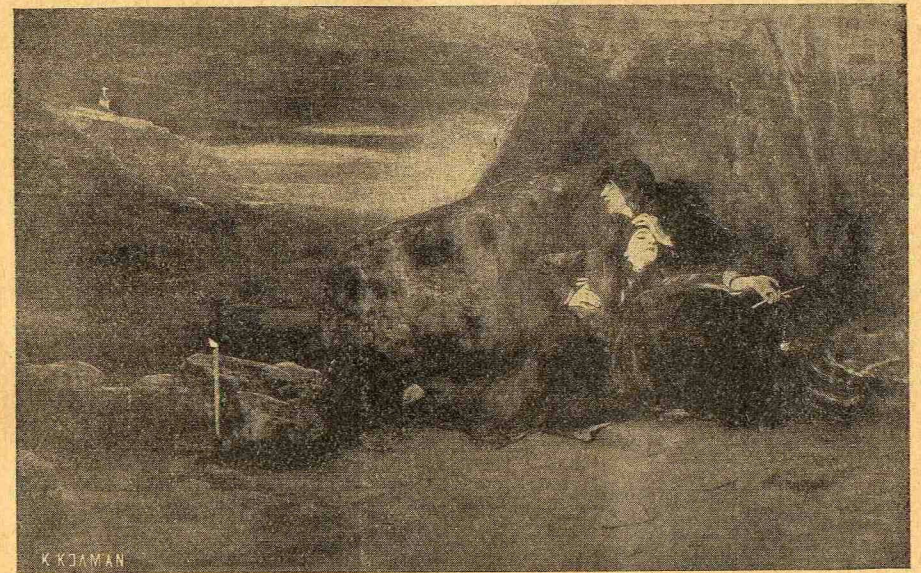
Τὸ ἔργον αὐτὸ ἔδωκε πολὺ εὐθυμία καὶ ἤρесе ὡς θέμα καὶ ὡς ἐκτέλεσις.

δὲ ἦτο ἡ χαρὰ του, ὥστε ὡς δείγμα τῆς εὐγνωμοσύνης του εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Τήνου ἐδώρησε τὴν εἰκόνα αὐτὴν.

Ἀφιέρωσε τὴν πρώτην του μαθητικὴν ἐπιτυχίαν στὰ ξένα, τὴν πρώτην του λαχταριστὴν χαρὰ τῆς τέχνης του, στὴν Εὐαγγελίστρα τῆς Τήνου.

Ἄλλη σύνθεσις μὲ θέμα τῆς Ἀκαδημίας πού ἔτυχε χρηματικοῦ βραβείου εἶνε «ἡ Ἰουδίθ καὶ Ὀλοφέρνης».

Καὶ ἐξακολουθεῖ πάλι καὶ ἐκεῖ νὰ

Τὸ Τάμμα

Καὶ μὲ τὸ θάρρος αὐτὸ ἐξετέλεσε καὶ ἄλλα ἔργα γιὰ τὸ κοινὸ γούστο, γιὰ τὴν ἀγορὰ «Τὸν αἰχμάλωτο» «τὸν Πάππο» κ. ἄ.

Γιὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ μαθητὴς στὴν ἀνώτερη τάξιν τῶν συνθέσεων, διαγωνίζονται οἱ μαθηταὶ σὲ ἕνα θέμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ καθηγητοῦ.

Στὸ διαγωνισμὸ πού ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Γύζης τὸ θέμα ἦτο «ὁ Ἰωσήφ ἔξηγῶν τὰ ὄνειρα εἰς τὴν φυλακὴν». Ὁ Γύζης ἐπέτυχε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀνώτερη τάξιν τοῦ καθηγητοῦ Πιλότη. Τόση

πένη τὸ ρεκόρ τῶν βραβείων σὲ διαγωνισμούς.

Ἐργάζεται μὲ συγκροτημένη τὴν ψυχὴν καὶ παρουσιάζει ὅτι μπορεῖ ν' ἀρέσῃ σύμφωνα μὲ τὸ Γερμανικὸ γούστο, νὰ πουληθῇ, νὰ γίνῃ γνωστός, νὰ διαδίδεται ἡ φήμη του καὶ νὰ ἀπασχολῇ τὸ ὄνομά του.

Προσπαθοῦσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν στερέωση τῆς γνωριμίας του ὡς ζωγράφου καὶ τὴν χρηματικὴν του ἀνάπτυξιν, διότι τὰ χρήματα ἦσαν πάντοτε λίγα καὶ οὐ-

δέποτε τὸ τέλος τοῦ μηνὸς τὸν ἄφινε ἀσυγκίνητον.

Ὅσα ἐξετέλεσε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀργότερα γι' αὐτὸν ἦσαν ἀτυχίες.

Σὲ ὅλα ὅμως αὐτά, τίς σάτυρες καὶ ἀπλᾶ πράγματα, ἐξετέλεσε τὸ 1871 τὰς «Νικηφόρους εἰδήσεις» ποῦ ἐβραβεύθη καὶ ἐξησφάλισε τὴν φήμην τὴν ὁποίαν τόσο ἀναζητοῦσε.

Οἱ Γερμανικὲς ἐφημερίδες γράφουν ἐνθουσιώδη ἄρθρα γι' αὐτὸν καὶ τὸν κατατάσσουν μεταξὺ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν.

Τὰ χρόνια τῆς ὑποτροφίας ἐτελείωσαν καὶ τὸ 1872 ἐπέστρεψε εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ πρώτη του σκέψις, μόλις ἔφθασε ἐδῶ, ἦτο γὰ πάρη μιὰ μεγάλη λαμπάδα νὰ πάη εὐλαβῆς προσκυνητὴς στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Τήνου ποῦ τοῦ ἔδωσε τὰ μέσα ν' ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ ἐκτιμῆσθ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐνθουσιασμένος, εὐχαριστημένος ποῦ ξαναβλέπει τὴν Ἑλλάδα, τὸν οὐρανόν, τὰ βουνά της ποῦ τὰ εἶχε ἐπιθυμήσει καὶ τῆς κομψὲς κορμοστασιᾶς ποῦ συναντᾷ στοὺς δρόμους, ἀφίνει τὴν ψυχὴν του νὰ πλημμυρίσῃ ἀπὸ ὠραῖες καὶ εὐγενικὲς ἐντυπώσεις.

Ἐβλεπε τώρα τὴν Ἑλλάδα μὲ καλύτερα μάτια καὶ ἄρχισε νὰ συνθέτῃ ἔργα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν.

Μαζὺ μὲ τὸν Λύτρα πάλι, τὸν ἀχώριστο φίλο του, συζητοῦν τίς καλλιτεχνικὲς τοὺς ἀπορίες, μαζὺ ταξειδεύουν στὴν Ἀνατολή, Σμύρνη, Ἀλεξάνδρεια, Κωνσταντινούπολι.

Στὴ Σμύρνη ἐσχέδιασε διάφορους Τουρκικοὺς τύπους, τόσο ζωηρούς, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι βλέπει τὸ Ζεῖμπέκην μὲ τὸν ἀργιλέ του στὸ Καὶ τῆς Σμύρνης.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐνεπνεύσθη τὸν «Ὄρνιθο-κλέπτη», σύνθεσι. Τουρκικοῦ ἔθιμου.— Φορτωμένον τὸν κλεφτοκοτὰ σ' ἓνα ζῶον μὲ τὰ πουλερικά του, τὸν περιφέρουνε μὲ νταούλιαστὶς γειτονιὰς νὰ ρεζιλευθῆ καὶ νὰ μοιρασθοῦν τὰ κλοπιμαῖα.

Στὸ ἔργον αὐτὸ ἐξεδηλώθη ἡ φρεσκάδα τῆς ψυχῆς του στὸ χροῶμα.

Γι' αὐτὸ, ἐνθουσιασμένος γιὰ τὴν ἐπιτυχία του, παρουσίασε τὸ ἔργον στὸν Ὑπουργὸ τῆς Παιδείας ὡς δεῖγμα τῆς προόδου του καὶ τῆς καλῆς χρησιμοποίησεως τῆς ὑποτροφίας, ἡ ὁποία συνετέλεσθη τῇ προτροπῇ τοῦ Ὑπουργοῦ. Ὁ ὑπουργὸς ὅμως καλὸς, ἀλλὰ ἀτεχνὸς ἄνθρωπος, βλέπων στὸ μέσον τὸ ὑπομονητικὸ ζῶον ποῦ μὲ ὄλον τὸν θόρον τοῦ τουμπελεκιοῦ καὶ τῶν φωνασιῶν προχωρεῖ ἤσυχα μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο, παραξενεύτηκε γιὰ τὴν ἐμπνευσι τοῦ καλλιτέχνου καὶ στρεφόμενος στοὺς φίλους του λέει ἔκπληκτος: «Μὰ γι' αὐτὸ τὸν στείλαμε νὰ μάθῃ νὰ ζωγραφίῃ γαϊδάρους;»

Τὸν Γύζη αὐτὸ τὸν ἀπήλιπε ὅτι μπορεῖ νὰ ζήσῃ στὴν Ἀθήνα καὶ νὰ ὑποστηριχθῆ.

Ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ἐργάζεται μὲ τὸν ἀκράτητο ἐνθουσιασμό γιὰ τὸ ὑπέρολαμπρον φῶς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ζωγραφίζει ἀδιάκοπα νὰ τὸ συλλάβῃ, νὰ τὸ ἀποκτήσῃ ἀρκετὰ πάνω στὸ πρῶτο του ἐνθουσιασμό.

Μελετοῦσε τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορία, τὰς παραδόσεις της, τὰ δημοτικὰ τραγούδια μὲ τὰ πολύχρωμα ἑλληνικὰ κουστούμια καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ μωσαϊκὸν τῶν ὠραίων καὶ ζωηρῶν ἐντυπώσεων τοῦ δίδει ποιητικὲς καὶ ἀνώτερες σκέψεις.

Ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ ποιήματα ἐνεπνεύσθη πολλὰ ἔργα καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐξετέλεσε μὲ μεγάλον αἶσθημα.

Τὸ τραγούδι:

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
Φέγγε μου νὰ περπατῶ
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο...

τὸ ζωντάνεψε στὴν εἰκόνα μὲ ὅλη τὴν ἀνώτερη ψυχολογία του.

Τὸ κομμάτι τοῦ Ὕμνου τοῦ Σολωμοῦ:

Στῶν Ψαρρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη..

τοῦ ἔδωσε δυὸ ὠραῖες συνθέσεις: τὴ

«Δόξα τῶν Ψαρρῶν» καὶ τὴν «Καταστροφή τῶν Ψαρρῶν».

Μὲ τὸ γνωστὸ ποίημα:

Ζητῶ τὴν χαρὰν πότ' ἐδῶ, πότ' ἐκεῖ
εἶπετέ μου ποῦ εἶνε καὶ ποῦ κατοικεῖ...

παρουσίασε τὴν εἰκόνα τῆς χαρᾶς ποῦ κατοικεῖ εἰς τὸ μέσον ἑνὸς κύκλου παιδιῶν εὐθύμων· ὅπως τὴν ἐφαντάσθη ὠραία ὁ ποιητὴς τῆς πέννας, ἔτσι τὴν ἀπέδωκε ὁ ποιητὴς τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ χροῶματος.

Ἡ πρώτη ἐξομολόγησις, «Τὸ παραμῦθι τῆς γιαγιάς» «Ὁ μικρὸς σοφός», «Οἱ ἄροραβῶνες τῶν παιδῶν», «Τὸ παιδομάζωμα», «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο», «Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρρῶν» εἶνε ὅλα ἔργα μὲ παλμὸ δυνατό γιὰ μιὰ πατριδα χαροκαμένη.

Ὁ Γύζης ἠσθάνθη δυνατὰ τὴ δύναμη τῆς ράσας του καὶ ὅταν ἔκαμε τὸ «Κρυφὸ σχολεῖο» θὰ ἀνῆλθε στὴ συνείδησή του καὶ θὰ εἶδε τὸν ἑαυτὸν του γίγαντα.

Κατεστράφη ἡ γενεὰ του, ἐσφάγη, κατεδιώχθη, ἀλλὰ ἔμεινε μιὰ σπῖθα καὶ βγήκε πάλιν ἡ μεγάλη φυλὴ μὲ τὴν φιλολογία της, μὲ τὴν τέχνην της, μὲ τὴν εὐγένειά της καὶ μὲ μέσα σὲ λίγα χρόνια ἔβγαλε τὸν συνάδελφο ἑνὸς Ἀπελλοῦ, ἓνα Γύζη.— Ἐτσι τὸν χαρακτήρισαν οἱ Γερμανοί.

Τὸ «κρυφὸ σχολεῖο» μὲ τὸ γηραλέο Παπᾶ εἶνε ἡ πεῖδ ἄνθρωπιστικὴ εἰκόνα. Παλαίει μιὰ γενεὰ μὲ ἔξευγενιστικὸ τρόπο γιὰ τὴν ἐλευθερία της.

Ὁ γέρον ἱερεὺς διδάσκει τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα μὲ πεποιθήσῃ ὅτι ἡ διδασκαλία του θὰ εἶνε ἀποτελεσματικὴ. Καὶ τὸ παλληκᾶρι μὲ τὸ καριοφύλλι ποῦ παρακολουθεῖ τὸ μάθημα λέει μὲ τὴν στάση του ὅτι ὅταν θέλει κανεὶς δὲν μένει γιὰ πολὺ σκλάβος. Ὁ μέγας του πατριωτισμὸς καὶ ἡ εὐσέβεια του πρὸς τὴν θρησκείαν τὸν ἐβοήθησε νὰ κάμῃ τὸ ἔργον αὐτὸ ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καὶ ψυχολογικότερα.

Τὸν εἶχε συγκινήσει καὶ ἐκείνον ἡ

δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ποῦ καμμιὰ βία, κανένας φόβος δὲν ἠπόδιζε τὸν κόσμον ἐκεῖνο νὰ ἐξακολουθῆσῃ τὴν παλιά του συνήθεια, τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴ μάθησιν καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψεως.

Μὲ μιὰ ματιὰ ὁ Γύζης συνελάμβανε πολλὰς εἰκόνες καὶ μποροῦσε νὰ ἐργάζεται χρονία.

Γι' αὐτὸ καὶ μερικὰ τοῦ ἔργα ἔχουν τὸν αὐτὸν χαρακτήρα.

Στὸ «παραμῦθι τῆς γιαγιάς», στὸν «μικρὸ σοφὸ» βλέπομε τὰ αὐτὰ πρόσωπα μὲ τὰ ἴδια φορέματα σὲ ἀντίθετη τοποθέτησιν.

Τὸ «Τάμμα» ἐξετέλεσε σὲ τρεῖς διαφόρους παραστάσεις.

Εἰς τὴν πρώτην σύνθεσιν βαδίζει ἡ ἄρρωστη κόρη παρακινουμένη ἀπὸ τὴν μητέρα της πρὸς τὸ ἐκκλησάκι τοῦ βουνοῦ. Εἰς τὴν δευτέρα ἡ ἀνάμνησις τῆς πονεμένης της καρδιάς τὴν κλονίζει καὶ στηρίζεται σ' ἓνα βράχο, ἐνῶ ἡ Μάννα μὲ πόνον παρακαλεῖ τρομαγμένη τὴν Παναγία νὰ δώσῃ δύναμιν. Στὴν τρίτη ἐξηγλημένη πέφτει ἡ νέα καὶ στὴν ἡρεμῇ ὅψι της φαίνεται ἡ ἀνάπαυσιν τοῦ πόνου της.

Ἡ χάρις εἰς Παναγίας ἐξετελέσθη.

Τὰ τάμματα καὶ ἡ λαμπάδα ἔμειναν στολίδια τῆς πεθαμένης.

Δὲν ζωγραφίζει ὁ Γύζης πράγματα ἀπλᾶ ἀλλὰ ἰδέες, σκέψεις, αἰσθήματα, ἐξέλιξη ψυχῆς ποῦ τὴν παρακολουθεῖ παντοῦ σύμφωνα μὲ τὸ δράμα τῆς ζωῆς ὁ πόνος καὶ ἡ χαρὰ.

Διαλέγει ἀπὸ τὰς ἐμπνεύσεις του ἐκείνες ποῦ συμβιβάζονται μὲ τὴν τεχντροσίαν του.

Τίποτε δὲν κάνει ἕξο πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον πρὸς τὴν ἰδικὴν του σκέψιν.

Καὶ στὰ ἀπλούστερα πράγματα, στὰ σκίτσα του, φαίνεται ἡ ψυχὴ του.

Τὰ θέματά του ἀναζητοῦσε μὲ εὐκολίαν στὴν καθημερινή του ζωὴ, ποῦ τοῦ ἔδινε ἄπειρες συγκινήσεις μὲ τὴν εὐαισθησίαν του καὶ τὴν ποιητικὴν του διάθεσιν.

Ἐὰν παρακολουθήσῃ κανεὶς τὸ ὅλον ἔργον θὰ ἔχῃ μίαν ἐντύπωσιν ἡμερολογίου τῆς ζωῆς του μετὰ τὰς καθημερινὰς σκέψεις καὶ συγκινήσεις.

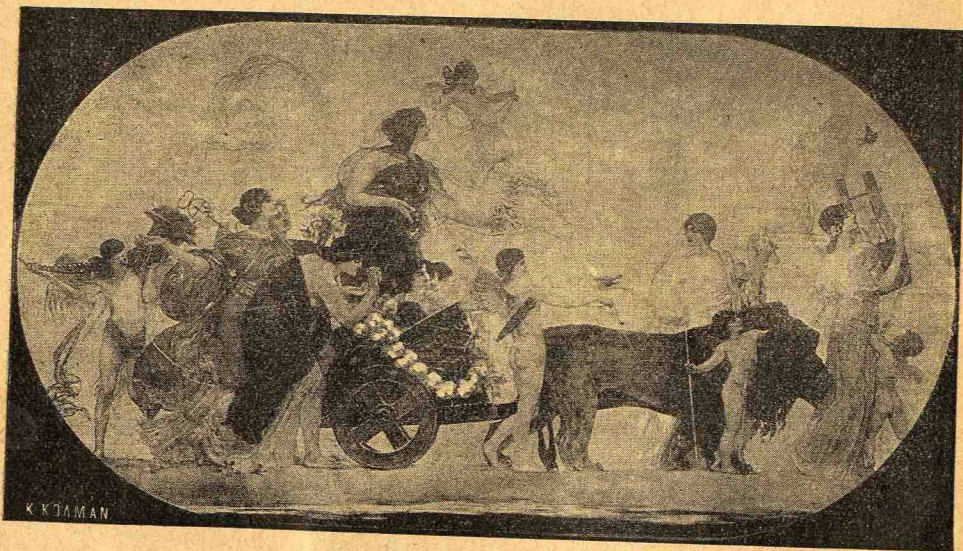
Ἐδιάβαζε Ἑλληνικὴ Ἱστορία καὶ ἀποτύπωνε κάθε τι ποῦ τὸν ἐνθουσίαζε σὲ φόρμα, σὲ χρῶμα, μετὰ τὰ γράμματα τῆς τέχνης ποῦ τὰ εἶχε μάθει καλλίτερα.

Μελετοῦσε τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία καὶ τότε τὸ ἔργον ἔχει τὴν φόρμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὃ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε φυσικὰ ἀνώτερες ἐντυπώσεις

Θὰ ἦτο ἀξία μεγάλης μελέτης ἐὰν συνεκεντρώνετο ὅλη του ἡ ἔργασια.

Θὰ ἐβλέπαμε τὴν μεγάλη του εὐλιχρίνεια εἰς τὸ ἔργον του, τὴ δική του ἀξία χωρὶς καμμία ἐπίδραση τῆς σχολῆς του καὶ τοῦ κύκλου του τοῦ καλλιτεχνικοῦ· μόνη τῆς ἡ ψυχῆ του διεπλάθετο καὶ διεμορφώνετο σὰν ἓνα φυτὸ δροσερό, πλήρες ζωῆς, ποῦ ἀναπτύσσεται καὶ ἀναδίδει τὸ ὠραιότερο μυροβόλο λουλούδι.

Ἡ τέχνη του δὲν ἀπέδωκεν ἐντελῶς

Ἡ ἀποθέσις τῆς Βαυαρίας

καὶ τὰ θέματά του εἶνε σοβαρότερα καὶ τὰ ἀπέδωκε μετὰ σοφίαν.

Θὰ κατεγίνετο βέβαια εἰς τὴν μυθολογίαν ὅταν συνέλαβε τὸ ἄρμα τῆς Κυβέλης ὡς γενικὸ θέμα γιὰ τὴν «ἀποθέσις τῆς Βαυαρίας».

Τὰ ρεαλιστικά του ἔργα ἔκαμε διὰ νὰ συγκρατῆται ἀπὸ ποιητικῆς ἐξάρσεως, καὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν σὲ ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ σὲ ἔργα ἐπιβεβλημένης σπουδῆς.

τοὺς καρποὺς τῆς θετικῆς καὶ σταθερᾶς του μελέτης.

Ὁ Γύζης ἀπέθανε ἐνωρίς, 59 χρόνων μόνον.

Τὸ ταλέντο του ἐξελίσσετο σύμφωνα μετὰ τὰς φιλολογικὰς του μελέτας καὶ ἡ σκέψις του συνέλαμβανε τὸ ἀνώτατον καλὸν ὅσον τὸ πνευμά του ἐπλουτιζέτο.

Ἐὰν ἔμενε στὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο πολὺ ἀνώτερος καὶ θὰ εἶχαμε νὰ θαυμάζωμε περισσότερα ἔργα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν.

Τὰ Ἑλληνικὰ θέματα θὰ τὰ μελετοῦσε καλλίτερα καὶ δὲν θὰ ἀπεικονίζετο τόσο περιορισμένον τὸ Ἑλληνικὸ φόρεμα.

Διότι μετὰ ὠρισμένες φορεσιὰς ἔκαμε τὰ Ἑλληνικὰ ἔργα του: Τὴ Μεγαρίτικη. Τὴν Κουλουριώτικη. Τὴν Ἐλευσινιώτικη καὶ τὴν φουστανέλλα. Καὶ μόνον στοὺς «ἀρραβῶνας τῶν παιδῶν» ἔχει ἓναν ψαριανὸ καὶ δίπλα του μιὰ ψαριανὴ ἀρχοντίσσα ποῦ παρατηρεῖ τὸν μικρὸν γαμπρὸ μετὰ τὴν παιδικὴν Τηνιακὴ φορεσιὰ τοῦ Γύζη.

Τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Ἑλλάδος μποροῦσαν νὰ τοῦ δώσουν πάλι ὠραίας ἰδέας ζωντανεμένα σὲ εἰκόνας· ἔκαμε ὅμως δυστυχῶς ὀλίγα, διότι ἡ παραμονὴ του εἰς τὰ ξένα ἐπεσκίασε καὶ ἐσύγχισε τὰς σκέψεις του, ὅπως στὴν «Ἀθηναϊκὴ ἀποκροῦν» ποῦ φαίνεται πόση προσπάθεια κατέβαλε γιὰ νὰ ὑπερισχύσῃ καθαρὰ ἡ λαϊκὴ Ἑλληνικὴ ἐντύπωσις.

Καὶ μποροῦν νὰ λέγονται Ἑλληνικὰ ἀπόκροα, διότι βέβαια Ἀθηναϊκὰ δὲν εἶνε.

Μόλις ἀντικρούσῃ κανεὶς τὴν εἰκόνα βλέπει τὴν Ἑλληνικὴ σύνθεσιν μετὰ τὸ Ἑλληνικὸ φόρεμα.

Λείπει ὅμως ἀπ' ἐκεῖ ἡ Ἀθήνα.

Οὔτε τὸ Ἀθηναϊκὸ μετὰ τὸ φέσι καὶ τὴν πλεξοῦδα, οὔτε τῆς ἐξωτάρισσας τῆς σιγοῦνα καὶ τὸ πανωβράκι τοῦ Πλακιώτη συναντᾷ κανεὶς στὴν περιφημὴ αὐτὴν τεχνικὴ εἰκόνα.

Πολλοὶ καλλιτέχνη σὲ ἱστορικὰ θέματα ἐφρόντισαν περισσότερο γιὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου καὶ παρουσίασαν ἀναχρονισμὸ τῆς ὑποθέσεως μετὰ τὸ ἔνδυμα.

Ἄλλὰ ὁ Γύζης δὲν εἶχε αὐτὴν τὴν ἀδιαφορίαν.

Ἐφρόντισε ὅσο τὸ δυνατόν νὰ ἀποτύπωνε τὰ πρόσωπα στὴν ἐποχὴ τους καὶ στὸν τόπο τους. Καὶ «ἡ Ἑλληνικὴ Ἀποκροῦν» εἶνε ἀπὸ τὰ τελευταῖα Ἑλληνικὰ ἔργα ποῦ ἐτελείωσε πολὺ ἀργὰ στὸ Μόναχο καὶ οὔτε ἐξετέλεσε ἄλλα.

Ἐὰν ἔμενε ἐδῶ ὁ Γύζης ποιὸς ξέροι

τί θὰ μᾶς εἶχε διερμηνεύσῃ ψάχνοντας σὲ κρυφὰς πτυχὰς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς μετὰ τὴ λεπτὴν του αἰσθησὴ καὶ τὴν ποιητικὴν τὴν δύναμιν.

Ὅταν ἦλθε ἐδῶ, μετὰ τὰς σπουδὰς του στὴ Γερμανία, ἦλθε μετὰ τὴ διάθεσιν νὰ ζῆσῃ στὴν Ἀθήνα· ἀλλὰ δυστυχῶς εἶδε πολὺ γρηγόρα ὅτι ἐδῶ τὸν περιμένει σκληρὴ φτώχεια καὶ σ' αὐτὸ δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ θυσιάσῃ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἦθελε νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ μὴ στερεῖται ὅπως ἄλλοι καλλιτέχνη καὶ ἰδίως Γλύπται τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην στὰς Ἀθήνας.

Ὁ τρόμος μιᾶς δυστυχίας τὸν ἐπροώξε στὰ ξένα καὶ ἔζησε μὲν καλὰ καὶ δοξασμένα, ἀλλὰ μετὰ μιὰ νοσταλγία ζωηρὴ γιὰ τὴ χώρα του καὶ τὶς ἀρετὲς τῆς.

Ἐννοοῦσε ὅτι ἡ τέχνη θὰ ἦτο πολὺ ἀνώτερη ἂν ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ σὲ συνάφειαν τὴν ψυχὴν του μετὰ τὴν λεπτὴν ἀτμοσφαιρὰ καὶ τὸ λεπτὸν περιβάλλον τῆς Ἀττικῆς.

Διότι ἐκεῖνο ποῦ διακρίνει κυρίως τὸν Γύζη εἶνε ἡ ποίησις. Εἶνε ὁ ποιητὴς ποῦ ψάχνει νὰ βρῇ τύπους καλλιτεχνικοὺς νὰ σοῦ ἐγγίξῃ τὴν ψυχὴν, νὰ σοῦ ταράξῃ τὰ νεῦρα, νὰ σοῦ ξυπνήσῃ κόσμους κοιμισμένους καὶ παραγνωρισμένους.

Μὲ τὸ κάθε τι ποῦ ζωγραφίζει ἐμπνέει ποιητὰς καὶ λογογράφους.

Ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, γνωστὴ γιὰ τὰ μεγάλα τῆς πατριωτικῆς αἰσθημάτων καὶ τὴν φιλολογικὴ τῆς ἀξίαν, μέσα στὸν ἐνθουσιασμό τῆς γιὰ τοὺς «ἀρραβῶνας τῶν παιδῶν» ἔγραψε ὠραιότερον διήγημα «ὁ γάμος» ποῦ δημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γύζη μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν αὐτῆν:

«Ἐσὺ ἀθάνατε νεκρὸ μετὰ τὰ χέρια σου τὰ δοξασμένα ἀρραβώνιασες τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ ἐγὼ μετὰ τὰ θνητὰ μου χέρια τὰ πῆρα μέσα ἀπὸ τὴν ἀνεμοζάλην τῆς ζωῆς καὶ τὰ στεφάνωσα γιὰ μνημόσυνο σου».

Αἱ εἰκόνας του μεταδίδουν αἰσθημάτων ζωηρά, ὀργῆς, θριάμβου, ὑπερηφάνειας.

Ποιὸς Ἑλλήν ἐστάθηκε μπροστὰ

στό «κρυφὸ σχολεῖο», καὶ δὲν ἠσθάνθη ὑπερφάνεια γιὰ τὴ φυλὴ του;

Ποῖος εἶδε τὴν ὥραία νυφοῦλα ποὺ τὴν ἀποχαιρετᾶ μὲ σπαραγμὸ ἢ μανοῦλα τῆς στοῦ «παιδομάζωμα» καὶ δὲν εἶδε ἔμπρὸς του τὴν ἀγορίαν ἐκείνη ἐποχὴ τῆς βαρβαρότητος καὶ δὲν ἠσθάνθη τὸ αἰσθημα τῆς ἐκδικήσεως;

Τοῦ Γύζης αὐτὰ τοῦ ἄγγιξαν τὴν ψυχὴ καὶ ἤξερε νὰ πῆ τί αἰσθάνεται.

Οἱ ἀνθρωποὶ του αἰσθάνονται ὅπως αὐτὸς τὴν χαρὰ καὶ τὴ λύπη.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι δίδει ὁ καλλιτέχνης εἰς τὰ ἔργα του τὸν τύπον ὃχι μόνον τῆς ψυχῆς του ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξωτερικά του. Φαίνεται ὅτι δὲν χωρίζεται ἔντελῶς ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα ποὺ ἀναπτύσσει, διατηρεῖ καὶ διαμορφώνει σύμφωνα μὲ τὰς συγκινήσεις μας καὶ τὴν ζωὴν μας.

Ἔτσι καὶ ὁ Γύζης στὰ ἔργα του ἔχει τὸ σῶμα του τὸ ραφιναρισμένο, τὴν κορμοστασιά του τὴν εὐγενική, τὴν λεπτὴ του μορφὴ καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ προώπου του.

Μεταδίδει τὰς συγκινήσεις του μὲ τὴν ἑξωτερικὴν του γραμμὴ καὶ φιγούρας τῶν ἔργων του εἶνε αὐτὸς ὁ καλλιτέχνης ποὺ παίζει τὸ μέρος ἐκείνης ὑπόθεσης μὲ τὶς ψυχικὲς του ἀρετὲς, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ποὺ ἐντείνονται ἢ ἠρεμοῦν.

Γιαντὸ τὰ Ἑλληνικὰ θέματα ἔχουν μεγαλητέραν ποίησι, γιὰτὶ ἡ ψυχὴ του συνεκινήθη περισσότερο, ἐξεφράσθη παθητικώτερα μὲ ἀγάπη καὶ στοργὴ γιὰ τὴν πατρίδα του.

Ἐὰν μπόρουμε νὰ συγκεντρώσουμε τὰ Ἑλληνικὰ θέματα σὲ μιὰ αἴθουσα, θὰ εἶχαμε τὴν ἀποθέωσι τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ ἂν ἡ τέχνη τῆς Βαυαρίας εἶνε ἀνώτερη καὶ θαυμάζουμε τὴν ἀρχαϊκὴ τῆς μεγαλοπρέπεια, τὰ ἑλληνικὰ θέματα μᾶς συγκινοῦν διότι ἐγιναν μὲ πονεμένη ψυχὴ.

Ὁ Γύζης βέβαια, ὅταν ἐξωγράφισε τὸ «Παιδομάζωμα», τὸ μάτι του θὰ ἦταν

βοημένο, καὶ ὅταν ἐξετέλεσε τὴν «Καταστροφὴ τῶν Ψαροῶν» θὰ ἦταν στὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ ψυχὴ του ἀντεῖχε σὲ μεγάλες συγκινήσεις.

Τὸ μάτι τοῦ Γύζης εἰσέδουε εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὸ πνεῦμα του ἔπαιρνε τὸν πόνο του καὶ ἀνόχητο σὲ ἓνα κόσμον αἴλο, ποὺ τὸν ἔκαμε ὥραιο καὶ ἱκανὸ νὰ συγκινήῃ ὅλους.

Τὰ ἔργα τοῦ Γύζης δὲν ἔχουν οἱονομακί. Τὰ ἔργα του σὲ χρῶμα, σὲ γραμμὴ εἶνε ἓνα παραμῦθι τῶν παλαιῶν χρόνων, ἀπλό, λεπτὸ, γιὰ κάτι κακὸ ποὺ πέρασε καὶ τὸ θυμᾶται γιὰ νὰ ἀναφέρει τὸ μεγάλο θαῦμα ποὺ ἐγινε ἀπὸ μιὰ φουχτα ἀνθρώπων.

Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Γύζης εἶνε ζωηρότατος.

Τὸ ἔργον του σὲ πολλοὺς ἔδωσε συμπάθεια γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πολλοὶ ἐπέισθησαν ὅτι ἡ σημερινὴ φυλὴ μας ἔξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὰς ἀρετὲς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ὁ Θεοτοκόπουλος καὶ ὁ Γύζης περιέσωσαν στὴν Εὐρώπην τὴν γνησιότητα τῆς σημερινῆς φυλῆς στὴν ἀρχαία τέχνη.

Κ' ἔτσι φαίνεται πόσον οἱ καλλιτέχναι ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα τους ὅσα χρόνια καὶ ἂν ζοῦν καὶ εὐδοκιοῦν στὰ ξένα, ἐργάζονται καὶ ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα τους μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τέχνης τους.

Ἡ τέχνη εἶνε γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη στὴ γενικὴ τῆς ἔννοια, ἀλλὰ στὶς λεπτομέρειές της εἶνε τὸ πιὸ ἐθνικὸ πρᾶγμα.

Ἀποκαλύπτει τὰ μύχια τῆς ψυχῆς ἐκείνης φυλῆς καὶ ἡ ἔκφρασις αὐτῆς φέρει ἀνεξίτηλη τὴν σφραγίδα τοῦ περιβάλλοντος μὲ τὸ ρυθμὸ της, τὸν χαρακτῆρά της, ποὺ τῆς δίδει ἡ πατρίδα καὶ τὰ ἰδεώδη ἐνὸς λαοῦ.

Αὐτὴ τὴν τοπικὴ τέχνη τῆς πατρίδας του ὁ Γύζης ἐμελέτησε καὶ μὲ αὐτὴν ἀνοίξε τὸ γαλανὸ του βλέμμα καὶ συνέλαβε στὴν ψυχὴ του τὶς εὐγενικώτερες σελίδες τῆς ἱστορίας της καὶ πιστὸς μαχητῆς ἔπεσε ἐργαζόμενος, ὑπερασπιζόμενος

μενος τὸ μεγαλεῖον τῆς καὶ διαδίδων τὴν δόξαν τῆς.

Ὅσο ἠσθάνετο τὸν ἑαυτὸν του σὲ ξένη χώρα, τόσο συνεκτρονώνετο στὴν ψυχὴ του καὶ ἀπέδιδε τὸ δικό του παλμὸ ποὺ εἶχε διατηρήσει εὐλαβεστάτα.

Ἐγραφε στοὺς δικούς του ἐδῶ, (πρὶν ἀποκτήσῃ οἰκογένεια). «Εἶμαι ξένος μεταξὺ χιλιάδων ἀνθρώπων, ἔχω φίλους πολλοὺς καὶ καλοὺς, ἀλλὰ πάντα εἶμαι ξένος. Αἱ παρακλήσεις σας δὲν μὲ ἀφίπνουν νὰ πάθω κακὸ. Ζητάει ὁ κόσμος νὰ ἔχη τίμοιο ξύλο γιὰ φυλαχτὸ νὰ μὴ τὸν πιάνη βόλι καὶ δὲν φροντίζει γιὰ τὴν εὐχὴ τῆς μάνας, ποὺ ἔχει μεγαλητέραν δύναμιν. Ἐδῶ οἱ φίλοι μου μὲ θέλουν Γερμανοῦ μὰς ἂς λένε αὐτὰ ἔξω ἐγὼ ποῖα εἶνε ἡ πατρίδα μου».

Κάθε ἐπιτυχία του καλλιτεχνικὴ τὴν ἀπέδιδε στὴ βοήθεια τῆς Παναγίας, στὶς εὐχὲς τῆς Μάνας του, στῶν φίλων του τὰς παρακλήσεις, στὴ θεία πρόνοια, στὴν τύχη του καὶ οὐδέποτε στὸ ἀνώτερον πνεῦμά του, στὴ μεγάλη του ψυχὴ, στὴν εὐφυΐα του.

Αἱ ἐπιστολαὶ του ποὺ ἀναγγέλλουν καὶ μίαν του ἐπιτυχία τελειώνουν μὲ τὴ συνειδησμένη του φράση «αὐτὰ τὰ ὀφείλω στὶς εὐχὲς σας».

Μιλεῖ, γράφει ζῆ μὲ ἀπλότητα παιδιοῦ, φυσικώτατα, ἀφελέστατα, ἀλλὰ μὲ ὁμορφία.

Ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ Μόναχο ἐξωγράφισε τὴν προσωπογραφία τῆς δεσποινίδος Ἀρτεμίδος Νάζου καὶ ἔπειτα συζύγου του. Τοῦ ἔργου ἡ ἐπιτυχία ἦτο ἐξαιρετικὴ καὶ συννενοήθη μὲ τὸ μοντέλο του νὰ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τὸν πατέρα της μὲ τρόπον νὰ τοῦ κἀνῃ ἐντύπωσι.

Ἐτοποθέτησε τὴν εἰκόνα μεταξὺ δύο παραπετασμάτων ἀντικρὸν τῆς πόρτας τοῦ δωματίου καὶ ὅταν ὁ πατέρας της τὴν φώναξε, ἐκείνη δὲν παρουσιάζετο ἀνοίγει τότε τὴν πόρτα ὁ Νάζος, βλέπει τὴν εἰκόνα καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὴν λέγει «μὰ δὲν μοῦ ἀπαντᾷς;»

Ὁ Νάζος ἔμεινε κατάπληκτος πρὸ

τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐγέμισε τὸν καλλιτέχνην μὲ ἐπαίνους.

Ἐνθουσιασμένος ὁ Γύζης μὲ τὴν εὐχαρίστησι τοῦ Νάζου, μετὰ τὸ γεῦμα ποὺ παρετέθη πρὸς τιμὴν του γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς εἰκόνας, ἐζήτησε τὴν κόρην εἰς γάμον καὶ τὸ εὐτυχισμένο ἐκεῖνο βράδυ ἔδωσαν δύο εὐτυχισμένοι ὑπάρξεις ὑπόσχεσιν γάμου. Καὶ ὅταν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγους μῆνας στὸ Μόναχον πῆρε τὸν ἀρραβῶνα του, ἀνοίξε μὲ συγκίνηση τὸ κιβωτίδιον, πέρνει τὸ δακτυλίδι κἀνει τὸ σταυρὸ του τὸ φιλεῖ, τὸ βάζει στὸ δάκτυλο τοῦ δεξιοῦ του χεροῦ γιὰ τῆς μνηστῆς του, ἔπειτα τὸ ἐφόρεσε στὸ δάκτυλο τ' ἀριστεροῦ του χεροῦ καὶ ἐτέλεσε μόνος του τοὺς ἀρραβῶνας του μὲ τὴν ἐπισημότερη εὐγένεια, ἀγνότητα καὶ εὐλοκίρεια.

Καὶ τὸ 1873 ἐπέστρεψε στὴν Ἀθήνα καὶ ἐτέλεσε τοὺς γάμους του.

Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὀφείλομεν ἀπὸ τὸ γυναικεῖο αὐτὸ βῆμα νὰ ἐκφράσωμε τὴν εὐγνωμοσύνην μας στὴ γυναῖκα, στὴ Μητέρα, στὴν ἐκλεκτὴ σύζυγο, ποὺ ἡ ψυχὴ τῆς ἡ ἀνώτερη ἐδέχθη, ἀρχόντισσα αὐτῆ, νὰ συνδέσῃ τὴ ζωὴ τῆς μὲ εὐγενικό, ἀλλὰ πτωχὸ καλλιτέχνην καὶ νὰ ἐνώσῃ τὰς γνώσεις στὴ τέχνην του μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἀφοσίωσίν της, καὶ σὺν ἀνώτερη γυναικί νὰ συντελέσῃ στὴν ἀπόκτησιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς δόξας.

Ὅπως καθε ἀνώτερος καλλιτέχνης, τὸ ἑλληνικὸν χρῶμα ὁ Γύζης τὸ εὗρισκε ὑπέροχον καὶ ἔλεγε στοὺς φίλους του ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φύσις δὲν ζωγραφίζεται: εἶνε φύσις ποὺ μόνον μιὰ ὥραία φαντασία μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ὁμορφίαν της. Γι' αὐτὸ κατέγινε καὶ στὴν χιμεῖαν, νὰ κατασκευάσῃ λεπτότερα, ἀγνότερα χρῶματα γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ εὕρῃ τὸν λεπτὸν τόνον. Σὲ μερικὰ του ἔργα μάλιστα φαίνεται τὸ χρῶμα φωτεινότερον, διαυγέστερον καὶ πρωτότυπον.

Εἰργάζετο ἀκατάπαντα, ἀδιάκοπα καὶ ἐγινε ἡ προσωποποιήσις τῆς ἐργασίας γιὰ τὸν καλλιτέχνην.

Ἡ σκέψις του δὲν ἔφυγεν στιγμὴ ἀπὸ τὴν τέχνην.

Ἐκλείνε τὰ μάτια του τὰ ἀναπαυθῆ καὶ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του ἐδοῦλειαν καὶ ἔψαχναν τὸν θησαυρὸ τῶν ἐνυπνώσεών του νὰ συλλάβουν σχήματα πού τοῦλειπαν γὰ τὰς συνθέσεις του καὶ διέκοπτε τὸν ὕπνον του καὶ ἐσηκώνετο νὰ τὰ ἀποτυπώσῃ με τὰ ὀργανικά του μάτια. Αὐτὸ τοῦ συνέβαινε συχνὰ καὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ὁ Γύζης δούλευε νύκτα καὶ ἡμέρα.

Ἐκεῖνο ὅμως πού δραματίζετο κυρίως ἦτο ὁ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος ἡ ψυχὴ του εὐρισκε συνεννόησιν με τὸ φῶς καὶ τὴν χαρὰν τῆς Ἀττικῆς, τῆς ὁποίας διετήρησε ἀβρὲς τίς γραμμὲς εἰς ὅλας του τὰς συνθέσεις.

Ἄρρωστος με πυρετό, ὅταν τὸν ἐζήτησαν γιὰ τὸ Πολυτεχνεῖον γιὰ καθηγητῆ, ἐνθουσιάστηκε καὶ ἔγραφε ὅλος χαρὰ στοὺς δικούς του:

«Θέλω νὰ ἔλθω νὰ ἰδῶ πάλιν τὰ ἀκρογιάλια καὶ νὰ τοιγυρίσω στὰ χωριά, στὰ Μέγαρα, στὴ Σαλαμίνα.» Καὶ τὸ κάθε τι πού εἶχε ἐπισκεφθεῖ περνοῦσε ἀπὸ τὴ μνήμη του ζωηρότατο.

Ἦθελε νὰ ζήσει νὰ δῆ πάλι τὰ μέρη πού εἶχε κρατήσῃ στὸ ἀνώτατο σημεῖο τῆς λατρείας του.

Ἦτανε σὲ ἐποχὴ πού νοσταλγοῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἀναζητοῦσε περισσότερο καὶ ἤθελε νὰ ἔλθῃ κοντὰ τῆς νὰ τοῦ δώσῃ ἡ ἀγάπη τῆς δύναμι, ζωὴ, σὰν τὸ χαδλάρικο παιδί πού ποῖζει, τρέχει, κουράζεται καὶ ἔπειτα πέφτει νὰ ξεκουραστῆ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μάνας του, γιὰτὶ ἡ τριφερότητα καὶ ἡ ἀγάπη εἶνε τὰ μόνα πού ξεκουράζον μιά πολύμοχθη ψυχὴ.

Ἡ τέχνη τοῦ Γύζη ἦταν σύμφωνη με τὴν ζωὴν του ἀνακατείνεται σὲ πολλὰ πράγματα, σὲ ξυλογραφία, σὲ νεκρὰ φύση, σὲ τοπίο, σὲ ρωπογραφία, σὲ προσωπογραφία καὶ καταλήγει σὲ μιὰν ἀρχαϊκὴ ἀπλότητα, ἐπιβλητικὴ καὶ ἡρεμῆ.

Ἔτσι καὶ τὸ σχέδιόν του ἀρχίζει με πολλὰς λεπτομέρειες, σχεδιάζε, μελετοῦσε καὶ τὸ ἐλάχιστον καὶ κατέληγε σὲ ἀπλὰ ἐπίπεδα καὶ ὠρισμένους φόρμες.

Ὅσο εἰργάζετο τὸ ἔργον του, τόσο καὶ τὸ ἀπλοποιοῦσε, ἀντίθετα με ἄλλους πού τὸ παραφορτώνουν.

Δὲν ἐβαρύνετο ποτὲ τὸ θέμα του ἀλλὰ ἀκούραστα τὸ εἰργάζετο ὡς νὰ φθάσῃ σὲ σημεῖον πού θὰ τὸν εὐχαριστοῦσε.

Διεσκέδαζε νὰ κάμῃ κύκλους καὶ εὐρίσκε ὅτι δὲν εἶνε κανεὶς καλὸς ζωγράφος ἐὰν δὲν μπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ ἕνα κύκλο με ἐλεύθερο χέρι.

Ἡ κυκλοτερὴς αὐτὴ γραμμὴ τὸν εὐχαριστοῦσε καὶ τὴν ἔβαλεν σὲ πολλὰ ἔργα του ὡς πλάσιον στις συνθέσεις πού ἤθελε νὰ δώσῃ τὴν αἰωνιότητα τῆς ζωῆς πού δὲν ἔχει ὅπως ὁ κύκλος οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος.

Στὸ χρῶμα ἔχει μιὰ ζωηρὴ προτίμησιν στὸ γαλάζιο.

Ἐχει, φαίνεται, διατηρήσει στὴ μνήμη του τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης πού ἐπιβάλλεται σὲ κάθε ἕνα πού θὰ βρεθῆ στὸ πέτρινο νησί τῆς Γήνου.

Βλάστηση, δένδρα, ποταμούς, κοιλάδες δὲν ἔχει νὰ τραβήξῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖνο πού κυριαρχεῖ σὲ κάθε ἕνα πού θὰ σταθῆ στὸ νησί εἶνε ἡ ἀτελείωτη θάλασσα πού φιλεῖ με τὸ κύμα τῆς τίς ἀκτὲς τοῦ εὐλογημένου νησιοῦ τῆς Παναγίας.

Αὐτὴ ἡ ἀτελείωτη θάλασσα με τὸ ὄραϊον τῆς χρῶμα ἔχει μείνει στὴ μνήμη του ζωηρὰ καὶ τὴν ἀποδίδει εἰς ὅλα του τὰ ἔργα.

Ὅτι ἔβλεπε γύρω του τὸ ἔβλεπε με τὸ ἀπειρο χρῶμα τοῦ κυανοῦ πού περιβάλλει τὸ νησί του καὶ κυριαρχεῖ ἐν γένει στὴν Ἑλληνικὴ φύση.

Ἔτσι, φαίνεται, καὶ ὁ Μπαϊκλιν διετήρησε τὸ ζωηρὸ χρῶμά του ἀπὸ παιδικὰς ἀναμνήσεις τοῦ ἐργοστασίου τοῦ πατέρα του πού ἐμπορευέτο φέσια Τουρκικὰ καὶ πολύχρωμες μεταξωτὲς κορδέλλες.

Ὁ θορυβώδης αὐτὸς **Μπαϊκλιν** με τοὺς ἰσχυροὺς καὶ πρωτότυπους τόνους του, ὁ **Στόνκ** με τὴν Γερμανοποιημένη Ἑλληνικὴ παράσταση, ὁ **Δέμπιχ, Κάουλπαχ** καὶ ἄλλοι μεγάλοι τῆς ἐποχῆς

του με τὴν Γερμανικὴ τέχνη τους, ἡμπόδιζαν τὸν κόσμο νὰ προσέξῃ τὸν Γύζη καὶ νὰ τὸν ἐννοήσῃ ἐνωρίτερα.

Ὁ κοινὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης τὸν ἀγνοοῦσε, διότι δὲν ἐπεδόθη σὲ ταξείδια ἔκτος ἀπὸ μικρὰ γιὰ ἀνάπαυση καὶ ἀνάψυχή.

Στὸ Τυρόλο ἐπέρασε με τὸ Λύτρα

δευε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐφρόντισε νὰ περιφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του πρὸς διάφήμησιν. Εἶχε πεποιθήσιν ὅτι αὐτὸ θὰ ἤρχετο μόνον του.

Γιὰ τὴν μελέτη τῆς τέχνης τοῦ ἀρκοῦσε τὸ Μόναχο γιὰ τὴν ἐμπνευση στὴν τέχνη του νοσταλγοῦσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ φῶς τῆς ἀνατολῆς, τὸ ἀνοιξιὰτικο

Ἡ χαρὰ παίζουσα με τὰ παιδιά.

χειμωνιάτικες ἡμέρες ἀλησιμόνητες μέσα σὲ βροχές, καταιγίδες, κεραυνούς, ὅπου ἐθαύμασαν οἱ δύο καλλιτέχναι τὴν ἀγρία φύσιν στὴν πιδ σκληρὴ τῆς φάσι, στὴν μεγάλη τῆς ὀργῆ.

Σὰν ἐταξείδευε ὁ Γύζης, θὰ ἐταξεί-

προῖ τῆς Ἀθῆνας καὶ τὰ χίλια δυὸ χρώματα τοῦ Ὑμηττοῦ πρὸς τὴν δύσιν.

Με αὐτὴν τὴν ἀνάμνησιν περνοῦσε τὴν ζωὴν του καὶ οἱ Γερμανοὶ τὸν ἐθαύμαζον πὼς κατόρθωσε ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια στὸ Μόναχο νὰ μείνῃ πάντα

ἀγνός Ἕλληνας. Ὁ βαθὺς πατριωτισμὸς τοῦ Ἕλληνα καλλιτέχνου δὲν ξεατμίζεται εὐκόλα. Καὶ ὁ Θεοτοκόπουλος στὴν Ἰσπανία μὲ πείσμα διετήρησε τὴν ἐλληνικότητά του καὶ ὅταν ἐκλήθη μάρτυρας σὲ δίκη ἀρνήθηκε νὰ μιλήσῃ Ἰσπανικὰ φωνάζοντας μὲ τὴν δυνατὴ του φωνή. «Εἶμαι Ἕλλην ἐγὼ δὲν ξεύρω ἄλλη γλώσσα» καὶ μὲ τὸ πείσμα αὐτὸ ὑπέγραψε τὰ ἔργα του: Π Greco καὶ τὴ τέχνην του ἐκράτησε ἐντελῶς προσωπικῆ.

Δὲν εἰργάζετο ποτὲ ὁ Γύζης ἐπαγγελματικῶς ἀλλὰ, σὲ ὦρα εὐδιάθετη, τραγουδοῦσε, ἐξεδήλωνε τὸν ποιητικὸ του ἄστρο καὶ ἱκανοποιοῦσε τὴν χαρὰν τοῦ πού ἡ ψυχὴ του ζητοῦσε στὴν τέχνη.

Τὸ ἐξαιρετικὸ αὐτὸ αἶσθημα ποῦ τὸν χαρακτηρίζει, συνεκίνησε στὴν ἐποχὴ του πολλοὺς καὶ μόνον ἐκεῖνος ἔμεινε ἀνεπηρέαστος καὶ ἀναζητοῦσε τὰ θέματά του σὲ ἀνεκμετάλεuton κόσμο, χωρὶς νὰ ἀναπολῆ ἄλλη τέχνη ἀπὸ ἐκεῖνη ποῦ ἔκλεινε στὴν θεομῆ του ψυχῆ, στὴν φωτισμένη του ἀντίληψη. Στὰ ἔργα του βλέπομε τὸν ἀπαλὸν καὶ ἡρεμὸν φωτισμὸν τῆς πρωΐας. Τὴν ὥρα αὐτὴ βρίσκει κατὰλληλο γιὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ φωτισμοῦ, τοὺς ἡμεροὺς καὶ μαλακοὺς τόνους ποῦ προτιμοῦσε νὰ δίνῃ στὰ ἔργα του. Τὴν σκιάν του ἤθελε ἀπλῆ τόσον, ὅσον νὰ φαίνεται, τόσον ὅσο νὰ δίδῃ ἐλαφρὰ τὸν ὄγκον τοῦ ἀντικειμένου καὶ τὸ ἔργο νὰ γίνετα εὐχάριστο καὶ ἡρεμο. Στὰ δυνατὰ φῶτα δὲν ἔδιδε ἀντίθεσι μεγάλη, ἀλλὰ σὲ τόνο φωτεινότερο, ἢ σκιὰ του ἐπίσης εἶχε χρῶμα καθαρὸν καὶ ὠρισμένον.

Στὴν ἐποχὴ του ἡ τέχνη κουρασμένη ἀπὸ τὴν μονοτονία εἶχε ἀνησυχία καὶ κατεγίνετο μὲ τεχνοτροπίες. Ἀλλὰ ὁ Γύζης εἶχε τὸ μεγάλο καλὸ νὰ μείνῃ ξένος στὶς ξαφνικὰς μὸδες καὶ νὰ βαδίζῃ σὲ δικὸ του δρόμο, ἐκεῖ ποῦ τὸν ἔσπρωχνε ἡ φύσις στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ παράστασι μακριὰ ἀπὸ τὴν λογομαχίαν ποῦ δημιουργοῦσαν πνεύματα ἀνήσυχια. Οἱ προσωρινοὶ τρόποι δὲν ἤρresαν διόλου στὴν πλουσία του ἀντίληψι καὶ

ἔλεγε ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μὸδες ποῦ παρακολουθοῦν οἱ κατώτεροι καλλιτέχνη.

Ἐδίδασκε μὲ στοργὴν τοὺς μαθητάς του ὡς μύστης τῆς ἱεράς λατρείας τῆς τέχνης.

Ἡ τέχνη εἶναι **μία** παιδιὰ, ὅπως ὁ **Θεός**. Γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς σύγχρονος πρέπει νὰ ἐργάζεται μὲ εἰλικρίνεια καὶ ὄχι μὲ μιμητικὴ προσπάθεια.

«Νὰ εἴσθε, παιδιὰ μου, ἀδῶα, τίμια, καὶ νὰ μὴ θέλετε νὰ γελάσετε τὸν κόσμον».

Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἔμεινε πιστός **στὸ ἐγὼ** καὶ ἐκράτησε τὴν τέχνην του ἐντελῶς δική του.

Δὲν ἔχει καμμία προσπάθεια στὸ ἔργο του νὰ φαίνεται Ἕλλην. Εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις του ποῦ ἐκδηλώνεται ἐλληνικὴ καὶ τὸν ὀδηγεῖ νὰ εὗρῃ τὸν δρόμο ποῦ θὰ φέρῃ τὴν τέχνην του στὰ ἀρχικὰ ἀχνάρια τῆς «Ἱστορίας», τῆς «Νίκης», τῆς «Ἀρμονίας», τῆς «Θεορίας καὶ πράξεως», τοῦ «Πνεύματος τοῦ Πόνου».

Ὁ Γύζης ἔβαλε στὸ ἔργο του κάθε φωτεινὴ ἀκτίνα ποῦ εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου.

Ἐπῆρε τὸ φῶς τῆς ἐλπίδος, τοῦ πόνου καὶ ἔδωσε στὸν κόσμον τὴν εἰκόνα του.

Ἡ τεχνοτροπία του σύμφωνα μὲ τὶς ἰδέες του χαρακτηρίζεται ὁμαλώτατα καὶ ἀβίαστα. Ἡ καλαισθησία του, ἐξευγενισμένη μὲ τὴν μελέτη, καὶ τελειοποιημένη μὲ τὴν ἀσκήσιν. Τὸ ἔργον του καθαρὸ, διαυγές, δίδει ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν θεατὴν τὴν ἰδέαν τῆς συνθέσεως καὶ ἀμέσως ἀπολαμβάνει τὰς ἀρετάς του.

Ἀφίνει νὰ κυριαρχῆ τὸ χρῶμα καὶ νὰ ἐντυπώνωνται τὰ ἐπίπεδα μὲ τὴν ἁρμονία του, ὥστε νὰ κυριαρχῆ ἡ ποιητικὴ σύνθεσις τῶν χρωμάτων ποῦ εὐχαριστεῖ τὸν ὀφθαλμὸν ἀναλόγως μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦ ἔργου.

Δίδει ἀσφαλῶς τὸ ὕφος ποῦ θέλει καὶ τὸν ρυθμὸν ποῦ στέκει σὲ κάθε σύνθεσιν. Ἀβρός, ἀπλὸς εἰς τὰς μεταπτώσεις

τῶν τόνων, ψάλλει μὲ γλυκύτητα ὅλην τὴν κλίμακα τοῦ χρώματος.

Τὴν διακοσμητικὴν του γραμμὴν τὴν πέρνει ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ τὴν δάφνη, τὸ μόνον φυτὸν ποῦ ἀνακατεύει στὰς ἰδέας του.

Στὰ ἄνθη ἔδειξε μικρὰν προτίμησιν ἐκεῖνο ποῦ εἶχε συλλάβει ἡ πρόωρος φαντασία του ἢ το **ἡ ἀνθρώπινη γραμμὴ**, στὸ ἀτελεύτητο γαλάζιον χρῶμα τῆς θαλάσσης.

Τὰ διακοσμητικὰ του ἔργα δὲν εἶναι πλέον διαφήμισις ἀπλῆ, ἀλλὰ ἔργα σοβαρὰ, μελετημένα, δουλεμένα μὲ προσοχή, μὲ θρησκεία, μὲ ἀγιωσύνη.

Σὰν ἅγια στέκει ἡ «ἁρμονία» καὶ ἡ φυσιογνωμία της παρουσιάζει κατὶ ἀνώτερον οὐράνιον.

Ἡ φήμη του διὰ τὰς διακοσμητικὰς ἀλληγορίας εἶχε φθάσῃ καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας.

Τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ὁ Γύζης εἶναι ὁ ἀνώτερος διακοσμητὴς τοῦ αἰῶνος του.

Εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς «Ἱστορίας» φαίνεται ὁ ἐξευγενισμένος καλλιτέχνης καὶ παρουσιάζει στὴ σύνθεσιν του αὐτὴ μὲ σοφία τὴν ἰδέαν τῆς Ἱστορίας.

Ὁ Γύζης ἔγινε φιλόσοφος ὅταν ἀνεπτύχθη πνευματικῶς καὶ εἶδε ὅτι δὲν ἀρκεῖ νὰ μεταχειρίζεται καλὰ τὸ πινέλο γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ζωγράφος, ἀλλὰ νὰ ἀποτυπώῃ μὲ ἁρμονία σκέψεις ἀνώτερες, συνθέσεις πνευματικὰς καὶ νὰ ξυπνήσῃ τὴν ψυχὴ κοιμωμένης ἀναμνήσεως.

Ἡ τέχνη του γιὰ αὐτὸν ἦτο ἱερά.

Δὲν ζωγράφιζε ποτὲ πρόχειρα, ἀμελέτητα, ἀτημέλητα. Ἔτσι ἠσθάνθη καὶ τὴν «Ἀποθέωσιν τῆς Βασιλίας» ποῦ παρηγγέλθη διακοσμητικὴ ἐντελῶς διὰ ὀροφή. Τὴν ἐξετέλεσε ὅμως ὡς ἔργον σοβαρώτατον, μελετημένον καὶ προσεπάθησε νὰ δώσῃ στὴν εἰκόνα μὲ τὸ Ἕλληνικὸν τῆς ὕψος ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς εὐφυΐας του. Ἐδούλευε τέσσαρα χρόνια ἀδιάκοπα καὶ ἔσπατάλησε μεγάλας σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις. Νύκτα καὶ ἡμέρα ἐσκέπτετο διὰ τὸ ἔργον του ποῦ ἀπαιτοῦσε

λεπτότητα καὶ ἀκριβεία γιὰ τὴν Ἕλληνικὴν παράστασιν, γιὰ τὸν ρυθμὸν του. Ἦθελε νὰ τὴν κἀνῃ νὰ ἀρέσῃ σὲ κάθε γενεὰ ποῦ θὰ ἔρχεται, νὰ μὴ κρινεταί ποτὲ διὰ ἔργον παλαιὸν ἀλλὰ νὰ συγκινήσῃ καὶ νὰ προκαλῆ τὸ ἐνδιαφέρον σὲ ὅποιανδήποτε ἐποχὴν καὶ χώραν.

Αἱ φυσιογνωμίαι τοῦ ἔργου εἶναι πλάσματα οὐράνια καὶ γήινα. Εἶναι αἱ μεσαζοῦσαι τῆς οὐρανιας τελειότητος πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀνέβηκε ἡ ψυχὴ του, σὲ ὁραματικὴ στιγμῆ, στὰ οὐράνια δώματα καὶ κατῆλθε μὲ τὸ φῶς τῆς ὁμορφιάς καὶ παρέδωκε στοὺς ἀνθρώπους τῆς ψυχῆς του τὴν ἐντύπωσιν, στὸ ὠραῖο αὐτὸ ἔργο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἀνέρχωνται πνευματικὰ ὅσοι νοσταλγοῦν ἀνώτερη ζωὴ καὶ μέσα σὲ φωτεινὰς ἀκτίνες νὰ βρίσκουν τὸν κόσμον τῆς ὁμορφιάς.

Ἄγρυπνὸν σὰν φωτοστέφανο οὐράνιο, γαλανὸν σὰν τὸν ἀπειρον αἰθέρα καὶ ῥοδινο σὰν τὴν χαρούμενη ἀνατολή, ποῦ τὸ φῶς της δίνει σὲ ὅλους χαρὰ, παρουσίασε τὸ ἔργο μὲ ρυθμικὰς καὶ ἁρμονικὰς ἀνθρώπινες κινήσεις.

Στὸ ἔργον αὐτὸ ὁ Γύζης ἀπεθεώθη καὶ ὅλοι οἱ κριτικοὶ τὸν ἐχαρακτήρησαν ὡς τὸν ἀπόγονον τῆς ἀρχαίας τέχνης. Βλέπουν ὅλοι στὸ πρόσωπό του τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ψυχῆς ἑνὸς Ἀπελλοῦ ἢ ἑνὸς Παρρασίου.

Πνεῦμα ἀνώτερο ποῦ ἐφινγεν ἀγνωστον ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ μᾶς τὸ ἔδειξαν ἔπειτα οἱ ξένοι, μὲ τὴν φωνὴ τοῦ θαυμασμοῦ τους ὡς μιὰ νεώτερη Ἕλληνικὴ δόξα. Καὶ μᾶς ὑπέδειξαν τὴν ὑπερηφάνειαν ποῦ δικαιούμεθα νὰ ἔχωμεν καὶ γιὰ νεώτερα καλλιτεχνικὰ πνεύματα καὶ τὴν προσοχὴ ποῦ ὀφείλομεν νὰ δίνωμεν στοὺς σημερινοὺς μας καλλιτέχνες.

Ἡ ἀδιαφορία τῆς μικρῆς τότε Ἕλληνικῆς κοινωνίας ἠνάγκασε τὸν Γύζην νὰ ἐκπατρισθῆ διετήρησε ὅμως τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, μὲ κόπο βέβαια, καὶ δὲν ἐπνίγη στὸ ρεῦμα τῶν τάσεων καὶ τῶν ἐμφανίσεων τῶν νεωτεριστῶν. Ὅλοι αὐ-

τοί οἱ κόποι καὶ ἀνησυχίαί τοῦ τοῦ ἔδωσε ἢ σύνθεσις τῆς Βαναρίας ἐλησμονήθησαν μὲ τὸν θρίαμβον τοῦ ἔργου.

Ἐλάμβανε κάθε ἡμέρα γράμματα συγκαρητήρια καὶ ἔγραφε στοὺς δικούς του. «Καὶ ντρέπομαι νὰ σὰς πῶ πῶς με κολακεύουν καὶ τί μοῦ ἀποδίνουν μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τους.»

Τοῦ Γύζη ἡ φύσις μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα χαρίσματα ἔδωσε καὶ τὴν μετριοφροσύνην ποὺ χαρακτηρίζει τὸν πνευματώδη καὶ ἀνώτερον ἄνθρωπον. Ζοῦσε σὲ κόσμον ἀπλότητος, εὐγενείας, καλωσύνης, ταπεινότητος, ἀνεξικακίας καὶ ὅταν ἤρχετο κανεὶς μὲ λόγια μεγάλα νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτὴν τῆς ἀγιότητος τοῦ ἐπειράζετο πραγματικά. Ζοῦσε μὲ τίς ἀρετὲς ποὺ κάνουν τὸν ἀνώτερον ἄνθρωπον, τὸν πατριώτην, τὸν πατέρα, τὸν σύζυγον, τὸν διδάσκαλον μὲ τὴν ἀπλότητα τοῦ ἤθους ἐνὸς ἀρχαίου Ἑλλήνου.

Ὁ Γύζης τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ποὺ τὴν ἐννοοῦσε σὰν ἐρμηνευτὴς τῆς τῆς εἶχε διὰ φάρον τῆς καλλιτεχνικῆς πορείας.

Τὸ μεγαλεῖον τῆς δὲν τὸν ἀφίνει ἡσυχον, ἀλλὰ δουλεύει ἀκατάπαυτα γιὰ νὰ εὐρίσκειται στὸν ὠραῖον φωτεινὸν δρόμον τῆς. Ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὴν τέχνην ἔλαμπε τὸ βλέμμα του καὶ ἔβλεπε κανεὶς πόσον ἡ τέχνη τῶν πατέρων του εἶχε καθηλωθῆ στὴν ψυχὴν του. Ἔτσι στὴν «Ἀποθέωσιν τῆς Βαναρίας» ἔδωσε ὅλην του τὴν δύναμιν, τὴν ἰκανότητα, τὴν ἀγάπην διὰ τὴν ἀρχαίαν τέχνην καὶ ἀπέδωσε στὸ ἔργο τὴν ἀποθέωσιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ποὺ εἶχε στὴν ψυχὴν του καὶ τὴν ἀναιρεῖσθαι σὰν ὑπνωτισμένος βαδίζοντας μὲ τὴν ὑποβολὴ τῆς.

Τὸ ἔργον ἐτελείωσε τῷ 1874 καὶ ἔγινε γαλήνιον, διαυγὲς σὰν τὰ ὄνειρόν του. Ὁδηγὸς τῆς πομπῆς εἰς τὴν «ἀποθέωσιν» εἶναι ἡ ποίησις ποὺ καὶ στὴ δική του σκέψῃ προέρχεται καὶ κινῶται.

Στὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου ἔδωσε τὸν ἀερώδη καὶ γήινον σύνδεσμον μὲ τὴν ζωὴν, τὴν οὐρανίαν εὐγένειαν καὶ πα-

ρουσίασε τὸν κόσμον ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ἔχῃ κύκλο του, ἐξευγενισμένον καὶ ἀνώτερον ἄνθρωπον σὰν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τὸ διακοσμητικὸν τοῦ ἔργου θὰ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς πάρα πολλά. Καί, ὅπως γιὰ τὸ Θεοτοκόπουλο στὸ Τολέδο κάθε χρόνο ἀναφέρουν σὲ ἐπιμνημόσυνη ἡμέρα τὸ ἔργον του, ἔτσι καὶ γιὰ τὸν Γύζη θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεταί, καὶ πάντα θὰ ἔλεγαν νέα πράγματα, διότι τὸ ἔργον του εἶναι ἀπειρον σὰν τὴν ψυχὴν του.

Ὁ Γύζης ἦτο λάτρης τοῦ Μπετόβεν καὶ τὸν ἐννοοῦσε, διότι εἶχε ἀναπτύχῃ μουσικῶς τόσον, ὥστε νὰ ἐννοῆ ὅλους τοὺς μουσικούς.

Ὅταν εἰργάζετο ἔβαζε τὰ κορίτσια του νὰ τοῦ παίζουσι πιάνο ἰδίως στὰ τελευταῖα του χρόνια ποὺ ἔβλεπεν ὅτι ἡ ζωὴν του ἔφευγε καὶ ζητοῦσε τὴν ἐνδυνάμωσιν τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες, τὴν ζωὴν τους ἐστήριζαν στὴν ψυχὴν τους καὶ ὅταν ἐκείνη ἐλιποψύχουσε, τὸ σῶμα τους κατέστη ἀχρηστος ἠλεκτρικὴ στήλη.

Ἡ προτίμησις στὸν Μπετόβεν τοῦ ἔδωσε δύο ὠραίας συνθέσεις «τὴν *Ἐαρινὴν Συμφωνίαν*» καὶ τὴν «*πτῆσιν τῶν πνευμάτων*».

Ἡ *πτῆσις τῶν πνευμάτων* εἶναι σύνθεσις ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ ἤχου μὲ τὴν ἐντύπωσιν ἐκάστου χρώματος. Μὲ τὰ ὀργανικὰ ὑλικά χρώματα καὶ τὴν γραμμὴν ἢ εἰκὼν αὐτὴ μᾶς δίδει τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς ὠραίας μουσικῆς.

Ἡ «Ἐαρινὴ συμφωνία» εἶναι, ἐντελῶς ἔργον μουσικόν. Μπροστὰ στὸ ἔργον αὐτὸ αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἁρμονία τοῦ ἤχου. Μικρὰ καὶ μεγάλα πνεύματα πετοῦν, ψάλλουν, παίζουν διάφορα μουσικὰ ὄργανα ἐπάνω ἀπὸ ἓνα τοπεῖον ἀνθοσπαρμένον. Ἡ πραγματικότης στὴ ζωὴν βαλμένη μὲ τέχνην καὶ ἁρμονία ἀπὸ ἀνώτερον διάνοια μὲ πῆλιν εἰς τὰς ἰδέας τῆς καὶ στὸ κάλλος τοῦ σύμπαντος ἀποτελεῖ τὸ καλλιτέχνημα ποὺ αἰσθητο-

ποιεῖ ἓνα ὠραῖον ὄνειρον, καὶ πλάθωμεν ἄλλα ὄνειρα μὲ αὐτό.

Ἡ εἰκὼν εἰς τὸν καλλιτέχνην ποὺ ἐμφανίζεται ὡς ὄραμα, εἶναι τὸ σπέρμα, ἢ συνειδήσις καὶ ἡ κοίσις, εἶναι τὸ ἔδαφος ποὺ θὰ καλλιερῶθῃ. Ὁ Γύζης στὴν «εαρινὴν συμφωνία» ἔχει αἰσθητοποιήσει σὲ εἰκόνα, μουσικὴν συμφωνία, ὄνειρευθεὶς τὸ θεῖον ὄνειρον τοῦ Βετχόβεν. Καί, τὸ ἔργον, ἀποτυπωμένον μὲ τὰ ὄργανικὰ μάτια ἐνὸς ἀνωτέρου ἀνθρώπου μὲ σκέψιν καὶ συνείδησιν τῆς τέχνης δίνει στὸν ἄνθρωπον τὸν σύνδεσμον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ.

Χαριτωμένοι σκηναὶ τῆς ζωῆς συγκροτοῦν τὸν θεατὴν στὴν πραγματικότητα καὶ τὸ ὄνειρῶδες αὐτὸ ἔργον, κρινόμενον, ἀναβιβάζει τὴν σκέψιν ὅπου ὁ καλλιτέχνης ἤθελεν.

Ἐνα πνεῦμα κατῆλθε καὶ ἓνα ἀγκάθι τῆς ζωῆς εἰσέδυσεν εἰς τὸ πόδι του. Ἄλλο προσπαθεῖ νὰ τὸ ἐλευθερώσῃ, καὶ ἄλλο πνεῦμα σκυμμένο σ' αὐτὸ μὲ συμπάθεια τὸ παρηγορεῖ, γιὰ τὸ πάθημά του.

Ἄλλο πνεῦμα ὀλιγώτερον ἀερώδες κινδυνεύει νὰ πέσῃ καὶ ἄλλο ἀπαλότερον προσπαθεῖ νὰ τὸ συγκρατήσῃ. Ἡ σύνθεσις αὐτὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀφθαρσίας δίνει στὸν ἄνθρωπον τὴν σκέψιν ποὺ ἄλλοτε ἀνέρχεται καὶ ἄλλοτε κατέρχεται.

Ὁ Γύζης ἔδωσε νέαν ὠθῆσιν εἰς τὴν τέχνην. Ἐσημείωσε σταθμὸν καὶ ἐστερέωσε τὴν καλλιτεχνικὴν σκέψιν στὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ καλλιτέχνη. Ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς του τὴν ἀξιοπρόεπιαν, νὰ ἐκφράζονται καλῶς ἢ κακῶς μὲ τὴν ἰδικήν τους ψυχὴν καὶ τὴν ἰδικήν τους ἀντίληψιν. Ὁ Γύζης δὲν εὐεργέτησε μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν Γερμανίαν διότι παρέδωκεν εἰς τὴν Γερμανικὴν τέχνην μαθητὰς μὲ πρωτοτυπίαν καὶ ἀπληλαγμένους περιορισμένης σχολαστικότητος. Ἡ Γερμανία εἶδε στὸν Γύζη τὴν δύναμιν τοῦ Μπετόβεν εἰς τὴν ζωγραφικὴν του. Ἐκφράζεται ὑπέροχα καὶ δίδει μὲ γραμμὰς τὴν σκέψιν τῆς αἰωνίας ζωῆς. Ἐξήλεσε τὴν μουσικὴν,

τὴν ποίησιν, καὶ ἔλυπειτο διότι τὰ χρώματα δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀποδώσουν τὰς ἰδέας του καὶ ἰδίως νὰ ζωγραφίσῃ τὴν Ἑλλάδα ὅσον ὠραίαν τὴν ἠσθάνετο.

Ὁ «*Νεὸς αἰὼν*» εἶναι καὶ αὐτὸς σύνθεσις πνευμάτων ποὺ προχωροῦν νὰ ἀναμιχθοῦν στὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐξευγενίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν βοηθοῦν νὰ ἀνέλθῃ πνευματικῶς.

Καὶ στὴν σύνθεσιν αὐτὴν ἔχει ὀδηγὸν τὴν ποίησιν ποὺ τὴν παρακολοῦθοῦν τὰ πνεύματα τῆς φιλολογίας, τῶν μαθηματικῶν, τῆς φιλοσοφίας, δεξιὰ ἢ μουσική, ἢ ζωγραφικὴ, καὶ ἢ ἀρχιτεκτονική.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ἡ σκέψις τοῦ Γύζη ὅλο καὶ ἀνέρχεται καὶ ἡ ὑπαρξις ἐνὸς ἰσχυροῦ πνεύματος ἀπασχολεῖ τὸν νοῦν του καὶ κάθε του ἔργον συμβολίζεται μὲ πνεύματα.

Τῷ 1896 εἶναι τρομερὴ καὶ ἀφανταστή ἡ παραγωγικότης του. Χρονολογοῦνται στὸ ἔτος αὐτὸ δέκα ὀλόκληρα ἔργα. Τῷ 1897 πέντε, καὶ ἔπειτα μὲ τὸν «*Νεὸν αἰῶνα*» καὶ τὴν «*Ἀποθέωσιν τῆς Βαναρίας*» βέβαιος διὰ τὴν ἀποθέωσιν τῆς τέχνης του πλάθει σὲ ἀνάγλυφον «*τὴν δόξαν ποὺ νικᾷ τὸν θάνατον*».

Καὶ ἤλθεν ἡ μαύρη στιγμή ποὺ μιὰ ἀρρωστία σταματᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνώτερης του τέχνης. Τοῦ ἀγίου αὐτοῦ ἀνθρώπου ἡ διαίσθησις εἶναι καταφανεστάτη. Ἡσθάνετο τὰς δυνάμεις του νὰ φεύγουν καὶ σὰν καλὸς χριστιανὸς ἔβλεπε νὰ ἔρχεται ἡ στιγμή ποὺ τὸ πνεῦμα θ' ἄφινε τὸν κόσμον διὰ νὰ συναντηθῇ μὲ ἄλλα πνεύματα, νὰ ὑποκύβῃ στὸν ἀνάτατον Θεὸν καὶ εἰς τὸν «*οὐράνιον Νυμφίον*», τὸν ὅποιον ἀφίνει ὡς τελευταῖον σημεῖωμα τοῦ ζωγραφικοῦ του σημειωματαρίου.

Ὁ Γύζης ἀπέθανε ὑμῶν διὰ τοῦ χρωστικῆρός του τὸν Θεὸν καὶ τὴν αἰωνίαν Αὐτοῦ δύναμιν εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι μας ὑποτασσόμεθα.

Τὸν «*οὐράνιον νυμφίον*» ἐπενεύσθη ἀπὸ τὸ τροπάριον «*Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός*».

Ἀλλὰ ἡ ζωὴ ἡ ἰδική του ἦταν ἡ ἡμέρα λαμπερὴ καὶ τὸν Νυμφίον ἐδέχθη ἡρεμα ὅπως τὸν παρουσίασε, χωρὶς ρομφαίας τρομεράς, καὶ τοῦ παρέδωσε τὸ πνεῦμα ἐξευγενισμένον, ἱκανοποιημένον, εὐχαριστημένον, ὡς ἄνθρωπος

τὸν ὄνειρευμένο του οὐρανὸ καὶ ἔσβυσε σὲ μαύρη ἀτμόσφαιρα ἡ μεγαλόλαμπρη λαμπάδα τῆς ζωῆς του.

Τὸ σῶμά του περιβάλλει ξένο χῶμα. Τὸ μάρμαρο ὅμως τῆς Πεντέλης στὸν τάφο του φυλάττει τὴν Ἑλληνικότητά

Κ. ΚΩΣΜΑΝ

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου.

ποῦ ἐξετέλεσε στὴ ζωὴ του τὸ καθήκον του καὶ ἀφίνει στὸ πέρασμά του εὐεργετήματα ἀνυπολόγιστα γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ.

Ἐκλείσε τὰ μάτια του μακρὰ ἀπὸ

του καὶ λέει στὸν ἐπισκέπτην: «Ἐδῶ κοιμᾶται ἓνας ξένος ἀπὸ χώρα δοξασμένη πού ἔφερε μαζί του ἀπὸ τὸ λαμπρὸν τῆς φῶς».

Ἡ "ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ,"

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΩΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Κ. Ν. ΜΠΕΜΠΕΛΗΣ

Τέλεια παρακολούθησις ἔδων τῶν Φοιτητικῶν καὶ Πανεπιστημιακῶν ζητημάτων — Πλήρες δίκτυον ἀνταπεκριντῶν εἰς ἕλα τὰ Πανεπιστήμια Ἑσῶπης καὶ Ἀμερικῆς — Ἄγὼν διὰ τὴν καλλιτέρευσιν τῶν ὄρων τῆς σπουδῆς καὶ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀναρχικῶν ἰδεῶν.

ΑΓΟΡΑΖΕΤΕ ΟΛΟΙ

ΤΗΝ "ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ,"

"ΝΕΑ ΚΟΡΙΝΘΟΣ,"

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΙΑΗΣΕΩΝ

ΕΛΡΑ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘῶ

ΕΚΔΟΤΗΣ: ΧΡ. ΣΚΟΥΤΕΡΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΜΙΛΤ. ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Ἐκδίδεται καθ' ἑβδομάδα ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας. — Πλήρες δίκτυον ἐπιστημόνων συνεργατῶν καὶ εἰδικῶν ἀνταπεκριντῶν εἰς ὅλην τὴν Ἐπαρχίαν. — Ἐφημερίς αποκλειστικῶς τοπικῶν συμφερόντων, μὴ ἀντίρροσος εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν μερίδα. — Πλήρης περιγραφή τῶν εἰδήσεων τῆς Ἐπαρχίας καὶ εἰδικὰ μελέται ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορώστος τὴν Κορινθίαν. — Ἐλεύθερον βῆμα συζητήσεων ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου.

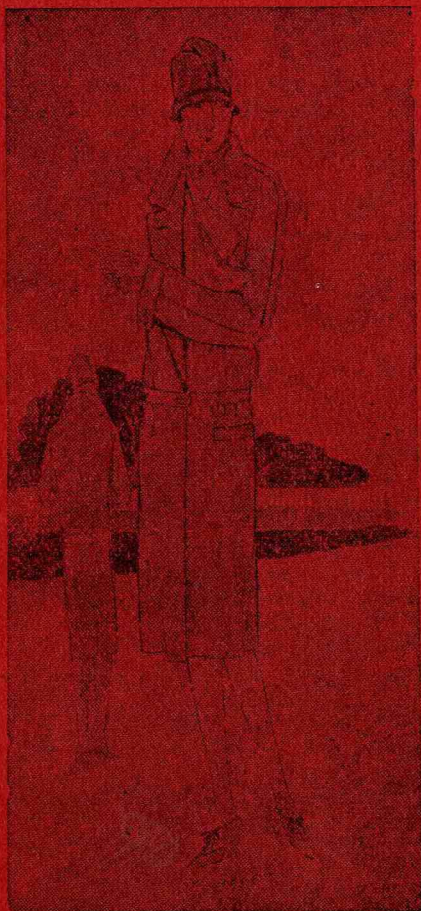
Κυκλοφορεῖ καθ' ἑκάστην Κυριακὴν εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ εἰς 150 πόλεις Ἑσῶτερικῆς καὶ Ἐξωτερικῆς.

Ἐφημερίς κατέχουσα τὸ ρεκόρ κυκλοφορίας Ἐπαρχιακοῦ τύπου.

2500 Φύλλα Ἑβδομαδιαίως.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΔΡ. 30

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

πού θέλει νά μείνη προσηλωμένη στις
ἀγνές παραδόσεις τῆς φυλῆς μας, τὸ
περιοδικὸν

“ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΣΙΚ,,

πρέπει νά εἶνε ὁ ἀχώριστος σύντροφος.

Μέσα στίς **60** σελίδες του, περι-
λαμβάνει ὅτι ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνίδα,
ὡς ἐκπρόσωπον τοῦ ὀραίου φύλλου,
ὡς μητέρα, σύζυγον καὶ καλὴ κόρη.

Τὰ μοντέλλα φορεμάτων, παιδικῶν
ἐνδυμάτων καὶ ἀσπρορρούχων, πού ἐν
ἀφθονίᾳ περιλαμβάνει εἶνε πάντοτε ἡ
τελευταία λέξις τῆς μόδας.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ, ἐργοχείσων,
λευκοῦ καὶ χρωματιστοῦ κεντήματος,
ζωγραφικῆς, φιλέ, ἀσπρορρούχων, βε-
νίζ κ. τ. λ. εἶναι τόσο ὀραῖα καὶ
τόσον ἀφθονα, ὥστε νά ικανοποιοῦν
κάθε γούστο καὶ νά δίδουν μιὰ χρή-
σιμη ἐνασχόληση σὲ κάθε γυναῖκα.

Ἡ ΥΛΗ ΤΟΥ, τερπνὴ, σεμνὴ καὶ
διδασκτικὴ, εἶναι μιὰ ὀραῖα διασκέδασις
στίς ὄρες ἀνίας.

Τὸ μουσικὸ του ταμᾶχιο διαλεχτό.

Μ' ἘΝΑ ΛΟΓΟ ΤΟ

“ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΣΙΚ,,

δὲν πρέπει νά λείψῃ ἀπὸ κανένα Ἑλληνικὸ σπίτι.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἑσωτερικοῦ δρχ. 75, Αἰγύπτου γ. δ. 50, Ἀμερικῆς δολ. 3.

Ἰδιοκτῆτης-διευθυντῆς **Ε. Κ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΗΣ**

Γραφεῖα ΚΟΡΝΑΡΟΥ 3 - ΑΘΗΝΑΙ